Dayanışma

OCAK 1987 SAYI: 54 2.5,-DM

Sendikal harekette önemli gelişmeler

Türk-İş'te demokratik muhalefet kök salıyor

Demokratik muhalefet genel başkanlığı 12, genel sekreterliği 2 oy farkla kaybetti.

Otomobil-İş kongresi yapıldı

Kongrede grev hakkının ancak kullanılarak kazanılıp genişletileceği vurgulandı.

Eylül ayında yapılan olağanüstü genel kurulun ardından bağımsız Otomobil-İş sendikası olağan genel kurulu Aralık ayında yapıldı. Genel Kurul'da yeniden başkanlığa seçilen İlhan Dalkılıç, açış

(Devamı 7. sayfada)

Yılın son haftasında, bir gün arayla, Türk-İş 14. Kongresi yapıldı; 6,5 yıldır süren DİSK davasında mahkeme karar verdi.

12 Eylül cuntasının kararname ile kapattığı, fiilen sendikacılıktan menettiği, yöneticilerini ağır dille suçlayıp cezalandırılacaklarını ilan ettiği, yani hakkındaki "hüküm" beş general tarafından peşinen verilmiş ve ilan edilmiş olan "DİSK Davası" sonuçlandı. DİSK ve onu oluşturan sendikaların kapatılmasına karar verildi. DİSK yöneticilerine 10'ar, sendikalar yöneticilerine de 8'er yıla varan

(Devamı 7. sayfada)

DİSK davasında karar

DİSK yöneticilerine onar yıl hapis cezası veren askeri mahkeme, DİSK'in kapatılması ve mal varlığına el konulmasını kararlaştırdı.

12 Eylül'den hemen sonra açılan ve aralıksız altı yıl süren DİSK davası Aralık ayı sonunda tamamlandı. Askeri mahkeme, bütün dava boyunca "savaş hali" usulünü uyguladıktan, savunmaları kısıtlayıp savunma hakkını yok ettikten, uyduruk belgeleri "delil" diye kullandıktan sonra, ama asıl olarak Evren-Özal yönetiminin isteğini "aynen" yerine getirerek, DİSK'in kapatılmasını kararlaştırdı ve yöneticilerine 15 yıla kadar varan hapis cezaları verdi. Mahkeme kararı DİSK avukatları tarafından temyiz edildi.

Şeklen DİSK mahkûm edilmiş görünüyor olsa bile, bu davada asıl mahkûm olan, yargılayıcı durumunda olanlardır. Neden:

● DİSK davası, "somut hukuki bir olay" üzerine değil, bundan "çok daha somut siyasi bir olay" üzerine, 12 Eylül askeri darbesi üzerine açılmış *siyasal bir dava* olmuştur.

(Devamı 7. sayfada)

Türk-İş ve sonrası

İstanbul'da bir askeri mahkeme DİSK'in kapatılmasına, yöneticilerinin on yıl hapsine, konfederasyonun mal varlıklarına el konulmasına ve aynı işlemlerin DİSK'e bağlı sendikaların ikisi dışında hepsi için geçerli olmasına karar verirken, Ankara'da Türk-İş, bundan öncekilerden oldukça farklı geçen ve bundan önceki kongrelerden farklı sonuçlar yaratacağı şimdiden anlaşılan bir kongre gerçekleştiriyordu.

Türk-İş Kongresi'nin altı çizilmesi gereken yönü, bu konfederasyonda "sol muhalefetin" ilk kez, kendine bağımsız bir çerçeve çizmesi, kendini derli-toplu sayılabilecek bir ilkeler bütünlüğü içinde öne sürmesi ve bu kimliği ile yönetime talip olmasıydı. Türk-İş içinde bu "nitelikte" bir muhalefete alışık olmayan sağ güçlere göre "DİSK Türk-İş'in içinde hortlamıştı"!

Kuşkusuz durum sağ güçlerin abarttıkları gibi değildir, ama onların huzurunu kaçıracak bir gelişme olduğu da muhakkaktır. Durumu doğru analiz etmek ve sendikal hareketin geleceğine ilişkin sağlıklı sonuçlar çıkarmak gerekmektedir.

Kaydetmek gerekir ki Türk-İş'te yönetime talip olan ve kendini "demokratik muhalefet" olarak adlandıran hareket, şimdilik yukarıda "sosyal demokratlıkla" sınırlıdır ve delege desteğini genişletmiş olmakla beraber, Türk-İş içinde öteden beri varolan sosyal demokratların, bu kez geçmişten farklı olarak, sarı ve sağ sendikacılardan "kopmaları" niteliğindedir. Halbuki aynı hareket, aşağıya, işyerlerine ve işçi tabanına doğru gidildiğinde çeşitlilik kazanmakta, DİSK'i ve DİSK'in devrimci ilkelerini benimsemiş çeşitli sol grupların varlığına dayanmaktadır.

Sendikal hareketin perspektifi bugünkü şartlardan bağımsız olamayacağı gibi, bugünkü şartlara teslim de olamaz. Sendikal hareketin perspektifi, işçi sınıfının "sınıfsal birliği" gibi köklü bir amaçtan bağımsız olamayacağı gibi, işçi hareketi içinde belirgin bir nitelik ve ilke farkı demek olan DİSK'ten de bağımsız olamaz. Buna göre, işçi hareketinin, kısa vadeli —ve mevcut şartları gözeten— hedefleri ile, uzun vadeli ve nitelikçe daha ileri hedefleri belli bir tutum üzerinde birleşip bütünleşmeli, bu tutum Türk-İş içinde kalın bir mücadele çizgisi olarak somutlanmalıdır.

1986 Kongresi'nin sonuçları Türk-İş içinde, "sosyal demokrat" kimliği ile çıkış yapan, bu kimliğiyle dahi belli bir "sol bloklaşmanın" temelini atan muhalefetin, bir taban hareketi olarak genişlediğinde çok daha güçlü bir muhalefet olunabileceğini, Şevket Yılmaz ekibine muhalif olmaktan çıkıp DİSK'in yarattığı ilkesel ve deneysel birikimin üstünde daha zengin ve köklü bir "sınıf hareketi" yaratmanın ve sonuçta bu hareketi Türk-İş'e hakim kılmanın *mümkün* olabileceğini göstermiştir. Elbette bu perspektif, sadece bugünkü şartlara bağlı kalındığı ve *mümkün* olabileceği için değil, ya da sadece bundan ötürü değil, işçi sınıfının ilkesel hedeflerinin gerçekleştirilmesine hizmet edip uygun düştüğü için de doğrudur ve haklıdır.

Bu perspektifin *sahibi* şüphesiz ki DİSK birikimini temsil eden ilerici ve devrimci sendikal güçlerdir. Başka bir ifadeyle, şimdi Türk-İş tabanında yaşayan, "sosyal demokrat" kimlikli "demokratik muhalefete" destek veren ve amaçları bir veya birkaç kongrenin çok çok ilerisine bağlı olan güçlerdir. Türk-İş'ten ayrılarak DİSK'in yerine "ikame" bir sendikacılık düşleyenlerin de, bu birikimi ilânihaye bir "oy desteği" olarak görenlerin de heveslerini değiştirecek ve geniş bir "sol blok" sendikacılığın mimarı ve "nüvesi" olacak olan güçler DİSK'i de, Türk-İş'i de aynı bakış açısından sahiplenen güçlerdir. İşçilerin bu sonunculardan yana olduklarını söylemek bile fazladır. Çözüm sabırlı çalışmadır.

Dayanışma

Grevler yaygınlaşıyor

Mitinglerden, yürüyüşlerden sonra gelinmesi gereken, gelinmedikçe zaten hiçbir şey kazanılamayacak olan yere, GREV'lere gelindi. İşçi sınıfı mücadelesinde bir ileri adım daha attı.

2650 işçi NETAŞ'da grevlerini sürdürüyorlar. Daha şimdiden, "PTT hizmetleri felce uğradı", "ekonomi zarar gördü" vb. gibi yollarla grev haksız ve yersiz gösterilmeye çalışılıyor. Grev adeta unutturulmuştu, yeniden "hatırlanmasından" ürküyorlar.

Bakırköy Derby işçileri de grevdeler. 1200 işçi, Derby'nin işçilerinin "geçmişini" yeniden yazıyorlar. "İmkansız" denecek şartlar altında grevlerini sürdürüyorlar.

Bu iki grevin de dikkat edilmesi gereken yönü Türk-İş dışında, dolayısıyla bugünkü Türk-İş yönetiminin insiyatifi dışında doğmuş olmalarıdır. Bu da şunu gösteriyor ki; grevi "imkansız", sonu belirsiz bir "ma-

(Devamı 7. sayfada)

Ecevit reddettiği TBMM'de grup kurdu

1986 yılının son günlerinde Ankara'da, Guinness rekorlar kitabına geçecek türden bir rekor kırıldı: "Halk Partisi" —ya da kendisine haklı olarak yakıştırılan adıyla "Haftasonu Partisi"— kurulduktan üç gün sonra kendi eliyle hayatına son vererek, *"dünyanın en kısa ömür-*

(Devamı 7. sayfada)

SİA dört yıl daha uzatıldı

12 Eylül sonrasında cuntanın onayladığı anlaşmanın yine ABD Savunma Bakan Yardımcısı Perle ile Türk Genel Kurmayı arasında bağlanması, Özal iktidarının niteliğini bir kez daha sergiliyor.

Türkiye ile ABD arasındaki "Savunma İşbirliği Anlaşması", kısa adıyla SİA, hukuken beş yıl daha uzatıldı. Ancak 1980'de imzalanan anlaşmanın süresi bir yıl önce sona erdiğinden, SİA fiilen dört yıl için uzatılmış oldu. Böylece anlaşmanın süresi 1990'da dolmuş olacak. Basına "üsler pazarlığı" diye geçen görüşmeler, ABD Savunma Bakan Yardımcısı Richard Perle'nin Ankara'da sürdürdüğü dört günlük yoğun temaslar sonucunda anlaşma metnine ek niteliğinde bir "mektup"un parafe edilmesiyle noktalandı. Basın, bu arada kaşarlanmış Amerikancı Demirel bile, "üslerin

(Devamı 7. sayfada)

Türkiyelilerin serbest dolaşım hakkı ertelendi

(Yazısı 2. sayfada)

Öğrenciler açlık grevinde

Tüm baskı ve sindirme girişimlerine rağmen daha önce dilekçeler, boykotlar, yürüyüşlerle kararlılıklarını gösteren öğrenciler gaspedilen haklarını söke söke kazanma mücadelesini açlık grevleri ile sürdürüyorlar.

Öğrenci gençliğe, öğrenci derneklerine baskıları ve dernek yöneticilerinin gözaltına alınmasını protesto etmek amacıyla öğrenciler Ankara, İzmir, Bursa ve İstanbul'da açlık grevi başlattı. Greve katılanların sayısı hergün daha yükseliyor. Öğrenciler "öğrenci gençliğin söz hakkını adım adım kopardığını, bilimsel düşünceden, bilimsel eğitimden yoksun, çağdışı YÖK yönetimine karşı kitlesel dayanışmalarla sesini yükselttiğini" vurguladılar. Öğrencilerin Ankara'da 28 Aralık'ta başlattıkları açlık grevi 1 Ocak'ta sona erdi, İzmir'deki ise gazetemiz baskıya girdiği sırada, yeni katılımlarla (son olarak 78 öğrenci) sürüyordu.

(Devamı 7. sayfada)

Bütçe kimin bütçesidir?

Bütçeyi gördünüz mü, 1987 bütçesini? Görmeyin daha iyi. Çünkü emekçilerin bütçesi değil bu; başkalarının bütçesi.

"Tekellerin aile bütçesi" demek daha doğru, ya da "şahsi bütçeleri" belki!..

Bütçedeki eğitim ve sağlık harcamaları 1986'ya göre gerilemiş. Eğitim % 13.9'dan 11.5'a, sağlık % 3'den 2.8'e... Su işleri, karayolları, bayındırlık, maden-

(Devamı 7. sayfada)

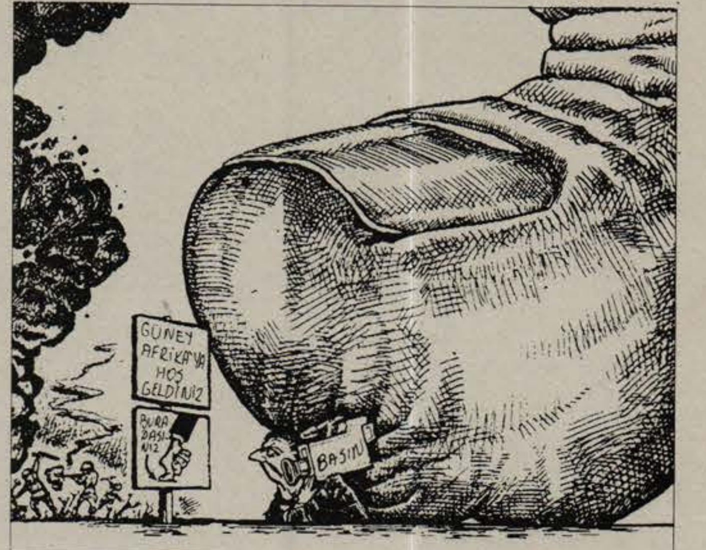
Bundestagswahl 25.1.'87

F.Almanya'da seçimlere gidilirken

25 Ocak 1987 tarihinde F.Almanya'da yapılacak genel seçimlere iktidardaki koalisyon partileri (CDU, CSU, FDP), ana muhalefet partisi SPD, Yeşiller ve Barış Listesi (Friedensliste) katılıyor.

F.Almanya'daki seçim sistemine göre her seçmenin iki oyu var. Toplam 496 milletvekilinin

(Devamı 7. sayfada)

Güney Afrika'da sansür

Irkçı rejim bugüne kadar görülen en ağır sansür uygulamasını getirmiş bulunuyor. Geçtiğimiz ay ilan edilen yeni yasalara göre, Güney Afrika'daki yerli ve yabancı basın-yayın mensupları hiçbir şekilde "olay" yerinde bulunmayacaklar; güvenlik kuvvetlerinin hareketi üzerine ya da "yıkıcı" addedilen bir toplantı ya da konuşmayla ilgili veya tutuklu bir kişi hakkında —o kişi serbest bırakılmış olsa dahi— haber yazmayacaklar; muhalefet politikacılarının, parlamento dışında "yıkıcı" sayılacak herhangi bir demecini yayınlamayacaklar; gazeteler, yayın organları sansüre işaret ya da imada bulunmak üzere başlıklar, beyazlıklar bırakılarak ya da bu türden ifadelerle basılmayacak; "duyarlı" konular ancak ilgili bakan ya da hükümet görevlisinin onayıyla yazılacak; hükümet her tür yayın, film, video-filmi vb. materyale istediği an elkoyabilecek ve bu yasalara uymayanlar 9 bin dolar civarında para cezası ile 10 yıla kadar hapis cezasına çarptırılacaklar.

Türkiyelilerin serbest dolaşım hakkı ertelendi

Son dönemlerde üzerinde sıkça tartışılan ve işsizliğin dayanılmaz boyutlara ulaştığı Türkiye'de işsizler için bir umut kapısı olarak görülen serbest dolaşım hakkı Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) tarafından askıya alındı. Serbest dolaşım hakkı, elinde geçerli pasaportu olan ve AET üyesi ya da üyelik için girişimlerde bulunmuş ülke vatandaşlarının vize vb. zorluklarla da karşılaşmaksızın istedikleri bir AET üyesi ülkeye gidip orada iş bulması ve çalışması anlamını içeriyor.

Avrupa Ekonomik Topluluğu ya da Ortak Pazar 25 Mart 1957'de F.Almanya, Fransa, İtalya, Belçika, Lüksemburg, Hollanda ve İtalya tarafından ortak olarak imzalanan "Roma Anlaşması" ile oluşturuldu. Topluluğa daha sonraları İngiltere, Danimarka, İrlanda, Yunanistan, İspanya ve Portekiz tam üye olarak katıldılar.

Türkiye Ortak Pazar'a 31 Temmuz 1959'da üyelik için başvurdu. Ortaklık anlaşması 12 Eylül 1963'te Ankara'da, anlaşmanın geçiş dönemi şartlarını belirleyen Katma Protokol ise 23 Kasım 1970 tarihinde Brüksel'de imzalandı. 12 Eylül 1963'te Ankara'da imzalanan anlaşmanın 12. maddesi diğer Ortak Pazar ülkeleri ile Türkiye arasındaki serbest işçi dolaşımının kademeli olarak gerçekleşeceğine, yine 23 Kasım 1970'de imzalanan Katma Protokol'de ise bu durumun, 1 Aralık 1976'da kademeli olarak başlayacağına, 1 Aralık 1986'dan itibaren ise tam olarak hayata geçeceğine ilişkin hükümler getirmektedir.

"Serbest dolaşım hakkı engelenemez, kazanılmış bir haktır, hükümetlerin tasarrufunda değildir" vb. tartışmalar, 1 Aralık 1986 tarihinde durdu. Ve Ortak Pazar ülkelerinin dışişleri bakanlarından oluşan Konsey, Türkiyeli işçilerin serbest dolaşım hakkını bilinmeyen bir tarihe erteledi. Günlük basına yansıdığı kadarıyla AET bu kararı alırken Türkiye'de 12 Eylül 1980'de kesintiye uğrayan demokrasinin yeterince yerleşmediği, Türk işçilerinin Avrupa toplumuyla kaynaşmaya açık olmadığı, serbest dolaşım ve tam üyelikten önce halledilmesi gereken gümrük sorunlarının bulunduğu, AET üyesi ülkelerde şu anda 16 milyon civarında işsizin olduğu, Türkiye ekonomisinin ve işsizliğin AET tarafından omuzlanamayacak kadar kötü noktalarda olduğu vb. argümanlar ileri sürüldü.

Türkiye'de 12 Eylül 1980'de kısıtlı da olsa varolan burjuva demokratik hak ve özgürlüklerin silah zoruyla ortadan kaldırıldığı bütün dünyanın malumu. Topluluk olarak, Türkiyeli insanların serbest dolaşım hakkını erteleme gerekçesi diye gösterilen "Türkiye'de demokrasi yoktur" argümanına rağmen, bu ülkelerin bir çoğu ve AET içinde asıl belirleyici güce sahip olanlarının, Türkiye hükümetiyle ekonomik ve askeri ilişkileri devam ediyor. Bu ülkelerin hükümetleri Türkiye'de demokrasiye dönüldüğünden bahsedebiliyorlar. İkinci olarak, Türkiyelilerin Avrupa toplumuyla kaynaşamaması sorunu yeni ortaya çıkan bir sorun olmadığı gibi (Türkiyeliler 25 senedir AET ülkelerinin çoğu dahil olmak üzere, diğer B.Avrupa ülkelerinde yaşıyor ve çalışıyorlar) sorunun çözümü üzerinde yıllardır tartışılmakta, belli sonuçlara ulaşılmaktadır. Türkiyelilerin serbest dolaşım hakkının ertelenmesine gerekçe gösterilen argümanlardan kala kala, AET ülkelerindeki 16 milyon işsiz —ki bu her AET üyesi ülke için ortalama 1,5 milyon işsiz demektir— ve Türkiye ekonomisinin girdiği çıkmazla, işsizliğin ulaştığı korkutucu boyut argümanı kalmaktadır. Ortak Pazar topluluğu serbest dolaşım hakkının tanınması halinde yüzbinlerce işsiz Türkiyelinin bir anda AET üyesi ülkelere akın edeceğini kolayca görebilmiştir. İşsizliğin kronik olarak devam ettiği ve milyonlarla ifade edildiği bu ülkelerin sorunlarına yenilerini eklememek için ortak olarak benimsedikleri yasaları bir kenara itmelerinde yadırganacak bir yan yok. Bu işin bir yanı.

Başta Türkiyeliler olmak üzere AET üyesi ülkelerin emeğiyle geçinen insanlarını asıl ilgilendiren yan, AET'nin aldığı bu karardaki insani olmayan yöndür, içinde ırkçılığı da barındıran yöndür. Bu kararın yakın gelecekteki yansıması özellikle Türkiyeliler üzerinde somutlaşan yabancı düşmanlığının daha da tırmandırılması olacaktır.

Diğer yandan Özal hükümetinin Türkiyeli insanların bu hakkını bir-iki tank tümeninin donanımına ya da tekstil ihracatında sağlanabilecek kolaylıklara peşkeş çekmesi, işin öteki ilginç ve emek düşmanı yanıdır.

AET ülkelerindeki demokrasiden yana güçlerin hükümetleri üzerindeki baskıları sonucu olsun, bu ülkelerin hükümetlerinin çeşitli hesaplarından kaynaklanarak olsun, Türkiye'de insan temel hak ve özgürlüklerinin çiğnenmeye devam edildiğini, demokrasiye dönülmediğini, onun için AET'ye tam üyeliğe başvurunun devam eden bu koşullarda yapılmamasını Türkiye hükümetinden isteyen AET ülkelerinin ileri sürdükleri bu argüman bir yanıyla demokrasi güçlerinin görüşleriyle de çakışmaktadır. Demokrasi güçlerine bu noktada düşen görev, Evren-Özal rejimini tecrit edecek, zayıflatacak argümanların elden geldiğince desteklenmesi ve yaygınlaştırılması olmalıdır. Yine, Ortak Pazar topluluğunun, özünde ekonomik kaygular da olsa insani olmayan son kararlarına karşı çıkmak, AET ile Türkiye hükümeti arasında insanlarımız üzerinde oynanan ve yapılan gizli pazarlıkların bozulması için serbest dolaşım hakkının kullanılmasını insani amaçlarla savunmak, demokrasi güçlerinin önünde duran görevlerden diğeridir.

Hollanda'da "Türkiye'deki Sendikal Hak ve Özgürlükleri Savunma Komitesi" kuruldu

DİSK'e bağlı Bank-Sen, Tek Ges-İş ve Petkim-İş sendikalarının Hollanda'da bulunan merkez yöneticileri "DİSK ve Türkiye'deki Sendikal Hak ve Özgürlükleri Savunma Komitesi" oluşturdular.

Komite'nin Hollanda'dan başlamak üzere, DİSK, Türkiye'deki sendikal hareket ve genel demokrasi mücadelesi ile uluslararası dayanışmayı güçlendirmek üzere çalışmalar yapacağı kaydedildi.

Komitenin kuruluş amacının "ülkedeki sendikal hak ve özgürlüklerin, sendikal demokrasinin ve bir bütün olarak demokrasinin kazanılması için, tüm demokrasiden yana güç ve kuruluşlarla dayanışmanın ve ortak çalışmanın gerekliliğine olan inancını belirterek çalışmasını bu çerçevede sürdürecektir" diye belirleyen DİSK'li sendikacılar 1987 yılı içinde hayata geçirilmek üzere bir çalışma programı hazırladılar.

DİSK ve bağlı sendikaların gaspedilmiş mal varlıkları iade edilmedikçe, faaliyetlerine izin verilmeyince, grev ve toplu sözleşme hakları üzerindeki her türlü yasakçı hükümler ortadan kalkmayınca, ülkede sendikal hak ve özgürlüklerin ve sendikal demokrasinin gerçekleşemeyeceğini belirten sendikacılar, bu yıl içinde DİSK'in kuruluş yıldönümü başta olmak üzere çeşitli toplantılar yapmayı planlamaktalar.

GERÇEK gazetesinden fabrika haberleri

Netaş'ta grev

Ülkemizin üzerine bir karabasan gibi çöken 12 Eylül faşizminden bu yana ilk defa görkemli ve anlamlı işçi grevi Netaş'ta 18 Kasım günü başlamıştır. Halkımızın pek yabancısı olmayan Netaş işyeri İstanbul Ümraniye'de kuruludur. Ankara ve İzmir montaj atölyeleri de dahil olmak üzere 3200 işçi çalışmaktadır. Telefon santralleri ve malzemeleri üretmektedir.

Netaş işçileri, üretimin niteliği gereği hemen hemen hepsi ya sanat okulu, ya da teknik yüksek okulu mezunu olup, emek verimliliği ve bilinç düzeyi yüksektir. Bu nedenle de Netaş işçilerinin mücadelesi her dönemde işçi sınıfımıza örnek olmuştur.

Önce generallerin darbesi, sonra "82 Anayasası" ve paralelindeki sözde "yasalarla" demokratik hak ve özgürlüklerin yok edilmesi sağlanmış; arkasından 2821-2822 sayılı Sendikalar Yasasıyla işçilerin sendikal örgütlenme ve özgür toplu pazarlık hakları kısıtlanmıştır. Ülkede, grev, boykot, direniş yapılamaz imajı verilmeye çalışılmış ve YHK'nun işverenlerce uygun görülmüş sözleşmelerine imza atmamız istenmiştir. Yurdumuzda işsizlik, hayat pahalılığı, rüşvet, talan, yağma almış başını giderken alın teri ve emeğimizin karşılığı olan ücret taleplerimizi, insanca yaşama hakkımızı işverenler ve onların emrindeki politikacılar vermemekte direniyorlar, "Hak verilmez alınır" ilkesini benimseyen Netaş işçileri olarak, bu yasalara rağmen grev yapılabileceğini kanıtlayacağız.

Sendikamız Otomobil-İş'in isteklerine işverenin gösterdiği katı tutum yüzünden bir türlü anlaşmaya varılamamıştır. Üzerinde ısrarla durduğumuz ana maddeler şunlardır: Ücret zammı, 1. yıl % 70, 2. yıl % 50. İşveren ise % 31—% 23 teklif etmiştir. Ayrıca yakacak, bayram ve izin parası, yıpranma primi, ikramiye, kıdem zammı konularındaki isteklerimizi de işveren kabul etmemiştir. Temsilcilik, işçi sağlığı, iş güvenliği, disiplin kurulu, izin kurulu, yemek komitesi gibi konuların sözleşmenin bitiminden sonra, yenisi imzalanana kadar devam etmesi özellikle disiplin kurulu başkanlığının bir dönem işverenden, bir dönem işçilerden şeklinde dönüşümlü olması da taleplerimiz arasındadır. En az parasal konular kadar önemli olan bu maddelerin tümüne de işveren "hayır" demektedir.

Netaş işçileri olarak, masa başında alınamayan bu haklarımızı greve giderek almaya karar verdik. Grevimiz 3200 işçinin tam katılımıyla gerçekleşti. Greve çıkarken tam bir bayram havası, coşku ve kararlılık hakimdi. İnanıyoruz ki bu grev yalnız bizlerin ve Otomobil-İş sendikasının değil, bir bakıma 6 yıldır uygulanan Evren-Özal düzenine işçi sınıfımızın ve emekçi halkımızın bir uyarısı, bir protestosudur.

Bu nedenle grevimiz tüm kamuoyunun dikkatini çekmiş ve sınıf kardeşlerimizden, demokrasi güçlerinden önemli destek ve dayanışma sağlanmıştır. Alman, İsveç, İtalyan ve Kanada basın ve televizyonu bizlerle röportaj ve çekim yapmışlardır. Hepsinin ortak sorusu "Grevinizin varlığı Türkiye'de demokrasinin varlığını kanıtlar mı?" olmuş, cevabımız ise "Hayır demokrasi yoktur. Amacımız antidemokratik bir dönemde grev ve mücadele yapılabileceğini, yapmak gerektiğini ispatlamaktır" oldu. Demokrasi faşizmden zarar gören tüm sınıf güçlerimizin ortak mücadelesi ile kazanılacaktır. Ekmek için, aş için, hak ve özgürlük için grevimizi başarıya ulaştıracağız.

Selam olsun işçi sınıfına.

Selam olsun haklı kavgamızda yanımızda olan sınıf kardeşlerimize ve demorasi güçlerine.

Netaş'tan bir Gerçek okuru

Gerçek gazetesinin Aralık 1986, 244. sayısından alınmıştır.

BAKIŞ

E.Mahmut Soner

Kim "Oynatmış"?

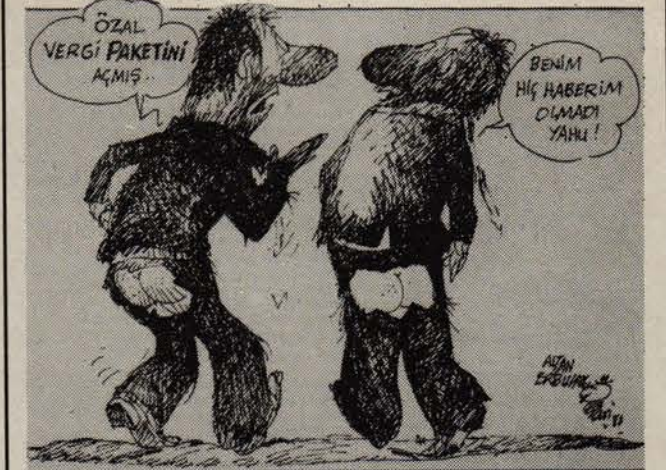
Nazi üniformalarıyla İstiklal Caddesi'ne çıkıp kimlik kontrolü yapan bir grup tiyatro sanatçısı büyük korku yaratmış. Bu olaydan toplumun ilginç bir fotoğrafı çıkıyor: Korku! Kişiliği, öyle kolayca onarılamayacak ölçüde yara almış ki toplumun, sanki değil sadece Paşalar tanklarıyla, tapucu Hüsamettin efendi bile süpürge sopasıyla çıkıp bütün ülkeyi teslim alabilir; kendini kendine layık bulduğu herhangi bir ünvanla donatıp, meselâ Çankaya'ya oturabilir. İnsanı kendi insanlık onuruna karşı bu denli ilgisiz hale getirmeyi başaranların bugün artık uykularını rahat uyumalarında herhangi bir sakınca kalmamıştır.

Ya şu kendi kilosunda dünya halter şampiyonu iken Bulgaristan Halk Cumhuriyeti'nden kaçıp Türkiye'ye iltica eden Naim Süleymanov'a, daha doğrusu Süleymanov'a değil de, Türkiye'de yarattığı havaya ne demeli? Son Türk Devleti heyecandan hop oturup, hop kalktı, Türkiye'de hayat birkaç haftalığına adeta duruverdi. Halterciyi başbakan karşıladı, "evlat" ilan etti. Cumhurbaşkanı Kenan Evren, "hemen bana gönderin" dedi, alıp alnından öptü. Karaduman "bekliyorum" diye haber gönderdi, kapıda karşılayıp, makamında bir süre görüştü. Hükümet olağanüstü toplanıp halterciyi "haltercimiz" yapıverdi. İstanbul ayağa kalkmış bekliyordu. Helikopterle Taksim Meydanı'na inen halterci ne olup bittiğini anlayamadan kendini İstanbul Belediye Başkanı Dalan'ın omuzlarında, sonra da vali Nevzat Ayaz'la başbaşa otururken buldu. Beşyüz bin lira maaşa bağlandığını henüz öğrenmeden arabasının markasını, lüks dairesinin ve yazlığının adresini sordu. Mübarek şampiyon iki gün içinde neredeyse Şahinkaya kadar servet edindi. Dünya şampiyonumuz bilseydi, gelmekte bu kadar gecikir miydi? Milletimize kutlu olsun!.. Kendisine de afiyet...

Endonezya diktatörü Suharto, "işlerin" hiç iyi gitmediği bir tarihte "hamile bir kadının karnındaki çocukla konuştuğunu" açıklamıştı da, Endonezya parlamentosu, bilim enstitüleri, ülema ve halk aylarca şu noktayı tartışmıştı: "Başkan acaba kulağını kadının ön tarafına mı, yoksa arka tarafına mı dayamıştı?" Duyduğu sesin "gaz sesi", ya da açlıktan gurulduyan bir midenin sesi olup olamayacağı hiç kimsenin aklına gelmemişti.

Bir de şu "radyasyon meselesini" düşünün bakalım; dünyada böyle sağlığıyla "dalga geçilebilecek" başka bir "millet" bulabilir misiniz? Radyasyon "bize dokunmaz"mış, Türkler bu "afete karşı dayanıklı" olurlarmış; hatta bütün insanları ve insanlığı ölüme götüren bu "şey", tam tersine "Türk'ün sağlığına yararlı" imiş. Ne demek bu; "bütün insanlar radyasyondan ölür, Türk ölmez, o halde Türk..." Tövbe tövbe!..

Ya şu Evren Paşa'nın ikide bir halkı "kanbağışında" bulunmaya çağırması... Bunca kan dökmüş ya, kanın bol olduğunu sanıyor. Halkta bağışlayacak kan var mıdır, hiç düşünmüyor köftehor. Dahası, gelip kan bağışında bulunanlar arasında "12 Eylül öncesine dönmek isteyen kansızların" sızmaları ihtimali yok mu? Bir "anarşistin" birkaç damla "Türk" olmayan kanı, ya da Ermeni, Rum, Kürt herhangi birinin kanı, o fıçılar dolusu "saf ve temiz Türk kanını" ne hale getirir, bu adam hiç düşünmez mi bunu?

Ve Narin, "işçileri biz besliyoruz, yedirip-içirip, giydirip, evlendiriyoruz, ev-bark sahibi yapıyoruz, hükümet paraları bize vermelidir" diye buyurmuş yeniden. Nasıl yani? Bir işveren, başka bir ülkede ve başka bir halkın önünde çıkıp böyle lâf edebilir mi? Yoksa halk, gerçekten de şu yukarıdaki karikatürden özetin özeti olarak gördüğümüz gibi, kendi mide gurultusunun sesinden dolayı, kendisiyle düpedüz alay eden bu demeçleri, açıklamaları duymuyor mu?

Soyup soğana çeviriyorlar, ezip pestilini çıkarıyorlar, susturuyorlar, insan yerine koymuyorlar; bu yetmiyormuş gibi bir de alay ediyorlar. Ortada ağır tahrik var. Hay allah!.. Bu millet ne zaman şöyle dört başı mamur bir "suç" işleyecek, gerçekten merak ediyoruz!

Tarih, "milletlerin", diktatörlere karşı işledikleri büyük "suçlar" ile yazılır da...

Ankara'da susuzluk

Benzeri bir sıkıntıyı geçen yıl İstanbul yaşamıştı; bu sene hem İstanbul'da, hem de Ankara'da susuzluk var. Nüfus toplamı 10 milyona yaklaşan bu iki ilimizde halk 8 günde bir defa, o da birkaç saatliğine su bulabiliyor.

Bunun doğal sonucu, salgın hastalıklar yaygınlaştı. Çocuklar arasında tifo-tifus gibi tehlikeli hastalıklar çoğaldı. belediye halkı daha az(!) su harcamaya çağırıyor. Bütün dikkatler "meteroloji raporlarına" çevrilmiş; ama yine de "büyük bir felaket beklenmiyormuş".

Rejimin insana bakışından kaynaklanıyor bu. Hiçbir şey insan için düşünülmüyor, düzenlenmiyor, programlanmıyor. Belediyelere bakınız, her biri birer menfaat çetesinin eline geçmiş. Kentlerin kaynakları akıl almaz bir hızla yağma ediliyor. Birikmiş mimari, sanatsal, ekonomik, kültürel ne varsa, bir an önce paraya çevrilip "özel"leştiriliyor. Ülkenin bütünündeki ekonomik ve siyasal soysuzlaşma, yavaş yavaş bir ulusal yıkım hazırlıyor ve bu kentlere, hastalık, susuzluk, trafik keşmekeşi, pislik, ahlaksızlık, hırsızlık, tarihi mirasın yok edilmesi, kısa yoldan servet, debdebe ve sefalet vb. gibi yansıyor.

Yağmur da yağsa susuzluk sürecektir.

35 saat mücadelesinde Türkiyeli kadınlar.

İş güvencesi ve 35 saatlik iş haftası mücadelesi sürüyor

IG Metal sendikası, işyerlerinin korunması ve işsizliğe çare bulunması amacıyla önümüzdeki aylarda tüm F.Almanya çapında bir eylem planlıyor.

Geçtiğimiz günlerde Mülheim-Ruhr kentinde toplanan 6. Çelik Konferansı son zamanlarda metal işkolundaki işyerlerinin kapanmasına ve kitlesel işten çıkarmalara dikkati çekerek haftada 35 saatlik çalışma süresiyle binlerce işsize iş olanağının yaratılabileceğini vurguladı.

Eylem türlerinin önümüzdeki günlerde belirleneceği belirtilen konferansta sendika genel başkanı F.Steinkühler, bu doğrultuda 16 Ocak'ın Çelik Günü (Stahltag) olmasını önerdi.

IG Metal'in diğer önerileri arasında:

- Çelik işkollarında iş güvencesinin sağlanması;
- İşçiler ve diğer personelin sosyal statülerinin garanti altına alınması;
- Demir-çelik ve ona bağlı işletmelerin bulunduğu merkezi bölgelerin bütün olarak korunması;
- Çelik endüstrisinin, kararların oluşturulmasında sendikaların etkinliği sağlanacak biçimde kamulaştırılması;
- Yönetime katılım hakkının korunup, geliştirilmesi;
- Ücretlerde düşme olmaksızın çalışma sürecinin kısaltılması.

Çalışma süresinin 40 saatten 38,5 saate düşürülmesiyle yalnızca metal endüstrisinde 100 binden fazla işsiz için iş imkanının doğduğu gözönüne alınırsa, 35 saatlik çalışma süresiyle 200 bin kişilik istihdam olanağı yaratılacağı ve çalışanların da daha az yıpranacağı açıkça ortaya çıkıyor.

35 saat mücadelesi sürüyor.

Avrupa'da Türkiyeli "yabancılar"—3

"Ömrün akşam sofrası" Türkiye'dedir

Mükerrem BENGİ

Daha önceki yazılarımızda bahsettik, Türkiyeli işçiler 25 senedir, başta F.Almanya olmak üzere çeşitli B.Avrupa ülkelerinde yaşıyor ve çalışıyorlar. "Birkaç yıllığına" geldikleri bu ülkelerde daha ne kadar kalınacağının somut bir göstergesi de yok. Yeni yetişen kuşaklar arasında kalma eğiliminin ağır bastığı, birinci kuşak diye adlandırılanların ise dönmekten yana olduğu genel olarak biliniyor.

Bugün yeni yetişen kuşak, ya da yaygın tabiriyle üçüncü kuşak diye adlandırılanların dışında —ki onların hâlâ kalmak ya da dönmek gibi tercih yapabilme durumları, en azından şimdilik, yaşları itibariyle yoktur— kime sorulursa sorulsun, alınan cevap genellikle dönmekten yanadır. Kesin olarak "şu tarihte döneceğim" biçiminde bir açıklık ve kesinlik olmamasına rağmen, yurt dışında yaşayan hemen herkesin en yakın çevresinden başlayarak sorabileceği bu sorunun cevabının, hemen daima dönmekten yana olmasının maddi temelleri vardır.

Bu maddi temellerin başında, yıllardan beri çalışıp, tabiri caizse dişinden tırnağından artırıp biriktirilen paranın Türkiye'de arsa ve arazi alma şeklinde olsun, bir kaç katlı apartman yaptırma biçiminde olsun, bakkal ya da küçük bir işletme veya birkaçının maddi güçlerini birleştirip kurdukları daha büyük boyutlu işletmeler türünden olsun vb. gibi gelir getirici alanlara yatırıldığı olgusu gelmektedir. Yaşamlarının en iyi yıllarını en ağır ve pis işlerde çalışarak geçiren ve sonuçta biriktirebildiklerini Türkiye'de belli alanlara yatıran insanlarımızın, bugün az-çok gelir de getiren bu birikimlerinden vazgeçmeyecekleri ortadadır. "Sıla özlemi", "ana, baba, kardeş ve benzeri yakınlarının ülkede olması" vb gibi olguların ötesinde geri dönüşün sürekli gündemde tutulmasının asıl nedeni, "ömrün akşam sofrasının" Türkiye'de kurulmuş bulunmasıdır.

Ayrıca, Türkiye'den B.Avrupa ülkelerine çalışmaya gelen Türkiyelilerin hiçbiri mesela Avrupa'dan Amerika'ya ya da Kanada'ya gidip ve orada yerleşen ve hiçbir zaman geri dönmek gibi bir sorunu olmadığı için de gerçekten göçmen olarak yaşayanlar gibi olmadıklarından, geri dönüş olgusu Türkiyeliler arasında canlı tutulmaktadır. Bundan dolayıdır ki, Avrupa'da yaşayan Türkiyeliler Türkiye'de gelişen her türlü ekonomik-politik olaylara tepki göstermekte, günlük basınıyla, radyo haberleriyle her türlü gelişmeyi günlük olarak izlemektedirler.

Avrupa ülkelerinde doğan ve büyüyen üçüncü kuşağın eğitim sonucu dil sorunlarının olmaması, bir işte çalışabilmek üzere meslek edinme imkanları, ülke ile doğrudan maddi bağlantıları bulunmaması, doğup büyümeye başladıkları ülkeleri daha iyi tanımaları ve içinde yaşadıkları toplumlarla kaynaşmaya daha açık olmaları, yeni yetişen bu kuşağın gelecek süreçte Avrupa ülkelerinde kalma eğilimlerine gösterilebilecek somut argümanlardır. Bunun yanısıra sadece F.Almanya'dan her yıl geri dönen —ortalama 70 bin— Türkiyelinin beraberlerinde çocuklarını götürdükleri de ayrı bir olgudur.

B.Avrupa ülkelerinde uzun zamandır süregelen ekonomik kriz sonucu, özellikle gerici hükümetlerin çıkış yolu olarak yabancıların fazlalığını ileri sürmeleri ve çeşitli biçimlerde geri dönüşü "teşvik" (siz zorlama okuyun) etmeleri, geri dönüş sorununun incelenmesi gereken bir diğer yönüdür. Yabancılara yönelik düşmanlıkları tırmandıran bu politikalara karşı çıkmak, her ne biçimde olursa olsun hükümetler kanalıyla programlanan geri dönüşlere dur demek insani görevlerdendir.

Bugüne kadar yapılan çeşitli araştırmaların sonuçlarına bakıldığında, B.Avrupa ülkelerinde çalışan Türkiyelilerin, işçi alımının durdurulduğu 1973 yılına kadar daha yoğun olarak yurt dışına geldiği, bunun karşılığında dönüşlerin de olduğu görülmektedir.

1973'ten sonra ise daha önce gelenler eş ve çocuklarını getirmeyi sürdürmüş olsalar da, dönüşlerin sayısal olarak daha fazla olduğu görülmektedir. Bunda dönüşte planlanan işlerin maddi kaynağını oluşturma imkanını bulmuş olmanın yanısıra, işçilik yaparak ve insanca yaşayarak bu işin olmayacağını anlamak ya da hükümetlerin izlediği çeşitli uygulamalar etken olmuştur. (Kuşkusuz, siyasi sığınmacıların ülkeler arası hareketi bu yazımızın konusu dışındadır.) F.Almanya'nın Bavyera Eyaleti'nde yapılan ve 1974 ile 1985 yılları arasını kapsayan bir araştırmaya göre; 170.406 Türkiyelinin bu bölgeye gelmesine karşılık 191.761'i geri dönmüş. Yine tüm F.Almanya çapında yapılan ve 1981-1982 yılları arasını kapsayan bir araştırmanın sonuçları da benzer bir durumu göstermektedir. Bu araştırma sonuçlarına göre, 1981-1982 arasında 42 bin 700 Türkiyelinin F.Almanya'ya gelmesine karşılık 86 bin 900'ü geri dönmüş.

"Gitmek mi zor, kalmak mı?"

25 sene önce başlayan işçi göçü sonucu bugün milyonlu rakamla ifade edilen Türkiyelilerin F.Almanya'da kaldıkları süreleri içeren bir araştırmanın sonuçları da şöyle: Gelenlerin %13'ü 1-3 yıl, %37'si 4-9 yıl, %51'i ise 10 yıl ve daha uzun süre bu ülkede kalmış ve kalmaya devam ediyor. Aile bütçesinden her türlü kısıntıyı yapmasına rağmen para biriktirmenin yine de mümkün olmamasına, üzerlerinde hissettikleri yabancı düşmanlığının tehlikeli boyutlara tırmanmış olmasına ve uyum konusunda gereken düzeyin tutturulamamış olmasına rağmen gelenlerin yarısının halen yurtdışında kalmasının da açıklama getirilecek maddi temelleri vardır. Birincisi, her ne kadar para biriktirmek zorlaşmışsa da bu düşünceden vazgeçilmediği bir olgudur. İkincisi, Türkiye'de yaşanılan ekonomik kriz ve işsizliğin korkutucu boyutlarıdır. Ve üçüncü olarak da Türkiye'de 12 Eylül 1980 darbesiyle getirilen, her türlü insan temel hak ve özgürlüklerinin yok edildiği ortamın devam etmesidir.

İşçi göçü sonucu Avrupa ülkelerine gelen yabancıların işverenler tarafından o ülkelerin yerli işçilerine karşı kullanıldığı ya da en azından kullanılmaya çalışıldığı ortadadır. Ve işçilik yaparak da olsa daha çok para biriktirmek amaç olunca, yabancıların bu noktada yoğunlaşan özlemlerini işverenler ustalıkla kullanabilmektedirler. Yine işçi göçünün, kendi ülkelerindeki hükümetlere işsizlik konusunda geçici de olsa nefes alma imkanı yarattığı, ülkeye gönderilen dövizlerin ise ekonomide önemli işlevler gördüğü bilinen olgulardandır.

Bu noktada, kalıp kalmama konusunda erişkin yaşta bulunan Türkiyeli göçmenlerin önündeki kaçınılmaz tercih, içinde yaşanılan ülkelerde gerçekte kalıcılaşmayı ya da kesin bir tarihte dönmeyi somutlaştırmalarıdır. Kalacak olanların düşünce yapılarında da, maddi yaşantılarında da değişmeler olacağı için, başta uyum problemi olmak üzere, yaşanılan çeşitli problemler çözüm yoluna girecektir. Yine kalacakların bu doğrultuda, içinde yaşadıkları ülkelerin işçi sınıfları ve demokrasi güçlerinin verdikleri her türlü mücadeleye katılmaları perspektifi de genişleyecektir. Diğer yandan, bilinçli ve gönüllü olarak geri dönüş, sınıf mücadelesinin her zaman sıcak geçtiği Türkiye'de dünya görüşü zenginleşmiş, ekonomik-siyasi mücadele deneyleri çoğalmış yeni güçlerin katılımı yönünden desteklenmesi gereken olumlu bir gelişmedir. Kendi başına kurtuluş düşüncesi, sınıf olarak kurtulma gerçeğine zarar vereceği için, geri dönüş olgusunu halen canlı tutan Türkiyelilere gerçek kurtuluşlarının, buraya gelirken taşıdıkları amacın dışında ve apayrı bir yoldan gerçekleşeceği yoğun bir biçimde anlatılmalıdır.

Yazımızı bitirirken B.Avrupa ülkelerinde yaşayan insanlarımıza içinde yaşadıkları ülkeyi seçme konusunda kendi iradelerinin belirleyici olduğu; bunun yanısıra kendi ülkesini seçmesinin bize göre daha doğal bir davranış olacağı; ayrıca seçimini sınıf bilinciyle ve mücadeleye devam etme doğrultusunda yapmasının ise başta "yaşamak üzere" seçilen ülkenin emekçilerinin sosyal kurtuluşuna ve işçi sınıfı hareketine katkılar getireceğini belirtelim.

Seçme-seçilme hakkını mücadele ederek kazanabiliriz

A.Tevfik KARACA

"Demokrasinin açık-özgür-katılımcı bir yaşam biçimi olduğu yılmadan anlatılmalıdır"

Sekiz yıldır Federal Almanya'da yaşayan öğrenci A.Tevfik Karaca, yabancıların seçme-seçilme hakkı konusunda Münih Dayanışma muhabirinin sorularını şöyle cevaplandırdı:

Kamuoyunun bu bağlam ve anlamda açık bir tartışma sürecine katılımı sağlanmalıdır. Herşeyden önce yabancıların kendi aralarında açık, etkili bir düşünce oluşturma ve anlaşma sağlama sürecinin gerekli önkoşulları sağlanmalı, olanakları yaratılmalıdır; böyle bir süreç içerisinde oluşacak düşünce birliğinin bütün savunucu ve temsilcileri Alman toplumsal-siyasal yaşamının her alanında, kurumunda bu düşünceyi tartışılabilir, kabul edilebilir kılma uğraşı vermelidir. Tüm basın-yayın organları, partiler, sendikalar, dernekler, eğitim-öğretim kurumları, kiliseler vb... bu konunun açık ve sürekli tartışıldığı platform durumuna getirilmeli.

Demokratik olduğu iddiasında bulunan bir toplum, dünyanın değişik ülkelerindeki siyasal-toplumsal yapı ve gelişmeleri demokratik olmamakla suçlayan bir siyasal sistem, kendi içindeki antidemokratik, demokrasinin gelişmesini önleyen engelleri, yapıları ortadan kaldırmanın yollarını aramalıdır. Toplumsal yaşamın tüm boyut ve alanlarında görülen veya ortaya çıkabilecek antidemokratik, demokratikleşme sürecini engelleyen, zorlayan tüm olguları, yapısal gelişmeleri özgürce, açıkça arayan, tartışan ve ortadan kaldırmaya özen gösteren bir toplum demokratiktir. F.Almanya'da tüm siyasal toplumsal kurumlarda ve alanlarda insanlara demokrasinin "açık-özgür-katılımcı" bir yaşam biçimi olduğunu yılmadan anımsatmak gerek.

Karl HEINECKE

"Toplumda yaşayan herkesin alınan kararlara katılması demokrasinin gereğidir"

İlkokul öğretmeni Karl Heinecke yabancıların seçme-seçilme hakkı konusunda Batı Berlin Dayanışma muhabirinin sorularını şöyle cevaplandırdı:

Demokrasilerde, toplumda yaşayan insanların kararlarda etkin olmalarını ve böylece yaşamları ve gelecekleriyle ilgili kararlara katılabilmelerini doğal buluyorum, aksi halde bunun adı demokrasi olmaz. Bunun için de insan en azından seçim hakkına sahip olmalıdır. Yabancılar yasal olarak bu devletin vatandaşı değiller, bu nedenle de seçme-seçilme hakkına sahip olamazlar şeklindeki bir itiraz, eğer uzun yıllardır burada yaşayan yabancıların (ki konumuz onlardır) keza yıllardır bu toplumun sosyal üretimini ve zenginliğini artırdıkları (misafir olarak kabul edilmelerine rağmen!) ve bu anlamda bu toplumun vatandaşı oldukları düşünülürse, ancak biçimsel bir itiraz olarak değerlendirilebilir. Buraya gelenler herşeyden önce *insandır*, hiçbir hakkı olmayan, emre amade yedek işgücü ordusu konumuna indirgenmemelidirler ve demokrasi, demokrasi öncesi ilişkilere geri dönmemelidir.

Burada yaşayan yabancıların seçim hakkı politik olarak şu anlama da gelecektir: politikacı ve partiler onların sorunlarıyla ilgilenmek zorunda kalacaklar ve böylece birlikte yaşama ve karşılıklı anlayış politikasını daha ciddi olarak izleyecekler, Senato ve Federal Hükümetin uzun zamandır yürüttüğü yabancı düşmanlığını azdıran politikalar artık izlenemeyecek hale gelecektir. Bu doğrultuda ilk adım, F.Almanya'da yaşayan yabancılara yerel seçimlerde seçim hakkının tanınması olacaktır.

Chirac hükümetine tepkiler artıyor

Fransa'da 1986'nın son günleri sağcı hükümete karşı yoğun tepkinin yansıdığı gösterilere sahne oldu. Bilindiği gibi, Fransa'da 1986 Mart'ında yapılan seçimlerden sonra kurulan Chirac hükümeti ülkenin ekonomik ve sosyal hayatında bir dizi değişikliği gündeme getirmişti.

Bu adımlardan ilki kamu işletmelerinin özel sermayeye devredilmesiydi. Bu işlem sırasında "verimsiz" addedilen işyerlerinin kapatılması gündeme geldi. Bu sadece kamu hizmetleri alanında 19 bin kişinin işini kaybetmesi anlamına geliyordu. Bu arada ücretler donduruldu ve hükümet bu konuda görüşmeye yanaşmadı. 21 Ekim'deki "Eylem Günü" Chirac yönetimiyle işçilerin ilk ciddi hesaplaşmasıydı. Son 9 yıldır ilk kez ülkenin her yanında kamu görevlileri CGT (Genel İş Konfederasyonu) başta olmak üzere sendikaların çağrısına uyarak tümden greve gidiyorlardı. Yalnızca Paris'te, en büyüğü yaklaşık 100 bin kişiyle CGT'nin düzenlediği gösteri olmak üzere, 6 ayrı gösteri gerçekleştiriliyordu.

Kültür ve Haberleşme bakanının adıyla anılan "Léotard Kanunu" bir sonraki adım olarak gündeme geldi. Kanun Fransa'nın en eski televizyonu TF1'in özel sermayeye devrini öngörüyordu. Bu iletişim araçları üzerinde tekelciliğin sınırsızca yayılmasının yolunu açan bir uygulamaydı.

Özellikle Komünist Partisi'nin temsilini engellemek üzere seçim sisteminde yapılmak istenen değişiklik tasarısıysa, ilk defasında komünistlerin karşı çıkmaları ve düzenlenen kitle gösterileriyle sergilenen yoğun muhalefet sonucu başkan Mitterand tarafından imzalanmayarak geri çevrildi. Ne ki tasarı bir güven oylaması yapılarak el çabukluğuyla meclisten geçirildi.

Daha sonraki günlerde ise bütçe tartışmalarına girildi. Burada ortaya çıkan tablo şuydu: Hükümet başta kamu hizmetleri olmak üzere, tahsisatları kısıtlama eğilimindeydi. Sanayide % 10,5, tarımda % 1,7 ve eğitimde % 6,4 kısıtlama yapılırken askeri harcamalar 1986'ya göre % 6,8 oranında artırılacaktı.

Bütçe tartışmaları sürerken, üniversite reform tasarısı gündeme geldi. Çalışma yaşına erişen genç işgücünün % 25'inin iş bulamadığı, her 100 öğrenciden ancak 30'unun mesleğine uygun bir işte çalışabildiği Fransa'da, öğrencilerin ancak % 17'si devlet bursu alabiliyor. Durum böyleyken, yeni yasa tasarısı eğitimdeki eşitsizliği daha da artıracak paralı eğitimi öngörüyordu. Buna karşı tepkiler kısaca şöyle gelişti:

- 23 Kasım: Merkezi öğrenci derneklerinin öncülüğünde, CGT ve diğer sendikaların desteğiyle 200 binden fazla kişi Paris'te yürüyüş yaptı.
- 24 Kasım: Üniversite öğrencileri ülke çapında süresiz boykot çağrısında bulundu.
- 25 Kasım: Ortaöğrenim öğrencileri boykota katıldı.
- 27 Kasım: Doktora öğren-

(Devamı 7. sayfada)

Washington SALT-2'yi deldi

Reykjavik zirvesinin yarattığı anlaşmaya varılması umudu, askeri-sanayi kompleksini telaşa düşürdü. ABD'nin SALT-2'yi delmesi tepkiyle karşılandı.

Geçtiğimiz 28 Kasım'da saat 11:59'da San Antonio'daki Kelly hava üssünden bir B-52 bombardıman uçağı, nükleer başlıklı Cruise füzelerini yükleneceği Texas, Carswell hava üssüne doğru havalandı. ABD bu yüklemeyle SALT-2 anlaşmasının sınırlarını sorumsuzca çiğnemiş oldu. Stratejik silahların sınırlandırılmasını içeren anlaşma Kasım 1979'da imzalanmış ve Ocak 1981'de yürürlüğe girmişti. SALT-2'yi imzalamakla Sovyetler Birliği ve Amerika Birleşik Devletleri Viyana'da, askeri üstünlük arayışı içine girmeyeceklerini taahhüt ederek, kıtalararası balistik füze fırlatıcılara, denizaltılardaki balistik füze taşıyıcılarıyla, Cruise füzeleri taşıyan bombardıman uçakları sayısına ve 600 km.'nin üstünde menzili olan havadan yere balistik füzelere sınırlama getirmeyi kabul etmişlerdi.

ABD, Ağustos 1985'te ilan edilen tek yanlı Sovyet moratoryumundan bu yana geçen 17 ayda 24. nükleer denemesini 13 Aralık'ta gerçekleştirerek bir kez daha dünya halklarına meydan okudu. Bu süre içerisinde Sovyetler Birliği moratoryuma sadık kalarak hiç deneme yapmadı.

SALT-2 anlaşmasının imzalanmasından sonra, Washington'daki silahsızlanma muhalifleri anlaşmanın özünü ve ruhunu bozma çabalarına girdiler. Önce Senato anlaşmayı onaylamayı reddetti. SALT-2 bir türlü ABD makamlarının resmi onayına ulaşamadı. Baltalama çabaları ise sürdü.

Haziran 1985'te Ulusal Güvenlik Konseyi toplantısında SALT-2'nin kaderi gündeme geldiğinde, Savunma Bakanı Caspar Weinberger anlaşmanın "saçma" olduğunu ileri sürerek, karşı tavır aldı. Weinberger'in bu tavrı Pentagon generallerini bile şaşırttı. Generaller anlaşmaya uyulması gerektiği ama kimi hükümlerinin ihlal edilebileceği kanısındaydılar.

Ertesi yıl ise SALT-2 anlaşması Ohio tipi bir denizaltı denemesiyle tekrar gündeme geldi. Beyaz Saray daha sonra ise B-52 uçağını Cruise füzeleriyle donatarak anlaşmayı doğrudan doğruya tehlikeye soktu. Weinberger bu olayı "Başkan yolun sonuna geldi, artık çatlamış bir anlaşmaya bağlı değiliz" diyerek yorumladı.

Washington'un SALT-2'yi ortadan kaldırmaya yönelik tehlikeli gidişi "güç gösterisi"nin son ve vahim bir örneğidir.

ABD yönetiminin SALT-2'yi ihlal eden davranışları yalnızca dünya ilerici kamuoyu tarafından değil bizzat NATO'lu müttefiklerinden ABD Senatosu'na kadar, bu davranışın sonuçlarını kestirebilen herkesçe açıkça eleştiriliyor.

Henry Winston öldü

ABD KP Ulusal Başkanı, Amerikan işçi sınıfının seçkin evladı, siyah özgürlük hareketinin yılmaz savaşçısı Henry Winston 12 Aralık günü öldü. Dayanışma'nın Nisan 1986 tarihli sayısında 75. doğum yıldönümü nedeniyle hayatı ve mücadelesine geniş yer verdiğimiz Winston, uzun mücadele yıllarını geride bırakırken, sözleri tüm işçi sınıfı hareketinde yankılanıyordu: "Ülkemizde hiçbir güç, birleşmiş bir işçi sınıfının gücüyle kıyaslanamaz... Ezenler hiçbir zaman kendi aralarında renklerine göre ayrılmamışlardır."

Yanda H. Winston, 1970'lerde serbest bırakılması için çetin bir mücadele yürüttüğü Angela Davis ile görülüyor.

Irkçı rejim 256 çocuğu tutukladığını açıkladı

Güney Afrika'da ırkçı Pretoria rejimi köşeye sıkıştıkça saldırganlığını vahşice artırıyor. Johannesburg'da yapılan hükümet açıklamasına göre yaşları 11-15 arasında değişen 256 çocuk süresiz gözaltına alındı. Çocuklar "yeterli bir süre" geçtikten sonra serbest bırakılacak. Hükümet açıklamasına karşılık Tutuklu Ana-Babaları Dayanışma Komitesi geçen ay "Çocuklara Özgürlük" kampanyasını başlatırken yaptığı açıklamada son 5 ayda 18 yaşın altında 8.800 çocuk ve gencin tutuklandığını, bunların fiziki saldırı ve işkenceye maruz kaldığını duyurmuştu. Irkçı rejim çocukların gözaltına alınma ve tutuklanma gerekçesinin "ülkeyi şiddet yoluyla yönetilmez hale getirmek isteyenlerle işbirliği" olduğunu belirtti.

CUNTACILAR MAHKUM EDİLİYOR

Arjantin: "Bir daha asla!"

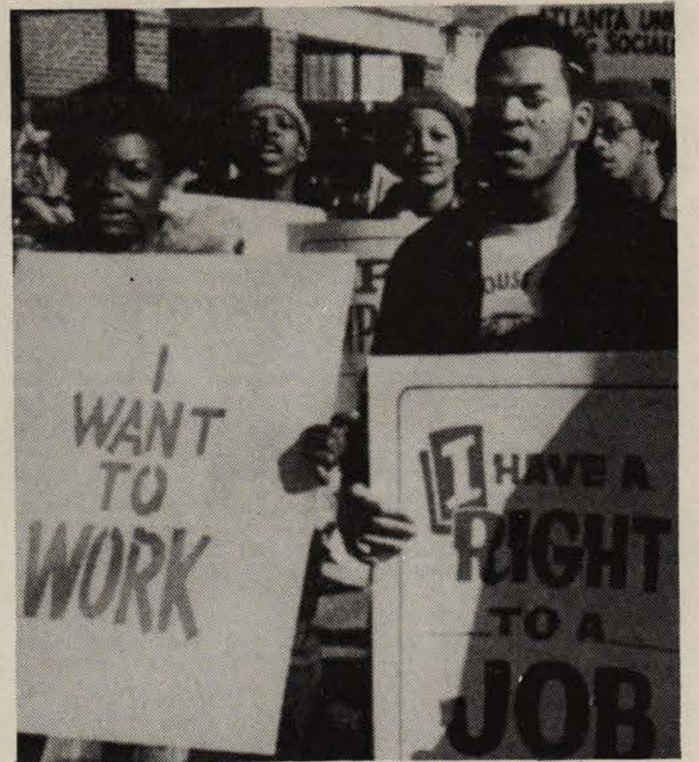
Arjantin'de cuntacıların yargılandığı bir davada son olarak 1976'dan başlayarak Buenos Aires polis şefliği yapan işkenceci general eskisi Ramon Camps 25 yıl hapis cezasına çarptırıldı. Aynı davada bir başka işkenceci emekli general 23 yıla, Camps'ten sonraki polis şefi 14 yıla, işkenceye nezaret eden bir polis doktoru 6 yıla ve bir güvenlik görevlisi de 4 yıla mahkum oldular. Bu "yıkıcı sol"a karşı katliama girişen cuntacıların yargılandığı ikinci davaydı. Önceki davada cunta şefleri Videla ve Massera ömür boyu, Viola ise 17 yıl hapse mahkum olmuşlar, o davada cezalandırılmayan Galtieri ise Falkland savaşı ile ilgili olarak yargılanmış ve 14 yıl hüküm giymişti.

Arjantin'deki son yargılamaların ardından hükümetin yargılamalara son verme girişimi büyük tepkilere yol açtı.

Yasanın yürürlük tarihinden itibaren 60 gün içinde yargı önüne çıkarılmayan cunta dönemi sorumlularının "af"fının parlamentoda kabul edilmesi kitlesel gösterilerle protesto edildi.

Arjantin'de halk kitlelerinin sürekli talebi cuntacı generallerin ve tüm sorumluların yargılanması yalnızca bu ülke için değil, diğer Latin Amerika ülkeleri ve dünyada benzer zulmün sürdüğü tüm ülkeler için önemlidir. Cuntacıların yargılanması yalnızca halka karşı işledikleri suçun hesabının sorulması anlamına gelmiyor, daha önemlisi, bu suçların tekrarlanmaması yolunda önemli bir adımı oluşturuyor. Halklara kan kusturan askeri-faşist diktatörlüklerden, onların uşak ve işbirlikçilerinden yaptıklarının hesabı sorulmalıdır ki, demokrasi demokrasi olabilsin, böyle diyor Arjantin halkı cuntacıların yargılandıkları mahkeme önünde tekrarladıkları sloganda: "Nunca más!"- Bir daha asla!

ABD'de polis grevdeki çelik işçilerine saldırdı

Aralık ayı başında ABD'nin Lorain kentindeki USX çelik işletmelerindeki grevci işçilere polis cop ve köpeklerle saldırdı. Çelik boruların işletmeden dışarı çıkarılmasını barikatlarla engellemeye çalışan işçilerden birçoğu yaralanarak hastaneye kaldırıldı, diğerleri ise gözaltına alındı.

İşletmede çalışan 45 bin sendikalı işçi Ağustos ayından itibaren işverenin ücretlerine ve sendikalarına karşı saldırılarını göğüslemek için mücadele ediyorlar. İşveren temsilcileri sendikasız işçilerin çok düşük olan ücretlerini artırırken, işçiler arasında ikilik yaratmak ve sendikaya üye olmayı engellemek için sendikalı işçilerin ücretlerini düşürdü. USX başkanı David Roderick sendikayı etkisizleştirmek için işletmenin kapılarını kapamak istiyor.

Grevci işçiler kira, yakıt ve yiyecek için para bulmakta güçlük çekmelerine rağmen amaçlarına ulaşana kadar grevi sürdüreceklerini açıkladılar. USWA (Çelik İşçileri Sendikası) başkanı Lynn Williams "bize üçüncü sınıf vatandaş muamelesi yapmalarına izin vermeyeceğiz" dedi.

Filozof bir ressam: Pieter Brueghel

Aydın KARAHASAN

Tizian'ın renk dünyasından süzülerek, onun tablolarında yarattığı Venüs'lerin, Adonis'lerin şahane güzelliklerini, efsanevi kahramanların baş döndürücü serüvenlerini biran için geride bırakıp; alelade, kaba saba insanları acı ve tatlı yönleriyle bir filozofun dünyevi yorumunu da katarak bize sunan bir ressamın, Brueghel'in (Broygel) dünyasında gezinelim biraz da.

Bazıları onu yanlış olarak "Bauern-Brueghel" (köylü ressam) diye adlandırır. Zaten adı da tartışmalı yazılır. Kimi "h"yı koymadan Bruegel diye yazar, kimi de köylü der çıkar işin içinden. Gerçi konularında köy yaşamından sahneler sıkça görülür ama, o son derece entellektüel, eski Yunan bilginleri kadar filozof bir ressamı köylü Brueghel diye nitelendirmek onun eserlerini de kendisini de yanlış anlamak olur. Kendinden sonraki Teniers ve Brouver gibi pek çok Flaman ressamı köy yaşamından alınan konuları Brueghel'den daha çok işledikleri halde bu ressamları köylü diye nitelendirmek kimsenin aklına gelmemişken neden acaba Brueghel böyle anılmıştır?

Brueghel (der Ältere-Yaşlı)

Bunun bir değil birçok nedeni olsa gerek. Birincisi: Venedik ekolünde aynı aileden üç ayrı Bellini olduğu gibi Flaman ekolünde de dört ayrı Brueghel vardır. Abraham Brueghel (1631-1697), Jean Brueghel (1658-1625), —bu ressam yumuşak huyluluğundan Kadife Brueghel diye de anılır— Genç Jean Brueghel (1601-1697), nihayet bu yazıda sözü edilen ve içlerinde en önemlisi olan Pieter Brueghel (1528/30-1569). Bu kadar çok Brueghel'i birbirine karıştırmamak için olsa gerek bu sonuncusunu yaşlı ya da köylü Brueghel diye anarlar. Daha doğrusu sonuncusu değil, doğum sırasına göre ilkidir. Bu nedenle (Brueghel der Ältere) diye de anılır. Doğum tarihi pek kesin değildir. Nerede, ne zaman doğduğu hep tartışılır. Onun üstüne en sağlıklı araştırmayı yapan Hollandalı sanat tarihçisi Karel van Mander, Brueghel'in Hollanda'daki Breda yakınlarında olduğu sanılan Brogel köyünde doğduğunu ileri sürmekte, bu nedenle Brueghel adını almış olabileceğini söylemektedir. Ama bugünkü Breda yakınlarında Brogel adlı bir köy yok, ama Belçika'da Brée yakınlarında biri Kleine Brogel öbürü Groote Brogel olmak üzere iki küçük kasaba var. Hollandalılar böylesine güçlü bir sanatçıyı Belçikalılara bırakmak istemediklerinden Eindhoven kentinin dokuz kilometre kadar kuzeyindeki Son adlı kasabada Brueghel'in anısına bir anıt dikmişler, anıtın dikilişinden sonra da o kasabayı Brueghel-Son diye adlandırmışlar. Ama tartışmalar hâlâ sürüp gidiyor. Brueghel Hollandalı mı, Belçikalı mı? Bugünkü Benelüks ülkelerinin ulusal sınırları belirlenmeden önce bu bölgenin sanatı Flaman ekolü olarak adlandırılırdı. Rembrandt, Vermeer, Frans Hals, Rubens, Brueghel bugün de sanat tarihinde Flaman ekolünün ressamları olarak geçer. Brueghel üstüne tartışmalar varsın sürsün, ne önemi var? Onun insanlığa bıraktığı eserleri zaman ve çevre ile sınırlamaya imkân var mı? Eloğlu sanatçısını böyle korurken bir başkası da sanatçısını yurttaşlıktan atar, eserlerini buldozerle yıkar, tablolarını sergilerden indirir, daha da olmazsa zindana atar.

Aç Mutfağı

Ressamın köylü Brueghel diye adlandırılmasının ikinci nedeni de onun en bilinen, en sevilen "Köy Düğünü, Köylülerin Dansı, Tarlada Köylüler" gibi tablolarında köy konularına ağırlık vermiş olmasındandır. Şu noktayı da özellikle unutmamak gerekir ki, bugün ondan kalan topu topu otuzbeş tablodan hemen hemen yarısı, onbeş kadarı köy konularını içerir. Üçüncü neden onun bir köylü çocuğu oluşudur. Kendisi köy kökenlidir ama sanatıyla, yaşamıyla, düşüncesiyle köylülükten sıyrılmış, Lukasgilde denilen ressamlar derneğine alınmıştır. Sanatçının gençlik yılları, öğrenim durumu, ustaları üstüne bilgiler pek azdır. Gene van Mander'in araştırmalarına göre Pieter Coecke van Aelest'in atölyesinde öğrenim gördüğü, kendi atölyesini ilk önce Antwerpen'de açtığı, daha sonra Brüksel'e yerleştiği, bir ara rönesans sanatını incelemek için İtalya'ya gittiği sanılmaktadır. Gerçi sevilen bir ressamın yaşamını bütün ayrıntılarıyla öğrenmek, davranış biçimlerini tanımak son derece doğal bir istektir ama bence bir sanatçının kendisinden çok eseri önemlidir. Bizde bunun zaman zaman tam tersi yapılır. Örneğin bir yazarın tek romanı bile okunmadan kişiliği, ressamın hiçbir sergisine gidilmeden yeteneği tartışıldığı çok görülmüştür.

Kardinal Antoine Perrenot de Granvelle sanatçının en önemli tablolarını kolleksiyonuna katmış, zengin kişizadeler de tablolarını oldukça yüksek fiyata satın almışlardır. Sanat tarihçileri ressamları kendi ekolleri içinde birbirleriyle karşılaştırmaktan çok hoşlanırlar. Brueghel'i de en çok Flaman sanatçılarından Jérome Bosch ile karşılaştırırlar. Bosch'ta görülen sürrealist (gerçeküstücü) eğilimler Brueghel'de pek yoktur. Gerek renk gerek çizgi yönünden Brueghel Bosch'tan oldukça ayrıldığı gibi kompozisyon tekniği bakımından da Bosch'tan ayrılır. Bir-iki resmi ayrı tutulursa Brueghel dinsel konuları işleyen resim yapmadığı gibi kilise için de hiç resim yapmadı. Onun için en çekici konular "Genremalerei" denilen günlük hayattı. Hem de basit, sıradan insanların günlük hayatı. Önemli birkaç tablosu üzerinde özellikle durmak gerekir. Viyana Sanat Tarihi Müzesi'nde (Kunsthistorisches Museum) bulunan 114×163 cm. boyutlarındaki "Köy Düğünü" tablosu ile gene aynı müzede aynı boyutlardaki "Köylülerin Dansı" adlı tablosu o zamanki köy yaşamından gerçekçi bir anlatımla resmedilmiş kesitlerdir. Resmin alt kenarında çaprazlama yerleştirilmiş bir masanın etrafında gelişigüzel oturmuş köylüler, yapı işçilerinin harç taşıdıkları teskereye benzer bir tabla üzerindeki toprak tabaklar içinde konuklara yemek taşıyan yardımcılar görülmektedir. Resmin sol tarafında tulumzurna ile gelen çalgıcılar, dipteki kapıdan düğün odasına akan köylüler... Bu hareketli akışın resmi Köylülerin Dansı

Köy Düğünü (Detay)

Brueghel İtalya dönüşü Fransa'da Liyon'a uğradı. Orada Fransız resim sanatıyla da kısmen tanıştı. Antwerpen'e döndükten sonra atölyesinde yeniden çalışmalarına başladı. Onu ne İtalyan rönesansındaki resim anlayışı ne de Fransız resim sanatı etkiledi. Eserlerine baktığımızda rönesans sanatındaki ideal güzellik anlayışının Brueghel'e vız geldiği görülür. Eserleri estetiğin klasik teorilerine de uymaz. Tablolarında memeleri sarkan ablak yüzlü köylü kadınlar, poturları bacaklarına yapışırcasına çizilmiş köylü erkekler; iri kocaman kafalı, adam yüzlü köylü çocuklar rönesans sanatının kompozisyon anlayışı dışında çizilmiş resimlerdir. Eleştirmen Karel van Mander, "Onun bazı resimleri karikatürlere bakar gibi insanı güldürür, en azından tebessüm ettirir" der. Brueghel çağında hem sevilmiş hem de pek çok sanatçı gibi tepki görmüştür. Din dışı resimler yaptığı halde ülkesinin en ünlü din adamı

(Devamı 6. sayfada)

Fransa'da "ANKA" yayına başladı

Fransa'da "ANKA" adıyla Fransızca bir Türk yazın ve sanat dergisi yayına başladı. Derginin kurucuları, uzun yıllardır Paris'te yaşayan ünlü ressam Yüksel ARSLAN ve bir süredir çalışmalarını Fransa'da sürdüren ozan Ataol BEHRAMOĞLU. Behramoğlu'nun yönetiminde yayına başlayan derginin teknik sorumlusu ise, yine Paris'te yaşayan mimar Ufuk DOĞRUSÖZ.

Üç ayda bir kez yayınlanacak derginin ilk sayısının çıkışını kutlamak amacıyla, 5 Aralık Cuma akşamı, "L'Arbre Voyageur" kitabevinde bir Türk şiiri günü düzenlendi ve bir kokteyl verildi. İzleyiciler arasında Fransa'nın yaşayan en ünlü ozanlarından Eugène GUILLEVIC onur konuğu olarak bulunmaktaydı. Geceye, Fransa'da bulunan Türk, Fransız ve başka ülkelerden aydınların oluşturduğu seçkin bir topluluk katıldı.

Ataol BEHRAMOĞLU, konukları selamladıktan sonra derginin giriş yazısını okuyarak geceyi açtı. "İki Ateş Arasında" başlığını taşıyan bu yazıyı sayfamızda aynen yayınlıyoruz.

Daha sonra toplantıya bir mesaj gönderen Uluslararası PEN İkinci Başkanı ve Fransa PEN Kulübü Başkanı Renè TAVERNIER mesajında: Fransız PEN Kulübün Türkiye'nin geleneksel ve çağdaş kültürüne duyduğu bağlılığı, Türk yazar ve sanatçılara yakınlık duygularını belirttikten sonra "Dileriz ki Türkiye'nin bir topluluk oluşturmak üzere Avrupa mozaiğinde yerini alması hızlansın" dedi. Sanat ve kültürlerin karşılıklı etkileşiminin önemine değinen TAVERNIER, bu konuda Paul VALERY'nin bir görüşünü aktardı ve "Biz de ANKA gibi yayınlarınız sayesinde hiçbir zaman doymayan eski arılar olarak büyük Avrupa'nın bir parçası olan küçük Asya çiçeklerinin özünü toplayabileceğiz" diyerek "Bugün, Fransa ve Yakın Doğu ilişkilerinin önem ve değerinin altını çoşkulu bir umutla çiziyorum" sözleriyle tamamladı.

Gecenin şiir bölümünde, ünlü tiyatro oyuncusu Marianik REVILLON, Can Yücel, Ahmet Arif, Cemal Süreya, Özdemir İnce, Ülkü Tamer, Metin Demirtaş, Ataol Behramoğlu, Refik Durbaş ve Nihat Behram'dan, çoğunluğu Fransızcaya ilk kez çevrilen birer şiir sundu.

"ANKA"nın ilk sayısıda, Doğan Hızlan'ın Aziz NESİN'le "aydın sorunsalı" üzerine yaptığı konuşmanın tam metninin, Aziz NESİN'in "Yetmiş Yaşım Merhaba" adlı kitabında "Kan Yüzüğü" adlı öyküsünün, Oktay RİFAT ve Refik DURBAŞ'ın son aylarda yayınlanan birer şiirlerinin, Erendiz ATASÜ'nün yine yakınlarda "DÜŞÜN" dergisinde yayınlanan "Can Yoldaşı" adlı öyküsüyle bu yazarla yapılmış ve Hollanda'da yayınlanan "İlke" dergisinde çıkmış bir konuşmanın Fransızca çevirileri yer alıyor. Ayrıca Türkiye sanat ve kültür dünyasından (yazın, sinema, tiyatro, yayınlar vb.) haberlere geniş yer veriliyor. Şiirlerin Fransızca çevirilerinin Türkçe asıllarıyla birlikte yayınlandığı dergide ayrıca, her sayıda Fransız şiirinin Türkçeye çevirilerinden bir örnek sunulacağı belirtilerek ilk sayıda, Baudelaire'in "İçe Kapanış" şiirinin Fransızca aslı, Sabahattin EYÜBOĞLU'nun Türkçe çevirisiyle birlikte yer alıyor...

ANKA

Yazışma adresi:

"16 Les Linandes vertes, 95000 Cergy-France".

İki Ateş Arasında

Ataol BEHRAMOĞLU

Demokrasi ve insan hakları için mücadele eden Türkiye aydını iki ateş arasındadır. Bir yandan kendi ülkesinde kimikez dayanılmaz boyutlara varan demokrasi karşıtı baskılar, öte yandan, Türkiye'ye ve Türklere karşı, çoğunlukla karmaşık bir tarihin yorumundan kaynaklanan yaralayıcı, düşmanca önyargılar.

Fakat tüm bunlara karşın, Türk aydını, bir ANKA gibi, kendi küllerinden yeniden doğmayı başarmaktadır. Kuşkusuz ki bu, Türkiye toplumunun sahip olduğu yaratıcı potansiyelin sonucudur.

Türkiye'de; iki yüzyıla yaklaşan bir demokrasi mücadeleleri tarihi boyunca oluşup pekişmiş güçlü kurumlar, alışkanlıklar ve gelenekler vardır. Bu, Batılı aydınlarca ve hatta onların Türk aydınlarıyla dayanışmayı içtenlikle isteyenlerince bile iyice bilinmeyen, güç anlaşılan bir olgudur.

Türk yazın ve sanatı, yaratıcı gücünü çok eski ve derin geleneklerden almakta ve aynı zamanda da ülkenin modernleşme süreçlerinde yenilenip zenginleşmektedir. Bu da Batılı aydının yeterince bilmediği bir olgudur.

Batılı dinleyici topluluğu önünde Türk şiiri okunduğunda, bu dinleyicinin, bu yapıtlarda herşeyden önce "tipik olarak Türk", denebilirse "egzotikçe Türk" birşey aradığına ve aradığını bulamadığında da şaşkınlığa uğradığına çok kez tanık oldum. Bu olgu, ülkemizin öteki sanat dalları için de geçerlidir.

Türkiye, çok zengin ve çeşitli kültürel geçmişiyle (Orta Asya Kültürü, Anadolu'nun, Ortadoğu'nun, Balkanlar'ın ve Akdenizin çok eski kültürleri) bağlarını korumasının yanısıra, iki yüzyıldır, Batı kültürleriyle yakın bir bağ içindedir.. Ülkemizin yazın ve sanat ürünlerinde "tipik olarak Türk" olanı arayanlar, bu olguları bilmek zorundadırlar.

Paradoksal görünse de, Türkiye aynı zamanda bir Asya ve Doğu ülkesi, bir Balkan ülkesi, bir Akdeniz ülkesi ve bir Batı ülkesidir. Halkımızın özellikleri, sanat ve kültürümüzün özgüllüğü, rengi ve zenginliği bu çeşitlilikte, bu sentezdedir. Eğer "tipik olarak Türk" olan birşey varsa (ki kanımca basite indirgeyiciliği, daraltıcılığı ve yüzeyselliğiyle de tartışmaya açık bir deyimdir bu) işte bu çeşitlilik ve sentezdir.

Şimdilik yılda dört kez yayınlanacak bu dergide; Türkiye'de ve yabancı ülkelerde yayınlanan Türk yazın ve sanat dergilerinden, kitaplardan seçtiğimiz en yeni ürünlerinin çevirilerini sunacağız. Sayfalarımız aynı zamanda, Türkiye yazın ve sanatıyla ilgili yabancı yazar ve araştırmacıların yapıtlarına da açık olacaktır. Böylece bu yazarlarla Türkiye kültür çevreleri arasında verimli bağlar kuracağımıza inanıyoruz.

Amacımız, Fransız okura ve Fransızca aracılığıyla çeşitli ülkelerden daha geniş bir okur topluluğuna, Türkiye yazın ve sanatının tüm sıcaklığını, atan nabzını duyurabilmek ve onun yaratıcılarının çağdaş çehresini daha yakından tanıtabilmektir.

BRUEGHEL

(5. sayfadan devam)

ile Çocuk Oyunları adlı tablolarda da görülür. Özellikle bu tabloda seksen çeşit oyunun yansıması vardır; ama Brueghel'in amacı bize kaç çeşit oyun olduğunu göstermek değildir. Bu oyunlar içinde çocukların yüzlerinin hiç de çocukça olmadığı, oyun kavramının yediden yetmişe herkesi ilgilendiren bir neşe kaynağı olduğunu belirtmek ister.

Brüksel'de Güzel Sanatlar Müzesi'nde (Musées Royaux des Beaux-Arts) bulunan ve gravür tekniğiyle yapılmış olan "İkaros'un Denize Düşüşü" adlı eseri mitolojik bir konuyu işlemektedir. Dedalos ile İkaros'un hikâyesi yalnız ressamların değil, şairlerin de ilgisini çekmiştir. Büyük Latin şairi Ovid "Metamorfoz" adlı eserinde bu konuyu şiirsel dille çok güzel işler. Mitolojiye göre Dedalos el sanatlarının becerikli bir ustasıdır. Oğlu İkaros da dünyada ilk uçan adam olarak bilinir. Kral Minos'un emriyle baba oğul bir labirente kapatılınca zanaatkâr Dedalos kendisi ile oğlu İkaros'u kurtarmak için birer çift kanat yapıp balmumuyla omuzlarına yapıştırmış. Uçmadan önce de İkaros'a sıkı sıkıya tembih etmiş ne fazla alçaktan uç ne de gurura kapılıp fazla yükselten diye. Ne var ki uçup yükseldikçe gururdan başı dönen İkaros yükseldikçe yükselmiş, güneşe kadar yaklaşınca omuzlarındaki balmumu eriyip tepe takla, gerisin geri denize düşüp boğulmuş. Yunus'un:

"Miskinlik ile gelsin
kimde erlik var ise
Merdivenden iterler
yüksekten bakar ise"

beytini anımsatan bu felsefi hikâyeyi Brueghel gerçekten çok anlamlı resmetmiştir. Tablonun sol kenarında çift sürerken gösterilen köylü İkaros'un denize düşmesine o kadar ilgisizdir ki, içinden "Bana mı sordun göğe yükselirken" der gibidir. Bu tablonun aynı müzede bir de yağlı boyası vardır.

Rotterdam'da Boymans van Beuningen Museum'da bulunan "Zengin Mutfağı, Yoksul Mutfağı" adlı iki gravürü onun yalnız ressam değil ne yaman bir filozof olduğunu çok güzel belirtmektedir. Yoksulların cömert, varsılların sömürgen olduğunu kendine özgü çizgileriyle öylesine ustaca anlatmaktadır ki, insan bu resimlere baktıkça derin derin düşünmekten kendini alamaz.

Brueghel kompozisyonlarına başlamadan önce yapmak istediklerini iyice yansıtabilmek için kahramanlarının arasına karışıp onlarla günlerce beraber olurmuş. Tiplerini uzun uzun inceler sonra resmedermiş. Madrid'te Prado Müzesi'nde bulunan "Ölümün Zaferi" adlı tablosu bu alanda en başarılı olanıdır. Neden Ölümün Zaferi'dir tablonun adı? Ölüme yenilmeyen insan yok da ondan!..

Brueghel bizde ne kadar bilinir? Tabii her değerli ressam gibi az. Dostum Serol Teber de Picasso üstüne bir kitap hazırlamasaydı ünü o kadar yaygın olan Picasso bile yeterince bilinmeyecekti. Sevdiğim yazarlardan biri, Vedat Türkali "Bir Gün Tekbaşına" adlı romanında onun için: "Ne herif şu Brueghel!.. Nasıl alaylı bakar böyle acılı dünyaya?.." diye bir cümle kullanır. Brueghel dünyaya hiç de alaylı bakmaz, tam tersine çok ciddi bakar. Her büyük ressam gibi o da yaşamı, dünyayı öylesine ciddiye alır ki, pekçok kimsenin ele almaya tenezzül bile etmediği konuları tablolarında gerçekçi bir dille yansıtır.

Brüksel ile Antwerpen şu Almanya'dan otomobille iki-üç saatlik bir yol. Onun eserlerinden birkaçını görmek isteyenler oradaki müzelerde görebilirler. Ama Viyana'daki Sanat Tarihi Müzesi Brueghel'in eserleri açısından daha zengindir. Özellikle "Körlerin Yürüyüşü" adlı tablosu insan dramının en çarpıcı örneğidir.

Nâzım 85 yaşında

Sanatını dünya görüşüyle, dünya görüşünü fiilen yaşadığı hayatla bütünleştiren, dünyanın bu yanıyla tanıyıp hayranlık duyduğu; kendisi de zaten bütün insanlık için hissedip yazdığı için asla yalnızca "bizim" diyemeyeceğimiz şairimiz Nâzım Hikmet bu sene 85 yaşındadır. Türkiye toplumunun, halklarının ve özel olarak da emekçi sınıflarının Nâzım yaşarken yaşadığı dram, bu dramdaki umut, heyecan, korku, cesaret ve insan Nazım Hikmet'te şiir, roman, tiyatro, deneme, mektup, makale ve politika olup çıkmıştır. Sanatın "kendinde amaç" saltanatını yıkıp onu insanın ayakları altına alan Nâzım'ın Çin iç savaşında, İspanya'da, Stalingrad'ın dondurucu soğuğunda, şurda-burda hep insanlarla atan yüreği, hem bir ulusun yüreğidir; hem bir sınıfın. İşte bundan dolayıdır ki, yaşını mezar taşına bakmaksızın sayabildiğimiz, en "yabancı" olduğumuz anda bile onda kendimizden bir şeyler bulabildiğimiz Nâzım 85 yaşındadır.

Nâzım "Cezir"i olmayan bir "Med"dir.

Dünya, Dostlarım, Düşmanlarım, Sen ve Toprak

Fevkalâde memnunum dünyaya geldiğime.
Toprağını, aydınlığını, kavgasını ve ekmeğini seviyorum.
Kutrunun ölçüsünü santimine kadar bildiğim halde
ve meçhulüm değilken güneşin yanında oyuncaklığı,
dünya inanılmayacak kadar büyüktür benim için.
Dünyayı dolaşmak,
görmediğim balıkları, yemişleri ve yıldızları görmek
isterdim.
Halbuki yalnız yazılarda ve resimlerde yaptım
Avrupa yolculuğumu,
bütün ömrümce, mavi pulu Asyada damgalanmış
bir tek mektup almadım.
Ben ve bizim mahalle bakkalı,
ikimiz de kuvvetle meçhulüz Amerikada.
Buna rağmen,
Çinden İspanyaya, Ümit burnundan Alâskaya kadar,
her milli bahride, her kilometrede dostum ve düşmanım
var.
Dostlar, ki bir kere bile selâmlaşmadık
aynı ekmek, aynı hürriyet, aynı hasret için ölebiliriz.
Düşmanlar, ki kanlarına susamışım, kanıma susamışlar.
Benim kuvvetim,
bu büyük dünyada yalnız olmayışımdır.
Dünya ve insanları, yüreğimde sır,
ilmimde muamma değildir.
Büyük kavgada
açık ve endişesiz
girdim safıma.
Ve dışında bu safın
toprakla sen
bana yetmiyorsunuz.
Halbuki sen harikulâde güzelsin,
toprak sıcak ve güzeldir.

1939

Nazım HİKMET

Maria Teresa Leon için

Maria Teresa Leon Garcia Lorca ve Rafael Alberti ile

İspanya'da geçtiğimiz haftalarda bir yazar için coşku ve hüznün birarada yaşandığı toplantılar yapıldı. Coşku vardı, çünkü sözkonusu yazar İspanya İç Savaşı'nın çetin koşullarında dergi sayfalarından cephelere, uluslararası toplantılara İspanya halkının faşizme karşı mücadelesini haykırmaktan bir an geri durmamış bir yazardı: Maria Teresa Leon. Eşi Rafael Alberti ile birlikte iç savaşı ve onu izleyen kırk sürgün yılını onurlu bir mücadele ile doldurmuştu Maria Teresa Leon. Savaş sırasında antifaşist aydınlar hareketinin önde gelen bir ismiydi ve yayın sorumluluğunu yüklenmişti. Böylesine yoğun bir yaşamı *Memoria de la melancolia* (Hüznün Anısı) kitabında yansıtmıştı. Ama Maria Teresa Leon adında coşkuya eşlik eden bir hüzün de var. Bugün 83 yaşında ve bozulan sağlığının yol açtığı hafıza kaybı, onu anılarından yoksun bırakmış durumda. İspanya İç Savaşı'nın 50. yılında tüm dünya halkları İspanya halkının yiğit evlatları ile birlikte onu da seçkin mücadelesiyle anıp, onurlandırırken, o kendi sessizliğini yaşıyor.

Yazımızı Maria Teresa Leon'un Hüznün Anısı'ndan yaptığımız kısa bir alıntıyla noktalayalım:

"Acımızı, İspanya'nın acısını taşıyarak Moskova'ya gidiyoruz (1937). Rus kadınlarının 8 Mart'ı kutladığı Bolşoy Tiyatrosu'ndaki toplantıda, çektiğimiz acıları anlatmamı söylüyorlar. İçeriye adımımı attığımda bir haykırış beni tepeden tırnağa sarıyor: 'No pasaran!' Bu bizim haykırışımız. Küçüldüğümü hissediyorum. Bir el bana yardımcı oluyor, yerimi gösteriyor, bir diğeri titreyen elimi tutuyor yumuşakça. Bu, Nadejda Krupskaya'nın eli. Gözlerim, Lenin'i görmüş olan bu gözlere takılı kalıyor bir an... Ellerim heyecandan buz kesilmiş bir halde Sovyetler Birliği kadınlarına hitap etmek üzere yerimden kalkıyorum. 8 Mart! Tüm tiyatro ayakta, Dolores İbarruri'nin ağzımıza yerleştirdiği 'No Pasaran'ı sürekli bir şekilde tekrarlıyor."

antifaşist sanat

Rockwell Kent

ABD'li sanatçı Rockwell Kent (1882-1971) resim ve grafik sanatında demokratik kültür değerlerini yansıtmış, faşizme, savaşa karşı, demokrasi ve sosyalizm için mücadelesini kararlılıkla sürdürmüştü. 1949'da Paris'te yapılan ilk Dünya Barış Kongresi'ne katıldı ve 1950 Stockholm Çağrısı'nı hazırlayanlar arasındaydı. Soğuk Savaş döneminde Sovyetler Birliği'ni ziyaret ettiği için pasaportuna el konulmuş, McCarthy'ci Amerikan Aleyhtarı Faaliyetler Komitesi'nin sorularını cevaplandırmayı reddettiği için eserleri ülkesinde sergilenme olanağı bulamamıştı. Rockwell Kent 1960 yılında eserlerinin büyük bir kısmını SSCB'ye armağan etti. Kent 1940'ta yayınlanan "Bu, Benim " adlı otobiyoğrafisini çizgileriyle bütünledi. Bu kitapta Amerika'da sıradan insanların güçlükler içindeki hayatını sergiledi. Çizimleri arasında 1937'de yaptığı "Bütün Ülkelerin İşçileri, Birleşin" de bulunuyordu.

"Bütün Ülkelerin İşçileri Birleşin" (1937)

Çağına tanık bir sanatçı:

Nikolay Tihonov

Geçtiğimiz aylarda 90. doğum yıldönümü kutlanan ünlü Sovyet şairi Nikolay Tihonov üzerine Sowjetische Literatur dergisinde yayımlanan yazıdan yararlanılarak hazırlanan bir derleme ile Tihonov'un bir şiirinin çevirisi sunuyoruz.

"Şenlikle, neşeyle ve delicesine, fevkalade hırsla kurmak istiyorum..." —Nikolay Tihonov'un bu satırları, onun yaratıcılık ve yaşamı üzerine başlık olarak atılabilir. Tanınmış bir Sovyet şairi, inatçı bir nesirci, mükemmel bir çevirmen, ateşli bir denemeci ve kamuoyunun önde gelen isimlerinden olan Tihonov "lakâyt yaşayamayan" bir insandı.

Daha 1920'li yılların başında yayınlanan *"Sürü"* ve *"Hafif Bira"* adlı ilk iki eserinden sonra, olgun ve kişiliği oluşmuş bir yazar olarak kabul edildi.

Yazmaya çok erken başladı. 18 yaşında süvari olarak 1. Dünya Savaşı'na gitti ve lirik hatıra defterindeki şiirleri ve yazılarını yürüyüşlerde, taarruzlarda, akınlarda her zaman eyer çantasında taşıdı. Gerçi belirli bir stili yoktu, bununla beraber yazdıkları gerçekçi şiirlerdi, çünkü onlar açık yürekli, samimi, halis yaşananlardı. Yirmi yaşında Kızıl Orduya katıldı ve iç savaş cephelerinde savaştı. Çarpışma aralarında ise yazdı.

Kızıl Ordu'daki görevinden sonra edebiyat çalışmalarına başladı. 1919'da şiirin bir baş yapıtı olan *"Sami"* yayınlandı. Sovyet ülkesi ve Lenin'le ilgili gerçeği öğrenen Hindistanlı genç Sami üzerine yazılmış bu lirik dizeler oluşmakta olan Sovyet şiirinin klasiği oldu.

Nikolay Tihonov nesir çalışmaları da yaptı ve bir öykü yarışmasında özel ödül aldı (Petrograd 1919/20).

Kısa bir müddet sonra öykü kitabı *"Savaş Atları"* (1927), yine şiir kitapları *"Kahraman Arayışında"* ve *"Yurga"* (1931) yayınlandı. *"Kahraman Arayışında"* adlı kitapta Amerika ve —yetişkin Sami'yle karşılaştığı— Hindistan üzerine; Estonya ve Letonya ülkesi üzerine; Transkafkas cumhuriyetleri üzerine yazıyordu, ki bunların ulusal özelliklerini tamamiyle kavrıyor, belirgin karakteristiklerini tanımlıyordu.

Tihonov'un gençlik yıllarından beri ilgi duyduğu şark, Türkmenistan gezilerinin anlatımı olan *"Yurga"*'da da ortak noktasını oluşturuyor. *"Kahetien Üzerine Mısralar"* (1935) ve *"Gürcü Yolu"* (1948) adlı harika kitaplarında ve Gürcistan şairlerinin eserlerinden yeniden derlediği fevkalade şiirlerinde ise Gürcistan'ı Türkçeleştiriyordu.

Bu yıllarda savaşa karşı temalar eserlerine hakim oluyordu: *"Yıldızların Altında Yaşamak"*'tan, öykü kitabı *"Savaş Atları"*'na, *"Savaş"*'tan savaş tehlikesinin önsezisini içinde taşıyan, tehlikeyi haber veren şiirlerine kadar.

Büyük anayurt savaşı sırasında Tihonov edebi çalışmalarını güçlü bir biçimde devam ettirdi. kendisinin de yaşadığı Leningrad ablukasının korkunç gün ve gecelerinde, soğuktan donmuş sessiz şehirde *"Kirov Bizimle"* adlı şiirinden okuyor ve sesi adeta zafer gününü haber veriyordu.

Kolayca anlaşılacağı gibi, Nikolay Tihonov savaştan sonra uluslararası barış hareketinin seçkin bir temsilcisi oldu. Uzun yıllar Sovyet Barış Komitesi'nin başkanlığını yaptı.

Savaş esnasında *"Alevli Yıllar"*, *"Leningrad Hikayeleri"*, *"Bulgarca Küçük Hikayeler"*, Yugoslavya üzerine mısralar ve diğerlerini yazdı. *"Altı Sütun"* adlı kitabıyla 1970 yılında Lenin Ödülü'nü kazandı.

Tihonov çok yönlüydü. Senaryolar, çocuk kitapları, eleştiriler, makaleler, çalışmalar kaleme aldı, sayısız konferanslar verdi, seminerler yönetti. SSCB Yüksek Sovyeti temsilcisi, edebiyat ve sanat alanında Lenin Ödülü Komitesi'nin başkanıydı.

Uzun bir yaşam sürdü, bununla beraber bütün düşündüklerini gerçekleştirmeye zaman yetmedi. Ölümünden sonra yayınlanan şiir kitabı *"Her Günün Şarkıları"*'nda şu dizeleri okuyoruz:

...Faal yaşıyorum,
susmuyorum.
Bütün her şey ezeli sürmüyor,
bunu anlıyorum.
Lakin her şeye son vermeyi
istemiyorum.

ÖĞRENDİK SADAKA VERMEMEYİ

Sadaka vermemeyi öğrendik dilenciye
Denizin tuzlu soluğunu içimize çekmeyi
Doğan günü selâmlamayı ve tâcirin yüzüne
Bakırları avuç avuç fırlatmayı öğrendik.

Bizde yalnız tesadüf durdurur vapurları,
O zaman da ray başlar alışılmış görevine.
Gelin de sayın yurdumda kaç adam var diye:
Çağrınıza milyonlarca ölü ayağa kalkar!

Bir zafer tiksintisiyle bakıyoruz herşeye.
Kırık bıçak başka bir yerde ne işe yarar?
Ama bu kör bu çirkin bu kara bıçak
En ölümsüz sayfaları açtı elimizde.

1921

Türkçesi: A.T.

GREVLER YAYGINLAŞIYOR

(Baştarafı 1. sayfada)

cera" olarak gören, zor da olsa bu "hakkın" kullanılmasından kaçınan, işçiler değil, Türk-İş yönetiminin kendisidir.

Her iki kararın da sahibi olan Bağımsız Türkiye Otomobil-İş Sendikası 1963 yılında kuruldu. 12 Eylül 1980 öncesi şartlarda doğal olarak kayda değer bir gelişme gösteremeyen sendika, faşist darbeden sonra ağır saldırılarla çalışamaz duruma getirilen DİSK'e bağlı Maden-İş üyelerinin katılımıyla hızla gelişip büyüdü ve bugün üye sayısı 60 binlere ulaştı. Bu yönelişin nedenlerinden biri de Türk-İş'e bağlı Türk Metal Sendikası yöneticilerinin yıllardır bilinen faşizan yapılarıydı.

DİSK içinde geçen mücadele dolu yılların getirdiği onca deney, bilinç ve geleneğin bir kısım metal işçilerince, bağımsız da olsa bir sendikada odaklanıyor olması işverenlerce, hele tekelci sermayenin en gözü kara örgütlerinden olan ve bir zamanlar Özal'ın da başkanlığını yaptığı Madeni Eşya Sanayicileri Sendikası (MESS) tarafından eli kolu bağlı seyredilecek bir olay değildi. Otomobil-İş'e birçok engel çıkarıldı. Ereğli Demir Çelik fabrikalarında işçilerin büyük çoğunlukla Otomobil-İş'i seçmiş olmalarına ve 1978'den beri sözleşme yapılamamış olmasına rağmen, sendikanın yetkisi çeşitli devlet organlarınca devamlı gaspedildi. MESS ile görüşmeler sürerken yemek boykotu yapan işçiler gece yarısı evlerinden toplanıp gözaltına alındılar. Sendikayı içerden "yola getirmek" için geçen yaz başlarında eski delegelerle yapılması sağlanan olağanüstü kongre oyununu işçiler boşa çıkardılar. Olağan kongrenin ise içinde bulunduğumuz Aralık ayında yapılacağı açıklandı. İlk grev kararı NETAŞ fabrikası için alındı ve 18 Kasım'da başlatıldı.

100 işyerinde, 30 bin işçi adına MESS ile sürdürülen grup sözleşmesi görüşmelerinin de sonuçsuz kalması üzerine grev kararı alındı. Bilindiği gibi işçiler daha önce yemek, fazla mesai ve servis boykotları ile durumu protesto etmişlerdi. MESS ile Otomobil-İş arasında grev aşamasına gelinmişken son haftada yeniden yapılan görüşmeler sonrası kabul edilen sözleşme ile daha önce işkolunda yine MESS'in başta Türk-İş'e bağlı Türk Metal olmak üzere diğer sendikalar ile imzalamış olduğu aynı ücret ve sosyal hak artışı kabul edildi.

Sözleşmeyle iş güvencesi ve çalışma koşulları ile işyerlerindeki sendikanın konumunu belirleyen hükümlerde işçiler ve sendika lehine bazı değişiklikler de kabul edildi.

Otomobil-İş sendikasının yaptığı açıklamada, sözleşmenin ücret ve sosyal haklarda herhangi bir değişiklik getirmediği belirtilerek bunun sorumluluğunun sözleşmeler öncesi işbirliği çağrısı yaptıkları, ancak bu çağrılarını karşılıksız bırakan işkolundaki diğer sendikalara ait olduğu ve MESS'in karşısına işçilerin bir bütünlük içinde çıkmasının zorunlu olduğu vurgulandı. Bu gerçeği gözönünde tutan metal işçilerinin önümüzdeki yıllarda sendikal birliğinin Otomobil-İş içinde gerçekleştirileceği kaydedildi.

Burada kalmayıp, grevlerin daha da yaygınlaşacağı, işçilerin, Türk-İş yönetiminin "bağlayıcı" basiretsizliğinden özerkleşip kendi sınıfsal üslubunu mücadeleye katacağı kuşkusuzdur. Otomobil-İş'in MESS'le uyuşmazlığı 30 bin işçiyi kapsamıştır. İşçiler ya grevden önce, ya grevle birlikte kazanacaklardır.

Bunlar 12 Eylül'den sonraki "ilk" grevlerdir. İlk olmaktan başka önemleri de vardır. Bu grevlerden işçilerin başarıyla çıkması, greve cesaret edemeyen öteki sendikalar için de öğretici olacaktır. Türkiye'de demokratik kamuoyuna düşen görev de, bu halkayı görüp tutabilmektir. Bu ilk grevleri başarılı kılmak için grevlerle maddi ve manevi her türlü dayanışmayı gerçekleştirmektir.

OTOMOBİL-İŞ

(Baştarafı 1. sayfada)

konuşmasında 12 Eylül sonrasının zam, baskı, işkence, yoksulluk, işsizlik simgesi olarak belleklerde kalacağını belirtti. Kongreye katılan konuk konuşmacılar arasında Barış Derneği Başkanı Mahmut Dikerdem ve DİSK davası sanıklarından, İstanbul eski belediye başkanı Ahmet İsvan bulunuyordu.

DİSK'te somutlanan demokratik sendikal hareketin 12 Eylül sonrası DİSK'in fiilen kapatılmasıyla, ağırlıklı olarak Türk-İş'e yönelmesine karşılık, metal işkolunda bu örgütlenme tümüyle faşistlerin egemenliğinde kurulup gelişmiş olan Türk-İş'e bağlı Türk-Metal'in dışında, bağımsız Otomobil-İş'te somutlandı. Zorunlu koşulların yarattığı bu duruma işaret edilirken, kongrede sendikal birliğin Türk-İş'te somutlanması gereği kaydedildi.

Otomobil-İş sendikasının bulunduğu işyerlerinde grevlerin gündeme geldiği ve başlatıldığı günlerde toplanan sendika genel kurulunda "bu yasalarla grev hakkı kullanılamaz" mantığının yanlışlığı, grev hakkının ancak kullanılarak gerçekleştirilebileceği vurgulandı.

ECEVİT REDDETTİĞİ TBMM'DE GRUP KURDU

(Baştarafı 1. sayfada)

lü partisi" ünvanını kazandı.

"Haftasonu Partisi" olayından çıkarılacak çok ibret dersleri var.

Cuntacı generaller akıllarınca istikrarlı bir rejim kuracaklardı. Bunun için de TBMM'nin, kendilerinin onayından geçmiş en güvendikleri kişilerden oluşması için kılı kırk yardılar. Öte yandan milletvekili transferlerinin önünü almak için anayasaya madde koydular. Ama bunların hepsi geri tepti. Sonuçta ortaya çıkan TBMM, Cumhuriyet tarihinin en eyyamcı ve yanar döner milletvekillerinden oluşan, en kişiliksiz ve kalitesiz parlamentosu oldu. Daha kuruluşunda *gayrimeşruluk* damgasını yemişti. Şimdi ise halkın indinde itibarı sıfır. İşte faşizmin "eseri"nin "hal-i pürmelali"!

Cunta'nın oluşturduğu rejimin böylesine iplik iplik dökülmesi meselenin bir yanı. Madalyonun öbür yüzünde ise, sosyal demokrasinin havarisi rolündeki Bülent Ecevit'in dökülen "siyaset felsefesi"ni görüyoruz.

"Parti tepeden değil tabandan kurulur. Partinin esas sahipleri köylülerdir, işçilerdir, çalışan halktır, kitlelerdir. Parti tepeden çatılmaz. Sabırlı ve özenli bir çalışma yürütülmelidir. Tohumu atmak, filizin yeşermesini ve boy atmasını beklemek, toprağı sabah akşam çapalamak, sulamak, gübrelemek gerekir."

Bütün bunları söyleyenin Ecevit'in ta kendisi olduğunu herkes biliyor. Oysa şimdi gördüğümüz ne? DSP'nin TBMM'de grup kurabilmesi için en haysiyetsiz pazarlıklar yürütülüyor, şimdiye değin "ilke" diye ileri sürülenlerin hepsi ayaklar altına alınıyor.

Ecevit'in bunca "tukaka" ettiği bu TBMM'de, yine haklarında demediğini bırakmadığı milletvekilleri ile grup kurmasının nedeni açık: seçimlere katılabilmek için gerekli örgütlenme şartını yerine getirmeye gücünün yetmeyeceğini anlayınca, meseleyi kestirmeden çözmenin çaresine bakıyor. Ayrıca TBMM'de grup kurmanın başka avantajları da var. Bütçeden yardım almak, TBMM kürsüsünü kullanmak ve saire...

Peki bütün o söylenenler, sosyal demokrat parti hakkında kesilen ahkâmlar ne oldu? "Dün dündür, bugün bugün" dediği için halkın diline düşen —ki bunu sonuna kadar haketmişti— Demirel, Ecevit'in yanında adeta zemzemle yıkanmış gibi kalmıyor mu?

Denebilir ki, sosyal demokrasi de son değerlendirmede bir tür burjuva partisidir ve bu politikada esas olan sonuç almaktır.

Hayır, denemez, denmemelidir. Demokrasi için mücadele verdiklerini söyleyenler kim olurlarsa olsunlar, demokratik hak ve özgürlüklerin esas sahibi yığınları en kaba biçimde aldatmanın suç olduğunu bilmek zorundadırlar. Hem parti *tabandan* kurulsun diyeceksin, hem de seçimlere katılmak için gerekli *taban* örgütlenmesinin zorluğunu anlayınca, yani en ufak bir sıkıyı gördüğünde yüzgeri edeceksin! Bu kadarına Machiavelli bile parmağını ısırır!

12 Eylül faşizmi toplumda dehşetli bir yozlaşmaya ve çürümeye yol açtıysa —ve açmaya devam ediyorsa—, bundan illâ herkesin pay alması gerekmez ki!..

SİA DÖRT YIL DAHA UZATILDI

(Baştarafı 1. sayfada)

ucuza gittiğini" belirtti.

Türkiye'deki 60 ABD askeri üssünün statüsünü belirleyen, ancak Ankara'nın sonradan Savunma ve Ekonomik İşbirliği Anlaşması (SEİA) diye adlandırmayı tercih ettiği anlaşmanın uzatılmasıyla ilgili görüşmeler, Türk tarafının ihracat kolaylıkları, kotaların kaldırılması vb. taleplerini geri çekmesi, ABD'ninse askeri "yardım" konusunda "elinden geleni yapma" taahhüdü ile sonuçlandı. Genelkurmay'ın varılan anlaşmayı tatmin edici bulduğu söyleniyor. Zaten son tur görüşmeler, Perle ile Genelkurmay arasında geçti. Önce Dışişleri Bakanlığı, ardından da hükümet devre dışı bırakıldı ve Perle, son gün, Genel Kurmay Başkanı Üruğ ve ikinci başkan Torumtay ile anlaşmayı bağladı. Hatırlanacağı gibi, SİA'nın 1980 yılında onaylanması, 12 Eylül'de iktidarı gaspeden cuntanın ilk icraatlarından biri olmuştu. Anlaşmanın uzatılması, yine Amerikancı generallerin marifetiyle gerçekleşirken, Özal'ın ne kadar iktidar olduğu da bir kez daha açığa çıktı.

SİA, ABD yönetiminin Ortadoğu'ya yönelik planlarının ve Türkiye'yi bölgedeki antiemperyalist yönetim ve hareketlere karşı bir koçbaşı olarak kullanma niyetlerinin parçasıdır. Anlaşmanın adında geçen "savunma" kelimesi, ardında yatan saldırgan amacı gizleyemiyor. Bu anlaşma, başta Sovyetler Birliği olmak üzere, bölgedeki tüm ülkelere yönelik saldırı üslerinin faaliyetlerini tümüyle ABD'nin insiyatifi altında sürdürmelerini sağlıyor. SİA, Türkiye'nin ABD'ye bağımlılığını artırdığı gibi, bölge ve dünya barışını da tehdit ediyor. Bu üsler bölgede her zaman bir çıban başı olmuştur ve önümüzdeki dönemde çok daha tehlikeli serüvenlere yol açmaları muhtemeldir.

Tüm barış ve demokrasi güçleri, SİA'nın ve yeni parafe edilen "ek mektup"un bir an önce kamuoyuna açıklanmasını, bu anlaşmanın ABD ile Türkiye arasındaki diğer ikili anlaşmalarla birlikte derhal iptal edilmesini, saldırı üslerinin topraklarımızdan sökülüp atılmasını talep ediyor.

TÜRK-İŞ'TE DEMOKRATİK MUHALEFET KÖK SALIYOR

(Baştarafı 1. sayfada)

mahkumiyet kararları verildi. DİSK'in on milyarlarca liralık mal varlığına da mahkeme kararıyla el konuldu.

Abdullah Baştürk'ün "siyasal karar" olarak nitelediği bu "mahkeme kararına" tepkiler geniş oldu. ASK yönetimi, çeşitli Avrupa sendikalarından yöneticiler, politik çevreler bu kararı özgür sendikacılık hareketine indirilmiş ağır bir darbe olarak niteleyip Evren-Özal rejimini kınadılar. Mahkeme kararının "yönetim tarafından" geri alınmasını istediler! DİSK'in kapatılması ve yöneticilerinin mahkum edilmesi kararı Türk-İş Kongresi'nde "kınandı".

Türk-İş Kongresi, sendika üst yönetiminin askeri cuntayla, Özal hükümetiyle, iş çevreleriyle uzlaştığının, işçi haklarının savunulmasını gündeminden çıkardığının eleştirilmesiyle geçti. ANAP'ın desteklediği ve faşist sendikacılar grubunun başını çektiği Mustafa Özbek listesi, Şevket Yılmaz'ın, isimleri değişen ama niteliği aynı kalan listesi ile Türk-İş içindeki sol bloku temsil eden ve sosyal demokratlardan oluşan Cevdet Selvi'nin listesi seçimlerde yarıştı. Cunta'ya bakanlık yapan ünlü genel sekreter Şide'nin yeniden seçilmeyi başaramadığı kongre Şevket Yılmaz'ı ve listesini yeniden, ama çok az bir oy farkıyla yönetime getirdi. Şevket Yılmaz'ın 152 oyuna karşılık demokratik muhalefetin adayı Selvi 140 oy sağladı.

Kongre'den sonra yaptığı açıklamada Cevdet Selvi, Türk-İş içinde mücadeleye devam edeceklerini, demokratik muhalefet hareketinin kök tuttuğunu belirtti. Sağ basın Türk-İş'in ilerici işçi muhalefetinin denetimine geçmesinden korktuğunu, demokratik muhalefet hareketinin bundan sonra da ciddi bir güç olarak varlığını sürdüreceğini yazdı. İşveren çevreleri Şevket Yılmaz'ın yeniden seçilmesinden duydukları memnuniyeti gizlemediler. Yeni Genel Sekreter Emin Kul, bundan sonra "yeni" bir yol tutacaklarını, işçi haklarını savunacaklarını açıkladı.

İşçiler Türk-İş'in politikasında bir değişiklik beklemiyorlar ama uzun vadeli konuşarak "Türk-İş'de yeni birşey var" diyorlar.

CHIRAC HÜKÜMETİNE

(Baştarafı 4. sayfada)

cileri dahil, tüm üniversite öğrencileri ülke çapında kitlesel gösterilere gittiler.

● 28 Kasım: Üniversite reformu yasa tasarısı meclis komisyonuna geri gitti.

● 4 Aralık: 1968 Mayıs'ından bu yana yapılan en büyük gösteriler, Paris'te 500 bin, taşrada 200 bin kişilik olmak üzere gerçekleştirildi.

● 5 Aralık: Gösteriler devam etti. Polisin müdahalesiyle toplam 10 öğrenci ağır yaralandı, 90'ı gözaltına alındı.

● 6 Aralık: Cezayirli öğrenci Malik Oussekine dövüldükten sonra öldü. Milli Eğitim Bakanı danışmanı Devaquet istifa etti. Özel polis kuvvetlerinin saldırısı sonucu 50 öğrenci yaralandı, 28'i gözaltına alındı.

● 7 Aralık: 10 Aralık sendikalar ve öğrenci örgütlerince genel grev günü ilan edildi.

● 8 Aralık: Başbakan Chirac üniversite reformu yasa tasarısının geri çekildiğini açıkladı.

Üniversite öğrencilerinin direnişinin ardından Fransa'da ulaştırma işkolunda, özellikle demiryollarında başlayan grev tüm ülkede etkisini gösterdi. Gazetemiz baskıya girerken, Fransa'da demiryolu işçilerinin grevi üçüncü haftasını sürdürüyordu. Demiryolu işçilerinin grevi diğer işkollarında çalışan işçilerce desteklenirken, Fransa Devlet Başkanı Mitterand, Başbakan Chirac'a, sendikalarla demiryolu işçileri arasındaki uyuşmazlığa çözüm bulunması çağrısında bulundu.

Fransa halkı 1987 yılına hükümetin gerici yasa tasarılarına karşı demokratik haklarını ve kazanımlarını korumakta kararlı olduğunu göstererek girdi.

DİSK DAVASINDA KARAR

(Baştarafı 1. sayfada)

● Dava, darbeci generallerin emriyle açılmış, onların yönlendirmesi altında yürütülmüş, onların peşinen vermiş bulundukları hükmü karar altına almış ve devam ettiği sürece de siyasi olayların etrafında dolaşıp durmuş, siyasetin başlıca konularından biri olmuştur.

● Sadece işçi sınıfının, emekçilerin ve toplumun vicdanında değil, yazılı hukuk nezdinde de "masum" olan DİSK, bütünüyle keyfi olarak "yargılanıp mahkûm edilmiş" ama bu mahkûmiyet kararı, sadece Türkiye'de değil, tüm dünya kamuoyunda layıkıyla değerlendirilmiştir. Evren-Özal yönetimi demokrasinin ve hukukun bütün ilkelerine ve dünya kamuoyuna meydan okuyarak bu mahkûmiyet kararını gerçekleştirmişlerdir.

● DİSK davası bitmiş değildir. "Temyizdedir" ama davayı DİSK'in kazanması "temyizde" değil, hayatta, siyasi mücadele alanında gerçekleşecektir. Bu siyasi kararı "bozmak" için bundan sonraki mücadele, siyasi yönetimi hedef alarak sürdürülecektir.

● DİSK davası kararının kanıtladığı bir önemli gerçek de, yönetimin işçi hareketine karşı ne denli gözü kara bir politika yürüttüğünü ve yürüteceğini tescil etmiş olmasıdır. Hiçbir şey, demokrasi güçlerinin "başarısı" kapsamı dışında, 12 Eylül'le birlikte "sokulduğu konumun" dışına çıkmayacaktır.

● Askeri mahkeme kararının, rejimin bir "ihtiyacından", sınıf sendikacılığından kurtulma isteğinden doğduğu, bu ihtiyaca göre sonuçlandığı besbellidir. Ama işte bu karar, tam da bunun için hükümsüzdür, bir işe yaramayacaktır. Çünkü DİSK, tabeladan ve Çalışma Bakanlığı kayıtlarından ibaret olmayıp, bir sınıf bilincidir ve bu bilinç bugün, nerede bulunursa orada, DİSK'i yaşatmaktadır. Bu anlamda DİSK'in kapatılması kararı, tam 20 yıl "gecikmiş" bir karardır, burjuvazi geç kalmıştır.

BÜTÇE KİMİN

(Baştarafı 1. sayfada)

cilik gibi temel yatırımlar, %50.5 artan bütçede ancak %41 artabilmiş, yani payı gerilemiş. Altı yıl önce %20'den çok, şimdi %16.9.

Bunlar, insanlar için, toplumun genel gelişmesi için yatırımlar, hepsi de azalmış.

Peki ne artmış?

Özel kesime para aktaran, ihracatçıya vergi iadesi ödeyen Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı bütçe payı %56.5 artmış. Yani 1987 bütçesinin %28'i MESS'e, ENKA'ya ve birkaç büyük holdinge tahsis edilmiş. Artan öteki kalem, devletin borçlarının faizleri için yapılacak ödemeler.

Ya enflasyon?

3 trilyon açık vereceği ayanbeyan anlaşılan bu bütçe ile, 1987 yılında, hedeflendiği açıklanan %20 enflasyonu değil, %50'lerin üstünde bir enflasyonu yaşayacağımız kesin gözüküyor.

Tekellere hayırlı olsun!

KÖRFEZ SAVAŞI NEYE

(Baştarafı 8. sayfada)

yönetiminin ABD'ye askeri ve ekonomik bağımlılığının iyice artmasına paralel olarak tüm Ortadoğu'da tırmanan gerginlik, İran-Irak ilişkilerini de kötüleştirdi. Arap ülkeleri yöneticilerinin siyonizme karşı müslüman ülkelerin birlikte davranmasını sağlama çabaları sonucunda iki ülke arasında 1975'te Cezair'de imzalanan anlaşma, durumu bir süre için yatıştırdı.

1979'da İran'da zafere ulaşan antiemperyalist halk hareketi bu ülkenin emperyalizm ve siyonizme karşı genel olarak bölge halklarıyla, özel olarak da Irak'la ilişkilerinin düzelmesi için elverişli koşullar yarattı. Ne ki, bir süre sonra "islam devrimi" ihracına girişen teokratik rejim, bir yandan da ülke içindeki ilerici, demokratik güçleri ezme hareketine başladı. Bu arada İran'ın 1975 sınır anlaşmasını tanımadığını resmen açıklaması durumu iyice gerginleştirdi ve 1980 yazında gerginlik patlama noktasına geldi. İran'da Şah'ın devrilmesiyle ağır kayba uğrayan ABD emperyalizmi bölge halklarını birbirine kırdırarak, onları siyonizm ve emperyalizm karşısında güçsüz bırakacak; Basra Körfezi'ne doğrudan müdahale fırsatı yaratacak; bölgede gerici yönetimleri emperyalizmin kuyruğunda bir arada toparlayacak ve İran topraklarını Afganistan'a karşı saldırı üssü olarak kullanma fırsatı yaratacak bu savaşı körüklemek için elinden geleni ardına bırakmadı. Sonuç gözler önündedir.

F.ALMANYA'DA SEÇİMLERE GİDİLİRKEN

(Baştarafı 1. sayfada)

yarısı *birinci oylarla* (Erststimme), diğer yarısı da *ikinci oylarla* (Zweitstimme) belirleniyor. Birinci oylar o seçim bölgesindeki adaya, ikinci oylar ise seçime katılan partinin eyalet düzeyinde gösterdiği listeye veriliyor. Birinci oylarda çoğunluk sistemi, ikinci oylarda ise nisbi temsil sistemi uygulanıyor.

Komünist, sosyalist, liberal, hıristiyan ve partisiz adaylardan oluşan barış listesini destekleyen Alman Komünist Partisi (DKP), seçimlerde birinci oyların Barış Listesi'ne ikinci oyların ise SPD ya da Yeşiller'e verilmesini istedi. DKP, 13.12.86 tarihinde yayınladığı bir çağrıda seçimlerde Barışın ana tema yapılması gereğini vurguladı ve birinci oyların Barış Listesi'ne verilmesinin nedenlerini şöyle belirtti:

● Barış Listesi'ne oy verilmesi, barışın insanlığın ana görevi olduğunun en açık bir ifadesi ve gerginlik politikasına karşı en açık bir tavırdır.

● Barış Listesi'ne oy verilmesi, silahlanma bütçesinin azaltılması, yeni iş olanaklarının sağlanması, insanca yaşama hakkının güvence altına alınmasından yana en açık bir tavırdır.

● Barış Listesi'ne oy verilmesi, "CDU/CSU'nun solundaki" güçlerin birlikte davranması, barış ve işçi hareketinin seçimler de dahil birlikte davranması talebinin ifadesidir.

ÖĞRENCİLER

(Baştarafı 1. sayfada)

Öğrenciler, yurt içi ve dışında geniş destek bulan açlık grevini sürdürürken cunta şefi Evren "üniversite gençleri eğlenmesini bilmeli, kavga etmesini bilmemelidirler" buyuruyordu.

Öğrenci gençliğin yükselen mücadelesi demokrasi mücadelesinin önemli bir yansımasıdır ve bugüne kadarki birikimin bir sonucudur. Yalnızca YÖK'ün yarattığı sorunlara tepki çerçevesinde kalmayıp genel demokrasi mücadelesi ile aynı kanalda akan bir demokratik kitlesel harekete dönüştürülmelidir.

İsrail'in Lübnan'a yeni saldırıları

24 Ocak, Emperyalizme ve Siyonizme Karşı Arap Halklarıyla Dayanışma Günü'dür. Uluslararası gerginliği tırmandıran emperyalizmin sıcak savaş odağına dönüştürdüğü Ortadoğu'da bölge halkları kanlı savaşların, çatışmaların kurbanı oluyor. Bölgede kalıcı ve adil bir barışın sağlanmasının yolu, hiç kuşkusuz emperyalizme ve onun beslemesi siyonizme karşı kararlı bir mücadeleden geçiyor.

L'Humanité'de yayınlanan ve Dayanışma'nın Ağustos 1986 tarihli sayısında yer verdiğimiz söyleşide Lübnan Komünist Partisi MK Genel Sekreteri George Hawi şöyle diyordu: "Mücadele dört cephede veriliyor: İsrail saldırganlığına karşı, çekilmeyi reddeden Cumhuriyetin başkanına karşı, aşırı sağcı hıristiyanlara karşı, tırmanan İslamcı akıma karşı... Bu durumda amacımız tüm ilerici ve yurtsever güçleri yeniden tek bir cephede birleştirerek, bir yandan İsrail işgaline, bir yandan Falanjist egemenliğine karşı —bu egemenliğin yerini bir başka mezhebinkinin almasına izin vermeyecek şekilde— savaşmaktır."

Evet, son 10 yılda derin acılara, kanlı gelişmelere sahne olan Lübnan'da mücadele birbirine bağlı ama değişik cephelerde sürüyor; çatışmalar da. Bir yandan aşırı sağcı hıristiyanlara, Falanjist egemenliğine karşı savaşılırken, bir yandan da İsrail saldırılarına karşı durmaya çalışıyor Lübnan halkı. Sabra ve Şatilla kamplarına yapılan kanlı baskınların anısı henüz belleklerden silinmemişken, İsrail saldırıları, her geçen gün dozu artarak sürüyor. Gazetelere "çatışmalar" şeklinde yansıyan durum Sabra-Şatilla katliamlarının parça parça tekrarından başka birşey değildir. İsrail uçaklarınca bombalanan Filistin kamplarında ölenlerin çoğu ise kadınlar ve çocuklar. UNICEF'in geçen yıl yayınlanan raporunda, 2. Dünya Savaşı'ndan bu yana tüm dünyadaki bölgesel çatışmalarda ölenlerin % 80'inin siviller olduğu ve bu sayının 9 milyona ulaştığı açıklanmıştı. Bu dramın Ortadoğu'ya düşen bölümü gözler önündedir. Her saldırı ardında ortalama 100 kişilik kanlı bilanço bırakırken, durum ne yazık ki adeta kanıksanır hale gelmiştir.

İsrail geçtiğimiz Aralık ayında Lübnan'ın kuzeyinde bulunan, Suriye'nin kontrolündeki Nahr El Bred kampını savaş uçaklarıyla bombaladı. Bu sonuncusuyla 1986 yılında İsrail Lübnan'daki kamplara 20 kez saldırıda bulundu. Son gelişmeler gösteriyor ki 1987 yılı 4 milyon nüfusu Suriye, Ürdün, Mısır, Avrupa, ABD ve Lübnan'da dağılmış yaşayan Filistin halkı için emperyalizmin saldırılarını göğüsleyen Lübnan halkı için ve tüm Ortadoğu halkları için kalıcı bir barış zeminin oluşturulması, İsrail'in işgal ettiği topraklardan geri çekilmesi yolundaki BM kararlarının uygulamaya konulmasını sağlamak üzere çetin mücadeleye tanık olacak.

Lübnan kamplarında Filistinli kurbanlar.

Körfez savaşı neye hizmet ediyor?

Geçtiğimiz günlerde basında ve dünya kamuoyunda yankısını bulan "ABD'nin İran'a silah satışı" ve "CIA'nın Irak'a enformasyon sağladığı" vb. haberleri, İran'la Irak arasında altı yıldan fazla bir zamandır devam eden savaşın yalnızca emperyalizmin işine yaradığı gerçeğini bir kere daha vurguladı.

Bugüne dek üç milyondan fazla insanın silah altına alındığı bu anlamsız savaşta bir milyondan fazla insan öldü. Emperyalistlerin, her ikisi de petrol ihracatçısı olan bu ülkelerin "petrodolarları"na el koymak için silah satışını ve savaşı körükledikleri açık seçik ortada.

İki ülke arasında bir türlü istikrar kazanamayan ilişkilerin geçmişinde Osmanlı İmparatorluğu ve İngiliz sömürgeciliği zamanından artakalan anlaşmazlıklar yatıyor. Bu anlaşmazlıklara 1937'de imzalanan sınır anlaşması da tam bir çözüm getirmedi. 1960'larda şiddetlenen toprak anlaşmazlığı, 1970'lerin başında İran'da Şah yönetiminin Basra Körfezi'ndeki üç adayı ilhak etmesiyle tırmandı. Irak bunun üzerine İran'la diplomatik ilişkilerini kesti ve yerel sınır çatışmaları yaygınlaştı. Şah

(Devamı 7. sayfada)

'İran'a silah satışını halk soruşturmalıdır'

Reagan yönetiminin dal-budak salan İran'a silah satışı konusu yankısını sürdürüyor. Konuyla ilgili olarak ABD KP "kimin neyi ne zamandır bildiğinden" öte, esas meselenin ülke politikasını kimin ve nasıl belirlediği olduğunu vurguluyor. Aşağıda ABD KP yayın organı Daily World'da yer alan yazının çevirisini sunuyoruz:

Başkan Reagan ve en yakın çalışma arkadaşları "İran Bağlantısı" üzerine ne biliyorlardı? Ve neyi ne zaman biliyorlardı? İşte, Watergate Skandalı'ndan on yıl sonra milyonlarca insanı harekete geçiren soru bu.

Bu kaygıları anlamak mümkün. Zira her geçen gün en üst düzeydeki devlet görevlilerinin rolü üzerine yeni bulgular açıklanıyor, bunları tüyleri diken diken eden yalanlamalar izliyor. Amerikan halkı, Beyaz Saray'daki yalan ve aldatmacanın kökünün ne kadar derinlere indiğini bilmek istiyor. Gene de soruyu böyle sormakla yetinince konunun özünden uzaklaşılıyor. İran skandalı şimdiden şunu günışığına çıkardı: Başkan ve "ekibi" misli görülmemiş çapta büyük suç işlemişlerdir. İran'a silah satma işine girişme emrini ister bizzat vermiş, isterse vermemiş olsunlar, bu meselenin özünü değiştirmemektedir.

Altı yıldır bu yönetim Devletler Hukukunu çiğneyerek Nikaragua'ya karşı ilan edilmemiş bir savaş sürdürüyor. Terörizmi silahla, parayla destekliyor. Yasadışı yollardan ülkenin limanlarını mayınlıyor, ABD Tarafsızlık Yasasını çiğneyerek Contraları eğitimden geçiriyor.

Ortadoğu'da terörizm meselesi bahane edilerek barışçı çözümler engelleniyor, çatışmalar alevlendiriliyor. Hükümet terörle mücadele bahanesiyle Libya'da masum sivil halkı bombalatırken, aynı anda Lübnan'da suçsuz insanları kaçıran ve öldüren çevrelerle gizli işler çeviriyor. Kendi açıklamalarına göre yönetimin bu tür işlerdeki amacı bir zamanlar ABD'nin desteğiyle katil Şah tarafından yönetilen İran'da "nüfuzunu" yeniden hakim kılmak. Bu hedefe varmak için hükümet bir yandan Amerikan halkına ve dünyaya İran ile Irak arasında barışçı bir çözüm bulunmasından yana olduğunu açıklıyor; diğer yandan kendi amaçları doğrultusunda kitlesel kıyımın sürdürülmesine katkıda bulunuyor.

Böyle bir politika açıkça savunulamayacağı için gizli eylemler artırıldı. Dolayısıyla Kongre'nin iradesi ve ülkemizin yasaları çiğnenerek hükümetteki gizli mekanizma güçlendi.

Aldatmacaların özü ise, yönetimin artık patolojik bir hal alan uluslararası güç dengesini sosyalizm aleyhine çevirme isteğidir. Bunun neye malolacağına, ne gibi tehlikeler doğacağına, bu işleri yaparken karşılaşılan anayasal ve hukuki sınırlamalara hiç aldırmıyor.

Soruşturma kimin tam olarak neyi bildiği ve ne zaman bildiğini ortaya çıkarmak için sürdürülmelidir. Ancak soyut olarak sadece "dumanı tüten tabanca" aranırsa, "İran-Gate" fiyaskosuna yol açan genel politika gözönüne alınmazsa bu bir gözboyamaca eylemine dönüşebilir. Meselâ yönetimin siyaseti ve yöntemlerini belirleyen aşırı sağcılar hükümetteki görevlilerin kovulmasını istiyorlar. Göreve yeni aday olarak aşırı sağın sözcüsü Gene Kirkpatrick gibi isimleri öne sürüyorlar. Fakat böylesi bir değişiklik bugünkü skandalı ortaya çıkaran politikada herhangi bir şeyi değiştirir mi? Kuşkusuz hayır. Sosyalizmi ya da Ulusal Kurtuluş Hareketlerini geriletmek veya iktidardan düşürmek sözkonusu olunca, bu kişiler de, yollarına çıkabilecek her hükümeti ya da her hareketi gizli istihbarat eylemleriyle sabote etmekten ve onun kuyusunu kazmaktan yanadır.

Skandalın özüne inmek için Kongre, sadece bu işle doğrudan ilgili ayrıntıların değil, İran-Contra işinin arkasındaki politikanın da inceleneceği tamamen açık bir soruşturmaya zorlanmalıdır. Buna paralel olarak gerçekleri gün ışığına çıkarmak için sendikacılar, barolar gibi bağımsız demokratik örgütlerin başını çekeceği bir halk soruşturması başlatılmalıdır.

Bu soruşturma, hükümetin, aşırı sağcılar ve silah-sanayii ile bağlantı içinde olan ve merkezini CIA, Ulusal Güvenlik Konseyi ve FBI'ın oluşturduğu gizli haberalma mekanizmasının donatıldığı yeni yetkileri kapsamalıdır. Bu mekanizma tek bir başkanın imajı ve itibarını kat kat geride bırakan bir tehlike oluşturuyor.

Gündemdeki talep, bu mekanizmanın tamamen parçalanması olmalıdır; bir kişinin yerine başkasının getirilmesiyle yetinilmemelidir. "Başkan neyi, ne zaman biliyordu?" sorusundan daha önemli olan temel soru şudur: "Bu ülkenin politikasını kim belirliyor ve kime karşı sorumlu?"

Ortadoğu'da barışın önündeki ana engel:

Emperyalizm ve siyonizm

On yıldır barışın uzak olduğu Ortadoğu'daki durumu ve savaşların nedenini, yalnızca bölgesel faktörlerin analizinden çıkan sonuçlar anlatmaya yetmez. Emperyalist güçler, özellikle ABD bölgeyi durup durup patlayan bir yanardağa çevirmiştir.

Uluslararası gerginliği körükleyen ve nükleer felaket tehlikesini artıran belli başlı etken ise İsrail yönetimince sürdürülen saldırgan dış politika olmuştur. Ortadoğu'da barışçı bir çözüme giden bütün yolları kapayarak ve 1967'de el koyduğu (1981'de kendi topraklarına resmen ilhak ettiği) Arap topraklarının işgaline son vermeyi reddederek ve daha başka saldırganlık hazırlıkları yaparak, bu çabuk alevlenen bölgeyi süregiden uluslararası gerginliğin odağı haline getirmiştir.

İsrail yönetimi ABD ile "stratejik ittifak" içine gireli beri Washington'un politikalarına daha çok hizmet eder hale gelmiştir. (ABD nükleer silah yüklü gemileri Hayfa limanını kendi limanları gibi kullanmaktadırlar.) Reagan'ın SDI projesine geçtiğimiz Mayıs ayında İngiltere ve F.Almanya'nın ardından resmen iştirak eden üçüncü ülke olmuştur İsrail.

Reagan yönetiminin Ortadoğu'daki planlarına ana engel olarak gördüğü Suriye'ye karşı son günlerde İsrail saldırganlığının giderek büyüyen tehdidi sözkonusudur. Siyonist yöneticiler Suriye İsrail'le askeri olarak eşitliğe kavuşmadan Suriye'ye saldırı konusunda ısrar ediyorlar. İsrail Savunma Bakanı İzak Rabin Suriye ile savaşın kaçınılmaz olduğunu açıkça söylemiştir. Başbakan Şimon Perez'in ABD'ye Nisan ayındaki ziyaretinin amacının Suriye'ye karşı ortak eylemler için zemin oluşturmak olduğu ortadadır. İngiltere Başbakanı Margaret Thatcher'in İsrail ziyareti de bu açıdan değerlendirilmelidir.

Israil militaristleri "Yıldız Savaşları" projesine katılmaya hazır olduklarını, son teknolojik buluşlardan ve yeni silahlardan Suriye ile muhtemel bir savaşın sonucunu belirleyici olarak yararlanmayı hesaplayarak, açıklamışlardır.

Siyonist partiler ne ABD ile "stratejik ittifak"a ne de "Yıldız Savaşları"na katılmaya karşı oy kullanmışlardır. Bunların hiçbirinin ne 1967'de işgal edilen topraklardan geri çekilme, ne de bu topraklar üstünde bağımsız Filistin devleti kurulma fikrine yanaşması da dikkat çekicidir.

Siyonist yönetim Washington'un yıllık 3000-5000 milyon dolar arası askeri ve ekonomik yardımı olmaksızın saldırganlık politikalarını sürdüremez. İsrail'in dış borçları 30 milyar dolara (dünyada kişi başına düşen en yüksek orana) çıkmıştır. Bu borcu ödemek devlet bütçesinin % 40'ına mal oluyor.

İsrail'in dış politikasındaki saldırgan motife dayanan tekelci devlet kapitalizmi mevcut sanayi işgücünün yaklaşık % 25'ini istihdam eden dev bir askeri-sanayi kompleksiyle şu anda ekonomiye hükmediyor.

Ortadoğu'da barış sağlandığında bütün silah tekellerinin krize gideceği açıktır. Dahası, İsrail askeri-sanayi kompleksi üretiminin çoğu ihracata yönelik (örneğin G.Afrika'ya, Zaire, Honduras, El Salvador ve Şili'ye) olduğu için ulusal bağımsızlık süreçlerinde, diktatörlüklere karşı halk hareketlerinde kendi ekonomik çıkarlarına doğrudan tehdit görmektedir.

Bütün bunların dışında, büyük burjuvazi Arap topraklarını İsrail malları için kârlı bir pazar ve ucuz işgücü kaynağı olarak kullanmaktadır. Ürdün'ün batı kıyısı kontrolü İsrail'e yıllık bir milyar doların üstünde bir gelir getirmektedir. İsrail ekonomisi için her türlü sosyal haktan yoksun olarak çalışan 100 bin Filistinlinin sömürüsünden gelen kârlardan ise hiç kimse söz etmemektedir.

Irkçılar, ekonomik krizi özellikle yüksek orandaki işsizliği, şovenist, anti-Arap duyguları körüklemede kullanıyorlar. İşsiz Yuhudileri işsizliklerinin sorumluları onlarmış gibi Arap işçilere karşı kışkırtıyorlar.

Burjuva politikasının iyice sağa kaydığı, ırkçı-siyonist uygulamaların başını alıp gittiği bu koşullarda savaş sorununu toplumun politik hayatının odağına getiren ilk kez komünistler ve müttefikleri olmuştur. İlk savaş aleyhtarı harekette ağırlıklı rol komünistlerin üstündedir. Tel Aviv ve diğer kentlerdeki gösterilerde Lübnan'a karşı saldırganlık yüzbinlerce İsrailli —Yahudi ve Arap— tarafından lanetlenmiştir. İsrailliler yöneticilerin saldırgan politikasının ülkenin gerçek ulusal çıkarlarıyla çeliştiğini ve ABD'ye hizmet ettiğini anlıyorlar. Savaş aleyhtarı örgüt Yesh Gvul'un "ABD çıkarları için ölmeyeceğiz ve öldürmeyeceğiz" sloganını benimsemesi tesadüf değildir. İsrail Komünist Partisi ve Demokratik Cephe Güney Lübnan'dan ilhak edilen cephe bölgesinden çekilme ve kendilerini "Güney Lübnan Ordusu" diye adlandıran katil çetelerinin dağıtılması çağrısında bulunmaktadır.

İsrail KP yönetimin saldırgan, proemperyalist politikasıyla, devasa askeri harcamalarla (bütçenin % 75'i) ülkenin sosyo-ekonomik çöküşü, gerçek ücretlerin düşmesi, işletmelerin kapatılması, devlet sağlık ve eğitim fonlarının kısılması arasındaki yakın bağı sürekli vurgularken, şu gerçeğin altını çiziyor: "Başka bir ulusu ezen hiçbir ulus özgür olamaz."

Batı Şeria'da günlük görüntülerden.

araştırma çeviri **Dayanışma** inceleme yorum

DAYANIŞMA'NIN EKİDİR

OCAK 1987 SAYI: 54

"Sivil irtica"

Akman YÜZBAŞIOĞLU

Türkiye'de resmi lisandaki "irtica" kavramının mahiyeti değişmeden kaldığı, bu konudaki bilimsel görüşler —yıllardır yazılıp çizildiği için— bilindiği halde, konuyu günümüzdeki "yeni" bazı yönleriyle birlikte ele almayı yararlı görüyoruz. Yılın son ayında, günlük basını, siyasi demeçleri, meclis gündemini ve magazin dünyasını yakından izleyenler, yakından görmek imkanı buldular ki, "irtica" Türkiye'yi bir kere daha tehdit edecek boyutlara ulaşmış, "devleti ele geçirme planlarıyla" birlikte suçüstü yakalanmıştır!

Tehlikeyi ilk kez görme şerefi, tabii her zaman olduğu gibi, bu kere de Kemalistlere nasip olmuştur. Hükümet yetkilileri "gaflet içinde bulundukları" cihetle "irticayı" görmezlikten gelerek tehlikeye kapıyı bizzat kendileri açmışlardır. Bundan, yani Özal'ın gafletinden ve hatta delaletinden yararlanan "gizli irtica güçleri", 12 Eylül'le yedikleri "ağır darbeden" sonra yeniden toparlanmayı, "resmi devlet kurumlarında" yuvalanmayı başarmışlardır. Birkaç bakanı da içine alabilecek kadar vehamet kesbeden bu gelişme karşısında laik devlet savunucularının ve "zinde güçlerin" uzun süre suskun kalması beklenemezdi.

Nitekim Evren belli bir süre sabırla izledikten sonra "irtica tehlikesine" dikkat çekerek "hükümetin tedbir almasını" istedi. Böylece Kemalist, liberal, laik Türk basını zorlu bir görevin daha üstesinden gelerek rahatladı. Meydan irticaya bırakılmamıştı.

Buraya kadar olanı, bundan öncekilere pek benziyor. Bu defakinin "renkli" bir yönü var o da şu: Aydınlarımızın küçümsenmeyecek bir kesimi, bir gün "liberallerle" birlikte birşeyler başarabileceklerini uman bazı solcularımız, "liberallerin" kendileri, Cumhuriyetin laiklik ilkesini düne kadar, hiç değilse bilimin ve özgür düşüncenin gelişmesinde "faktör" olarak değerlendirenler "irticaya" sahip çıktılar. Abartılıyor dediler. Bunlardan bazıları bu "yeni" tutumlarını derin bir teorik analizle de desteklemeyi ihmal etmediler; bu dini hareketlerin esasta "devletten bağımsız birer sivil toplum hareketi" olarak yorumlanıp desteklenmesini istediler. Sağ basına göre ise "irtica" ne demekti; bu düpedüz din düşmanlığı anlamına geliyordu. Halbuki memlekette "inanma özgürlüğü" vardı. Komünistlerin oyunlarına geliniyordu.

Açık ki bu defa iş biraz karışık, çünkü kafalar bir hayli karışık, yahut karıştırıldı. Dahası, 12 Eylül faşizmiyle birlikte bazı değerler piyasadan çekildiler. Herkes kendini bir ucundan "yeni değerlere" bağlamaya çalışıyor. Yeni birşey yapamamanın sıkıntısı, ideolojilere, politikalara, programlara yeni birşeyler söylemek olarak yansıyor. Konuyu açma ihtiyacı duymamız bundandır.

Önce aydınlardan, onların yeni tavırlarından başlayalım; "irtica" denilen şeyi "sivil toplum" hanesine yazarak savunma ihtiyacı duyanlardan. Artık bunların gözünde herşey sivil toplumdur ve meğer ki herhangi birşey sivil toplum kategorisine girebilir, o makbul olmalıdır. İster tarikatlar biçiminde örgütlenmiş olsun, isterse bireyin sofuluğu kapsamında bulunsun, dini inanç "devletten bağımsız" olduğu ve böyle olmakla "sivilleştiği" için makbuldür.

Halbuki aynı aydın bu "irtica" hareketine karşı çıkmayı, devletin yanında ve ondan daha kralcı olarak dine saldırmayı "ilerici ve çağdaş" olmanın biricik ölçütü sayıyordu. Bunlara göre Şeyh Sait isyanı da, Kubilay olayı da, Ali Şükrü muhalefeti de "irtica" idi ve "başı ezilmesi elzem"di. Cumhuriyetin aydınları, Osmanlı feodalizmine ve bunun ahlâki üstyapısına karşı girişilmiş Kemalist cihat hareketinde en başta dövüşerek şekillendiler, Kemalizme "en yüce insanlık ideali" olarak tapındılar; onların bu savaşı verdikleri, köy köy dolaşıp Kemalizme vaizlik yaptıkları dönemi insanlık, yepyeni bir uygarlığın, sosyalist uygarlığın doğum sancısıyla yaşarken onlar bundan "kaşıntı" bile duymadılar. Köy Enstitüsünü bitirip Nutuk'u ezberlemek aydın olmaya, aydın olmak da devleti sahiplenip "köy imamından" başlayarak dine karşı çıkmaya ve bütün bunlar da *çağdaş* olmaya —kimi zaman hatta komünist— yetiyordu. Şimdi belli ki bir kısım aydın, bu klasik laisizm-Kemalizm çizgisinden geri çekiliyor, yeni bir misyon edinmeye çalışıyor. Ya da belki "irticaya" bile hosgörüyle bakacak kadar "çağdaşlığa" ileri gidiyor.

"Devletten bağımsız" ve "sivil toplumun" ürünü mü bu "irtica"? Yahut Evren'den bağımsız da, Özal'ın başının altından mı çıkıyor? Sonra "gizlisi" var mı? Ve bu kadar mı, yani "tarikatlardan" ve kuran kurslarından mı ibarettir?

Tarikatları devletten bağımsız hareketler gibi görmek, Türkiye'nin siyasal gerçeğine yabancılaşmaktan, ya da ucuz ve popülist politikaya umut bağlamaktan başkası olamaz. Tarikatların etkinliğinin siyasal etkinliğe ve hatta iktidara götürdüğünü ANAP'ın içinden görmemek mümkün mü? Aynı şey, DYP için, RP'si için, MÇP için de geçerli değil midir? Bu tarikatlarla iyi geçinme, uzlaşma ve hatta güdümüne girme yönünden 12 Eylül'ün askerleri, sivillerden daha geride mi kalmıştır? Değil elbette. Ecevit'in "askeri yönetim anayasa referandumundan hemen önce bu tarikatlarla uzlaşma masasına oturdu" şeklindeki açıklamasına inanmak için sebep çoktur. Bu tarikat liderlerinin en ünlülerinden birinin Zincirbozan'da Demirel'le birlikte "küreğe" mahkum edilmesi rastlantı değil, bu "pazarlığın" uzantısıydı. Bu tarikatlar eliyle ve ANAP yoluyla bu Meclise gönderilen, üç-beşi bakan olan, siyasiler askerlerin elemesinden geçtiler; NATO'ya karşı görüntüyü bozar diye bu bakanlardan birinin Savunma Bakanlığı'na vekaleti Evren tarafından engellendi; bu tarikatlara kararnamelerle, teşvik belgeleriyle ve hükümet kararlarıyla ticari imtiyazlar, krediler sağlanıyor, Suudi ilişkileri doğrudan bu tarikatlara ihale ediliyor ve bütün bunlar "siyasi devlet alanında" gerçekleşiyor. Devletten bağımsız bir "irtica hareketi" varsaymak, bu realiteyi değiştiremez ki. Demek ki irtica *devletin bir parçasıdır.*

Ne demek "devletin bir parçası", irtica devletin tam da kendisidir. Dinin siyasette etkinlik kazanması anlamında da bugünkü devlet irticadır, kelimenin gerçek anlamıyla da irticadır. Din derslerinin "zorunlu ders" olarak okutulmasını ilk kez Anayasa hükmü haline getiren bugünkü devlettir. Ateizm propagandasının zaten kültürel olarak imkânsız denecek ölçüde zor olması haliyle yetinmeyip, bunu kanunla yasaklayan da bugünkü devlettir. Koyduğu bütün resmi ahlâk ilkelerini dini bakış açısı üstüne temellendiren, polisi aynı zamanda "ahlâk zabıtası" olarak görevlendiren, gençlerin elele tutuşmasını "günahtan" öte "suç" telakki eden, cinselliğin bilimini "muzır yasası" kapsamına alıp yasaklayan, bugünkü devlet, yani 12 Eylül rejiminin kendisidir. Bir "imamın oğlu" olduğunu övünerek sık sık açıklayan, "kadın bacağı" görünüyor diye resimleri sergilerden kaldırtan, "laik devlet" kavramını tam da bu "irtica hareketleri" gibi yorumlayan ve böyle yorumladığı için İslam Ülkeleri Konferansı'na ilk kez resmi ve en yüksek düzeyde katılıp "komisyon başkanlıklarından" birine seçilen, 12 Eylül devletinin başı Evren'dir.

Bu anlamda "irtica" pek önemli değil; bu sadece "Kemalizme göre" irticadır. Ne ki, kavramın asıl içeriği daha zengindir; demokratik ve siyasal niteliktedir; sınıfsal bir öze sahiptir; ve bu gerçek anlamına göre Kemalizmin kendisi de irticadır; çünkü demokratik değildir, despotiktir. Ve aynı "katıksız Kemalizm" bugünkü siyasal devlettir, yani faşizmdir. Günümüzdeki evrensel ölçülerden bakınız, faşizmden daha büyük "irtica" olabilir mi? İrticanın en kapsamlısı, dar anlamda "dinsel irticayı" gerektiği zaman karşı çıkıp kullanır (MSP ve Konya Mitingi gibi); gerektiği zaman onunla bütünleşerek kullanır (şimdiki gibi); gerektiği zaman yine "tehlike sayarak" kullanır (Evren'in karşı çıkması gibi). Önemli olan bu değildir, asıl önemlisi, demokrasi, insan hakları, barış ve sosyal ilerleme ve tarihsel gelişime *"göre"* bu ilişkiyi tasnif edebilmektir.

Kendini topluma "ebedi ve mutlak" bir ide gibi dayatan Kemalizm, ister kendinden "geride" olsun, isterse kendinden "önde", kendi dışında kalan herşeyi "irtica" sayıp saldırmıştır. Cumhuriyet tarihi somutunda Türk burjuvazisine, Türk ordusuna ve bu sınıfın siyasi güçlerine göre iki tür "irtica", bazen biri bazen öteki olmak üzere "tehlike" olagelmiştir. "Duruma" ve iktidardaki siyasal programa göre bazen "yeşil irtica" hortlamıştır, devletin "uyanık güçleri" "başını ezmek üzere" seferber edilmiştir; bazen —ve her zaman— "kızıl irtica" hortlamış, üstesinden gelebilmek için devlet seferber olmuştur. Hayatın gerçeğinde bu, "taşralı" büyük burjuvazinin sömürüdeki payını artırma kavgasına denk düştüğünde "yeşil", işçi ve emekçi sınıf hareketlerinin özgürleşme ve sömürüden kurtulma mücadelesine tekabül ettiği zaman "kızıl" olmuştur. Kürt ulusundan gelen en küçük bir özgürleşme hareketi ise "irtica" damgasını yemekten, doğal ki kurtulamamıştır. İrtica kavramını bu siyasal pratik nedeniyle "Kemalizme karşı olmaya" indirgenmiş kabul etmek yanlış olmaz.

Böyle olmakla beraber, sırf resmi devlet lisanındaki "irticayı", başka bir ifadeyle, siyasal düzeyde örgütlenmiş ya da siyasal amaçlar güden dini hareketleri ve dini beraberlikler üzerine kurulmuş maddi çıkar organizasyonlarını "masum" görmek mi gerekir? Bu soruyu sormak bile insana "külfet" gibi gözüküyor. Bu tür "irtica" hareketi gerçekten irticadır (gericidir) ve artık feodalizmden kalma bir üstyapı unsuru olarak değil, kapitalizmle doğrudan bütünleşmiş ve burjuva sınıfın ideolojisinin bir parçası olarak irticadır. Halk yığınlarının bilinçlenmesinin, birey kişiliği kazanmasının ve özgürleşmesinin önünde önemli bir engel olarak duran ve devlet tarafından da bu özelliğinden ötürü desteklenen dini irtica hareketi, şu veya bu durumda, lafzı itibarıyla devletten bağımsız ve devlete muhalif gibi gözükse bile, bu bütünüyle görüntüden ibarettir.

Bireyin sofuluğu kapsamındaki dinsel gericiliği de hoşgörmeye imkan bulunmamaktadır. Bireyin özgürce düşünüp davranmasının ve dünyayı fizik derinliğiyle algılamasının önüne büyük engeller diken dini inanç faktörü, başkaları tarafından istismar edilmeksizin kalsa, yani nötr bir ideolojik faktör olarak yaşasa bile, son tahlilde gerici rolünü oynar ve siyasal gericiliğin insan temelini güçlendirir. Bu bakımdan dinsel toplulukları ve bireyin dinsel yanını demokrasi ve sosyal gelişmenin dışında "zararsız" ve bazen de harekete geçiren "yararlı" bir faktör olarak görmek, pekçok şeyi birbirine karıştırmak anlamına gelir.

Zaten sorun da bu ya, birini ötekine karıştırmak. Devletin "irtica" diye suçlayıp karşı çıktığına "sivil toplum" diye sarılmak ve bunu sivil toplumun hatırı için, yani "devletten bağımsız olmanın" erdemi için yapmak. Marx'ın bütünüyle "anlaşılsın" diye yaptığı "devletten bağımsız sivil toplum" nitelemesini fiili bir "bağımsızlık" gibi anlamaktan kaynaklanıyor bu. Tarikatlar veya dinin "kendi başına" öteki örgütlenme türleri kategorik kapsamda "sivil toplum" örgütlenmeleri olarak anlaşılabilir ve bu yanlış olmaz. Sendikalar da öyledir, barolar ve teknik eleman "loncaları" da; TÖB-DER, POL-DER, ama Ülkü Ocakları da. MESS'in ve dahası TÜSİAD'ın da birer "sivil toplum" örgütlenmeleri oldukları unutulmamalı. Bu sivil toplum kurumları devletten bağımsız olmakla, devletin de bunlardan bağımsız olduğu sonucu çıkar mı? Devlet bugünkü Türkiye sivil toplumunun en "iri" "sivil"i TÜSİAD'dan bağımsız mıdır? "Sivil toplumun sentezi —resmi özeti—" durumundaki devlet, özeti olduğu şeyden bağımsız olabilir mi?

Günümüzde, politik bakımdan "özgün" din değerlendirmesini gerekli kılan faktörler, kabul etmek gerekir ki, büyük ölçüde Ortadoğu'da yoğunlaşmıştır. Buna, resmi ve resmi olmayan pekçok ruhani kuruluşun, ülkesindeki ilerici hareketlere ve daha çok dünya barış hareketine sempatiyle bakıyor olmaları, yer yer de katılıyor olmaları gerçeğini de ilave etmek gerekir. Realite bu olunca, pekçok kişide ve siyasi harekette, bilimsel din çözümlemesine bir kere daha ve yeniden bakmak ihtiyacı, haklı olarak hasıl olmaktadır. Bu ihtiyaç Türkiye'deki siyasal mücadele için de sözkonusudur. O takdirde, buraya kadar dikkat çektiğimiz ve her biri bilimsel bir hakikatin tekrarı niteliğinde olan noktaları yok saymamız mı gerekecektir?

Kimse boş yere hayal kurmasın ki, din faktörü evrim geçirip olumlu ve toplumsal gelişmeye ayak uyduran bir olguya dönüşüyor. Böyle olmuyor. Bilimin bu konudaki çözümlemeleri aynen sürüyor. Dinin "yeni bir kimlikle" ortaya çıktığı varsayımını esas alıp bugüne kadarki sınıfsal bilgi ve tecrübemizi yeniden gözden geçirip toplumsal dinamikleri yeni bir tasnife tabi tutmamız gerekmiyor. Nerede ve hangi nedenlerden ötürü din olumlu bir yerde *gözüküyor* bunu her somutun kendi ayrıcalığı içinde görmek gerekiyor. Çünkü günümüzde, hiçbir sosyal ve siyasal süreç dinlerin ortaya koyduğu ölçüler içinde gelişmiyor.

Şu da var ki, dünyada 5 milyar insan yaşıyorsa, bunların en az 4 milyarı şu veya bu dinin mensubudur. Bu 4 milyar insan da öteki 1 milyar gibi, dünyevi hayatın bütün sorunlarını derinlemesine yaşıyor. "Dini kimliğini" açığa vurmaksızın veya vurmak suretiyle, ama kendini içinde bulunduğu dünyevi sorun alanında gerçekleştiriyor. Din böyle çözümlediği için değil, nesnel durum dinin bir engel teşkil etmediğini çözümlediği için dindar insan, dininden hiçbir ödün vermeksizin maddi toplumsal süreçlere katılıyor. Bu dünyevi süreçlerde dindar, putperest, ateist oldukları için değil, maddi sorunla ilgili bulundukları için birlikte yer alıyorlar. Dinin "allahla kul arasında bir ilişki" olduğu safsatasını bir kenara koyarsak bir kısım insan, din aracılığıyla toplumsal bir ilişkiyi gerçekleştirmiş oluyor. Nikaragua'da şöyledir, İran'da böyledir bu ilişki ama Türkiye'de nasıldır? Somutluk bundadır.

Dini hareketin temel ideolojik vaazı Türkiye'de daima "batı düşmanlığı" olmuştur, olmaktadır. Lafzen böyle olan bu ideolojik tutum acaba gerçekte nedir? "İrticayı" demokratik, hatta antiemperyalist bir eğilim diye kavrayan yaklaşım "batı"dan kastın, bugünkü emperyalist batı ve onun her bakımdan yozlaşmış değerler sistemi olacağını düşünmektedir. Bu, tam da, bilimsizlikten kaynaklanan siyasi körlüğün daniskasıdır. AP-DYP-MHP-MSP-RP içinde politik kimliğine ve etkinliğine varan "irtica"nın, emperyalizmin Ortadoğu'da diktiği en sağlam kalelerden biri olan Suudi Arabistanla, bu ülkenin motamot ABD ile çakışan emperyalist politikalarıyla bir "alıp-veremedikleri" olmuş mudur, şimdi olmakta mıdır? "Batı"ya karşı çıkarken "irtica"nın karşı çıktığı şey sosyalizmin kendisidir. Sosyalizm çünkü "batı tarihinin" bir değeridir. Tabii demokrasiye, gerçek laik cumhuriyet biçimlerine, bilimsel özerkliğe ve özgürlüğe, bireysel/insani hak ve özgürlüklere ve hatta bireyin kendisine de karşı çıkmaktadır bu "irtica". Kölece bir bilinci enjekte eden "dini irticanın" yarattığı "kolay yönetilebilir" apolitik insan temeli, yöneten sınıfın yönetme sorunlarını çözmesine katkı olduğu için ve bu "sınır" içinde kaldığı sürece devletin en büyük yardımcısıdır irtica. 12 Eylül rejiminin, "itaat" kapsamında dayattığı küçüğün büyüğe, gencin yaşlıya, fakirin zengine, kadının kocaya, yurttaşın devlete, sivilin askere "saygı" duyma zorunluluğunu, "dini irtica" ve ruhani kültürün "en uygarca" yorumu, başka bir form altında, "inanç" kapsamında vaaz etmektedir. 12 Eylül rejiminin "irticayı" kendi eliyle etkinleştirmesi "rastlantı" veya "basiretsizlik" değil, Kemalizmden verilmiş bir ödün olarak hiç değil, karamsar ve umutsuz halk yığınlarını bulundukları yere ikna etmeye yardımcı olması nedeniyledir.

Diyelim ki "dini irtica hareketi" hiçbir konuda toplumun güncel sorunlarının çözüm alternatifleriyle uyuşamıyor, acaba "dünya barışı" gibi temel ve hayati bir sorunda da birlikte olabileceğimiz noktalar yok mudur? Daha sınırlı bir alanda, sözgelimi sadece Avrupa'da, oldukça da iyi "teşkilatlanmış" bu dini hareketlerle "barış için" işbirliği yapılamaz mı?

Bu "dindar TC yurttaşlarının" meselâ "Konyalılar" olarak değil de, dinsel ideolojinin ve dini örgütlerin etkisi altında olan insanlar olarak ve *doğrudan kendini ortaya koymak şeklinde*, herhangi bir barış hareketine, toplantısına katıldıklarını görüp işittiniz mi? Başkalarının kendilerini öne sürmelerinin yeni biçimleri ile ve ağızlarına uzatılmış "ses büyütücülerini" değerlendirmek kurnazlığıyla attıkları birkaç adımın üstüne oturup dini hareketin Türkiye'deki bilinen somut ideolojik ve siyasal kimliği, ya da sırf barış sorunu bağlamındaki "fetihçi-yayılmacı" karakteri, *ciddi* bir tartışmanın konusu edilebilir mi?

Laik devlet kavramı özgür birey ve demokratik bir toplum temelini varsayar, bu anlamda TC devleti hiç laik devlet olmadı; dini hareket "laikliğin bütün ilkelerini" yok sayar, bu nedenle, olduğu zamanlarda ve olduğu kadarıyla bile demokrasiye ve bireysel özgürlüklere taraftar olmadı; demokratizm ise, sözlüğünde yoktur. "İrticaya taviz ya da hoşgörü" talep etmek demokratlık olamaz. "Masum yurttaşın inanç hürriyeti" böylece savunulmuş olmaz. Yığınların "dinsel inanma hürriyetine", mümkün olan en geniş hoşgörüyü sunan 12 Eylül'ün, aynı yığınların öteki özgürlük isteklerinin üzerine kırbaçla yürümesi boşuna değildir. Böyle bir "inanç özgürlüğü" depolitizasyona denk düşer; bu tür bir inanç özgürlüğüne arka çıkmak da, siyasette kokuşmuşluk anlamına gelen popülizme denk düşer.

Sözün sonunda şu ayrıma da dikkat çekmek isterim: Halkın dini inançları ve duyguları veya halkın inanç ve duygularına "hürmetin" değişik türleri konumuzun dışında kalıyor. Değinmemiz, dinin politik hayatımızdaki genel ve 12 Eylül'le birlikte aldığı özel konumla ilgilidir. Dinin, andığımız türden etkilerine karşı mücadelenin "dine karşı bir mücadele" olmadığını ve olmayacağını, tam tersine, bu sonucu yaratan bugünkü maddi ve ahlâki koşullara karşı mücadele anlamına geldiğini, günümüzde herkes bilir. Dinin kendisinde politik herhangi bir değer bulunmadığını, ama dinin, dindar insanlarda başka ve daha ileri dünyevi değerlerin oluşmasını da büsbütün önlemediğini, "papazları partilerine üye yazan" Bolşevikler de biliyordu, sosyalist partinin listesinden seçime giren, bir zamanların Bolu ya da G.Antep müftüleri de biliyordu.

EKONOMİ VE POLİTİKADA
Görüş
AYLIK DERGİ ARALIK 1986

Silahsızlanmanın güç yolları
GENÇLİK ÇAĞI

Görüş yayın hayatında...

Yurtdışındaki Türkiyeli aydınlar, ileri işçiler için yayınlanmaya olan DAYANIŞMA *gazetesi altıncı yılını doldurdu. Geçtiğimiz bu süre içinde izlediği temel yayın politikasıyla gazetemiz, bir göçmen gazetesi olmak niteliğini ve işlevini benimsemedi.* DAYANIŞMA, *göçmen sorunlarına da eğilmekle birlikte, esas olarak ülkemizin halk güçlerinin ve onların bağımsızlık, demokrasi, barış ve sosyalizm mücadelesinin yurtdışındaki Türkiyelilere seslenen bir yayını olmayı kendisine hedeflemişti ve bugüne değin bu görevini yerine getirmeye çalıştı.*

Öte yandan, ülkemizdeki sosyalist ve diğer ilerici güçlerin düşünsel ve siyasal alanda sürdürmekte oldukları çabaların yayın hayatındaki yeni yansımaları verilmekte olan demokrasi mücadelesine yeni boyutlar kazandıracak ve özgürlüğün kazanılması yolundaki uğraşları genişletip zenginleştirecek bir olgu. Bu bakımdan, işçilere, öğrencilere, öğretmenlere, aydınlara seslenen yeni yayınlar bu zenginleştirme ve yaygınlaştırma amaçları kapsamında yeralıyorlar; solun birliğini gözettikleri, böyle bir sürece hizmet ettikleri ve solun toparlanması amacını düşünsel planda çıkarıp pratikteki hedeflere bağlayabildikleri ölçüde başarılı oluyorlar.

Geçtiğimiz Aralık ayında yayına başlayan GÖRÜŞ Dergisi de böyle bir yayın: Bugün Türkiye solunun, demokrasi mücadelesinin, işçi ve emekçi hareketin karşı karşıya bulunduğu çeşitli sorunlara eğiliyor, solun birliği, demokrasi güçlerinin beraberliğini savunuyor, pratik süreçlerinin hızlandırılmasını hedefliyor ve ülkemizin sorunlarına bilimsel açıdan yaklaşıyor. Bu nedenlerden ötürü, bu sayıdan başlayarak, gazetemizin üç sayısının eklerinde Görüş'ten yapılan aktarmalara genişçe bir yer vermeyi düşünüyoruz.

"Sunuş yazısı"

Kapitalist bir ekonomide pazara yeni çıkan bir metanın, *toplumsal* bir ihtiyaçtan kaynaklanmasının *zorunlu şart* olmadığı bilinir. Hele günümüz dünyasında —ve bilhassa gelişkin kapitalist ülkelerde— pazarda "hikmetinden sual" edilecek o kadar çok ve çeşitli mal bulunmaktadır ki, toplumsal ihtiyaca cevap verenler bunların yanında adeta azınlıkta kalırlar. Aslında toplumsal ihtiyaca cevap vermeyen malların alıcı bulmaması ve bir süre sonra bunların piyasadan kaybolmaları gerekir. Nitekim *moda* mallar için durum az çok böyledir. Ama kapitalist üretimde ne moda biter, ne de —daha önemlisi— toplumsal ihtiyaçtan kaynaklanmayan malların sürekli üretimi. Çünkü hem kapitalizmin, hem de düzenin meyvalarını toplayan burjuvazinin "bekası" tamamen toplumsal ihtiyaçtan kaynaklanmayan meta üretimine bağlıdır. Bu yüzdendir ki toplumsal olmayan ihtiyaçlar, burjuvazinin akıllara durgunluk verici pazarlama ve "ikna" metotlarıyla "toplumsallaştırılırlar".

Türkiye de, gelişkin değilse bile ağır aksak gelişmekte olan bir kapitalist ülke. Üstelik burjuvazimiz, gelişkin ülkelerinkini taklit etmeye çok hevesli. Toplumsal ihtiyaçtan kaynaklanmayan malların —ve hizmetlerin— şaşırtıcı bir bolluk ve çeşitlilikte piyasayı doldurması da bundan olsa gerek.

Elinizdeki dergi işte böyle toplumsal ihtiyaçtan kaynaklanmayan metaların bolca bulunduğu bir piyasaya "sürülüyor". Bu durumda dergimizin de toplumsal bir ihtiyaçtan kaynaklanıp kaynaklanmadığı düşünülemez mi?

En azından bizler için bu nitelikte bir yayına toplumun —ya da toplumun ağırlıklı kesiminin— ihtiyacı olduğu kesin. Ama bu noktada son sözü söyleyecek olan "tüketici", yani okur olacak. Eğer "poşet"e girenlerin —ve dahi girmeyi reddedenlerin— üretimi ve satış rekorları kıran tüketimi toplumsal bir ihtiyaçtan kaynaklanıyorsa, bizim dergimizin toplumsal bir ihtiyaç olmadığı söylenebilir. Ya da tam tersine gerçek anlamda toplumsal bir ihtiyaç olduğuna inandığımız dergimiz ve benzerleri "piyasa"da bir hayli kıt oldukları içindir ki, cümle poşetliler ve poşetsizler *pseudo* toplumsal ihtiyaç haline gelebiliyorlar. Öyleyse dergimizin pseudo değil, gerçek bir toplumsal ihtiyaca cevap vermek için çıktığını söyleyebiliriz.

"Seksenli" yılların Türkiyesinde sadece poşetliler ve poşetsizler mi arttı?

Nelerin arttığını görmek için gazete kolleksiyonlarına göz atmaya bile gerek yok. Biraz hafızayı çalıştırmak, biraz da mevcut "manzara-ı umumiye"ye göz atmak yeterli. Örneğin Türkçe'de "aç mezarı yoktur" diye bir deyiş vardır. Bu deyiş çoktandır unutuldu. Çünkü geçerliliği kalmadı. Açlıktan ve işsizlikten intiharlar "vaka-ı adiye" halini aldı. Vücutlarından tümüyle vazgeçmeyecek kadar akıllı olanlar ise uzuvlarını peyderpey satarak —gazetelerde ne de sık, böbrek ve benzeri satış ilanları görmeye başladık— hayatlarını sürdürmeyi tercih ediyorlar.

Açlığın ve sefaletin artmasına paralel olarak başka şeyler de arttı.

Rüşvet ayyuka çıktı. Herkes rüşvetten şikayetçi ama rüşvetsiz iş görülemeyeceği, rüşvetin her kapıyı açan maymuncuk olduğu kanısı son derece yaygın.

Başka?...

Başka, gasp ve hırsızlık arttı, dolandırıcılık şahikasına ulaştı. (Bankerler olayını hatırlayalım); fahişe sayısındaki artış rekorlar kırarken, fuhuş bir kısım ailenin "yan gelir" sağladıkları —esas gelir ayın onbeşini zor çıkarıyor çünkü— olağan bir "meslek" halini aldı; bulaşıcı hastalıklar kol gezmeye başladı, bir zamanlar kökü kurutulmuş olan sıtma yeniden hortladı, tüberkülozdan ölümler genç Verter'in çağındaki gibi olağanlaştı.

Daha başka?...

Arabesk arttı. Hayatın maddi ve manevi hemen her alanında, hem de inanılmaz bir yaygınlıkta... Korku arttı; inançsızlık arttı; sağlıklı görüşlerden caymak arttı; "şartlara uyum göstermeyi" dünya görüşü haline getirmek, bireysel kurtuluştan medet ummak arttı, insanlığın ileri doğru yürümesine en fazla emeği geçenleri hor görmek arttı; "Batı" metropolünde üretilen "ince" anti-komünist görüşlere merak ve rağbet arttı ve ilh...

Tek cümleyle "seksenli" yılları Türkiyesinde *toplumsal çürüme* arttı, insan malzemesindeki *yozlaşma* arttı.

Bütün bunlar arttı, çünkü *eksilenler* var. Eksilenlerin —ya da eksiltilenlerin— başında ise, çağımızda toplumu ileri doğru devindiren dünya görüşünün savunulması geliyor. Sömürüden ve baskıdan arındırılmış bir Türkiye yaratılması için sürdürülen çabalar geliyor.

Kuşkusuz artanlar ve eksilenler bileşik kapılar örneğindeki gibi otomatik olarak birbirlerinin yerlerini dolduruyor değiller. Ancak eksilenlerle artanları *aynı* toplumsal şartların doğurduğu da bir gerçek. Sonuçta olan da şu: Bir toplumdan *sosyalizmi* ne kadar kovarsanız, sosyalizmi ne ölçüde toplumun dışına iterseniz, —tümüyle başaramazsınız bu işi, çünkü *toplumun yarınının güvencesi olan sosyalizm* toplumda yaşamanın yolunu mutlaka bulur— toplum da o ölçüde maddi ve ahlaki çöküntüye uğrar, insan malzemesi o ölçüde insanlığa yabancılaşır. "Seksenler Türkiyesi"nin ibret verici bir şekilde kanıksadığı gerçek budur.

Ayrıca seksenlerde eksilen sadece sosyalizm olmadı. İlerici düşüncelerin tamamı ve daha önemlisi *demokrasi* acımasızca eksiltildi. Bu nedenle dergimizin başta gelen işlevlerinden birisi demokratik hak ve özgürlükleri savunmak olacak ve yine bu nedenledir ki, sayfalarımız tüm ilericilere, samimi ve tutarlı demokratlara açık olacak...

Usuldendir, yayına başlarken, yayının niteliğini ve amacını açıklayan bir "sunuş yazısı" yazılır. Bu da böyle bir yazı. Yayına *yeni* başlıyoruz, ama "yeni" şeyler söyleyecek değiliz çünkü ilk amacımız seksenlerde eksiltilenlerin eksikliğini gidermek. Ama bunu yaparken bilinenleri tekrar etmeye de niyetimiz yok. Bu açıdan söylediklerimizin *gerçekten yeni* olmasına daima itina edeceğiz.

Senfoni

Çağatay ANADOL

Müzik, ancak senfoninin mükemmelliği ile icranın mükemmelliği bütünleşirse kitleleri saracaktır. Tüm orkestranın açık sahnedeki bu başarısı, kapalı geçen onca yıl senfoninin icrasından vazgeçmemekle mümkün olmuştur. İcracılar sabırlı çabalarının bu sonuca varmasından mutlu, senfoniye katılanlar "müziğin" büyük gücünden gururludur.

Siyaseti sınıfların çıkarlarını ifade ediş biçimi olarak tanımlamak mümkün. Bu yüzden de sınıflar, tarihe karışmadan önce siyasetin ortadan kalkması düşünülemez. Ama egemen olan, egemenliği altındakini bağımsız siyaset yapmaktan alıkoymaya hep çalışagelmiştir. Sömürünün sürdüğü sınıflı toplumlarda, egemenlik altındaki temel sınıfın varlığı —zaman zaman hepten inkâr edilmek istense bile— ortadan kaldırılamayacağına göre, onu bağımsız siyasetten yoksun bırakma çabasının en geçerli yolu örgütlerini ve sözcülerini etkisizleştirmeye çalışmaktan geçiyor. Elbet bu çaba egemenlik altındaki sınıfı siyaset yapmaktan alıkoymuyor, ancak bunu zorlaştırıyor ve etkisini daraltıyor.

Gelişmiş kapitalist ülkelerde de, Asya, Afrika ve Latin Amerika'nın geri kapitalizmlerinde de işleyen bir mekanizma bu. Ama elbet biçimler farklı oluyor. Geniş kitlelerin tebaa olmaktan çoktan kurtulduğu ve demokratik hakların uzun mücadelerle kazanıldığı ülkelerde iletişim ağının ustalıklı kullanımı gibi inceltilmiş yöntemler öne çıkarken, geri ülkelerde, egemenlik altındakileri açık siyasetten yoksun bırakma çabası çok vahşi biçimler alıyor. İlk hedef, emek gücünü satarak yaşayan insanların siyasi ve sendikal örgütleridir. Ardından ülkenin entellektüel yaşamını tahrip etmek gelir.

Siyaset üretmenin açık yolları kendisine kapatılan sınıf, sınıf olduğunun farkında olmaktan ve çıkarlarını savunmaktan vazgeçmedikçe başka yollar bulur ve kullanılır. Ama elbet bu yollar etkisi az ve kullanımı zor patikalar, ya da daha iyi bir deyimle dar geçitlerdir. Kullanmakla — haklı olarak — ısrar edenler bu kullanımın bedelini de öderler. Bu bedel, kısa insan ömrünün uzun bir bölümünü yaşamdan koparmaktan, insan bedeninden yaşamı koparmaya kadar çeşitli biçimlerde ödenmiştir. Gelecekte de ödeneceğine hiç kuşku yoktur.

Egemen olanın aldığı bedelden daha ağır şeyler de vardır. Ülkede estirilen fırtına, halkın tarihsel birikimi yetersizse, kitleleri sindirir. Bu sinmişlik aydınlara ve hatta egemenlik altındaki sınıfın kimi bireylerine de sıçrar. Mücadele etmek geniş kesimlerce enayilik, donkişotluk olarak algılanabilir. Mücadele edenlerden bile bu duruma uzun süre dayanamayanlar çıkabilir. Geniş kitlelerin "kolayca" boyun eğmesi aydınlar arasında "seçkinci" eğilimler üretir. Geçmişte pek zorlanmadan "halkçı" ve "işçici" olabilen bu zümre, tarihsel birikim ve örgütlülük düzeyini gözönüne almaksızın halktan "bir şeyler" bekler, beklediğini bulamayınca da küser. Ya kabuğuna çekilir, ya "realist" arayışlar" içine girer. Halkın büyük bölümü kendisine "küsüldüğünü" farketmez, farkedenlerse "zaten aydınlara güven olmaz!" kolaycılığına kaçıverir.

Öte yandan realist arayışlar, ya reformist, ya da bunun zaten suyu çıkmışsa düpedüz gerici alternatiflere kadar uzanır. Ama gerici alternatif kinin gibi acı olduğundan ağıza alınabilmesi için güllaçtan bir kılıf içine, ya da daha modern bir toplumdaysak şeker, esans ve boya karışımı bir kapsüle sokulur; tutucu politikacılardan "demokrat" üretilir. Egemenlik altındaki sınıfın "robotik alanındaki gelişmeler sonucu zaten ortadan kalkmakta olduğu" yolundaki teoriler birden yaygınlık kazanır.

Böylece birbirine muhtaç iki kesim daha da uzaklaşmış olur. Sınıfın ileri ve inatçı unsurları daha da yalnızlaşır.

Ama tüm bunlara karşın siyaset yapmayı sürdürmekteki bu ısrar egemenlik altındaki sınıf için "olmazsa olmaz" önemdedir ve bu ısrarda yer alan bireylere hem sınıflarının çıkarlarını savunmanın hem de insan olmanın şu an en ileri niteliği olan "dünyayı değiştirme çabasına katılma" kıvancını verir. Bu en ileri nitelikten ne olursa olsun vazgeçmeme onurunu bağışlar.

Siyaseti böyle sürdürmek mecbur kalınan bir yoldur. Seçilen yol değil. Elbet nisbeten geniş yollar dururken dar geçitlere dalmamak, basitçe ifade edilirse akli bir seçimdir. Tek tek insanlar akli olmayan şeyler yapsa ve fetişleştirmelere gitse bile sınıfın aklı kolektif olduğundan her zaman akli kalır.

Egemenlik altındaki sınıfın bağımsız siyaset yapmasını vahşice engelleme çabaları ülkeden ülkeye değişen biçimler alsa da vahşeti uygulayan siyasi rejimin öz hep aynıdır: egemen olanın sınır tanımaz diktatörlüğü. Ve bu uzun sürebilir. Bazen kırk yıl sürdüğü olmuştur. Ama asla kalıcı değildir. Gittiğinde yerine neyin geldiği ise tamamen egemenlik altındakilerin, -toplumun nesnel koşullarına da bağlı olarak- mücadele gücüne, örgütlülük yeteneğine, sınır tanımaz diktatörlüğe karşı olabildiğince geniş beraberliklerin ne kadar sağlandığına, uluslararası koşullara vb. bağlıdır. Sınır tanımaz diktatörlük bazen kaynaklandığı "temelin" giderilmesiyle ülke yaşamından tamamen çıkar, tarihe karışmış bir ibret kategorisi halini alır. Bazen bu "temel" çaresizleşir ve toplum, sömürünün sürdüğü bir ortamda ulaşılabilecek en geniş demokrasiye ulaşır. Ama sık sık da sınır tanımaz diktatörlük yerini, daha "hafif" despotizm biçimlerine terkeder.

En kötüsü, güçten düşen sınır tanımazlığın son sözü söylemeyi sıkı sıkıya elinde tuttuğu halde ülkeyi bırakması yüzünden içine düşülen "bu iş bitti" duygusudur. Oysa, bazen sınır tanımazlık içinde bile egemenlik altındaki sınıf kendi partisiyle seçimlere girebilmiştir. Ve rejimin temel niteliği hiç de değişmemiş, dişlerinin dökülmediği sonradan çok daha iyi görülmüştür.

Son sözü elinde tutanın ilk sözü söyleme yeteneği tıkanınca egemenlik altındaki sınıfa "açık" siyasetin alanları açılmaya başlar. Geniş kitlelere doğrudan ulaşmanın hayati önemi bu alanların süratle doldurulmasını gerektirir.

Alanlar dolduruldukça yavaş yavaş görülür ki egemenlik altındaki sınıfın kurtuluş senfonisi eskisinden daha iyi icra edilmektedir. Enstrümanlar bakımlı ve iyi akortludur. İcracıların kulakları paslanmamış, parmakları esnekliklerini yitirmemiştir. Kolektif olarak yapılan icranın iç uyumunu sağlayan ve evrensel melodiye kendi yorumunu getiren "maestro" — burada kişi değil bir kurumdur — senfoninin icrasına katılan tüm unsurların melodideki değerlerini tek tek değerlendirmekte büyük bir ustalığa sahiptir. Tüm senfoni boyunca bir kez ses veren zil de, melodinin esas unsuru olan kemanlar kadar ciddiye alınmaktadır. Müzik ancak senfoninin mükemmelliği ile icranın mükemmelliği bütünleşirse kitleleri saracaktır çünkü.

Tüm orkestranın açık sahnedeki bu başarısı, kapalı geçen onca yıl senfoninin icrasından vazgeçememekle mümkün olmuştur. İcracılar sabırlı çabalarının bu sonuca varmasından mutlu, senfoniye katılanlar "müziğin" büyük gücünden gururludur.

"Crescendo, animato, furioso!"

Sesi gitgide yükselerek, canlı, öfkeyle!

İllüstrasyon ● Uğurcan Ataoğlu

"24 Ocak Ekonomisi"nin "Rasyonel"i

Sabahattin KERİM

24 Ocak kararları Türkiye ekonomisinde dönüm noktası olarak değerlendiriliyor. "Kararlar"ın alındığı tarihte Başbakanlık Müsteşarı olan ve kendisini "kararlar"ın kotarılmasının, daha sonra da uygulanmasının başlıca sorumlusu, bir diğer deyişle "24 Ocak Ekonomisi"nin "mimarı" olarak takdim eden Başbakan Turgut Özal, bu kararlar sayesinde Türkiye ekonomisinin *"yapısal"* bir değişiklik geçirdiğini iddia ediyor. Özal'ın yapısal değişiklik"ten kastı ekonominin "liberalleşmesi". Buna göre devletin ekonomiye müdahalesi asgariye indirilecek, pazar ekonomisinin doğal işleyişi için gerekli ve elverişli şartlar sağlanacak, böylece uzunca sayılmaması gereken bir sürede (Özal "en çok 4 yıl" diyordu.) ekonomi istikrara kavuşacak ve daha sonra da liberal ekonominin kuralları doğrultusunda hızla gelişecekti.

"24 Ocak kararları"nın alındığı tarihten bu yana yaklaşık 7 yıl, "kararlar"ın gerektirdiği politikaların etkin bir şekilde uygulanabilmelerin fiien imkan dahiline girdiği 12 Eylül 1980 tarihinden bu yana ise 6 yılı aşkın bir süre geçti.* Yani "24 Ocak ekonomisi" 4 yıldan hayli uzun bir süredir yürürlükte. Ama Türkiye ekonomisi bir türlü vaad edilen "istikrar"a kavuşmuş değil. Enflasyon hızı yüksekliğini koruyor, dış ticaret açığı büyümeye devam ediyor, kalkınma hızı mütevazi yüzdeleri aşamıyor, yatırımların önü açılmıyor, toplam dış borç miktarı artıyor ve ilh... Önümüzdeki dönemde de saydığımız —ve saymadığımız— ekonomik göstergelerde düzelmeler olacağının belirtisi yok. Dolayısıyla ekonominin istikrara kavuşturulmasını öngören "24 Ocak politikası" varlığını koruyacak gibi gözüküyor. Böylece tanımı ve işlevi gereği geçici olması gereken "istikrar programı" *kalıcı* bir niteliğe bürünüyor. Bir istikrar programı kalıcılaşıyorsa bunun anlamı o ülkede ekonomideki *istikrarsızlığın da kalıcılaştığıdır.* Bir başka deyişle "24 Ocak kararlarına sadığız ve bunları uygulamayı sürdüreceğiz" demek bu kararların, ekonomide istikrarı sağlamak bir kenara, istikrarsızlığı devamlı yeniden ürettiğinin ve üretmeye devam edeceğinin itirafı demektir.

İstikrarsızlığın kronikleşmesi

"24 Ocak kararları" doğrultusunda Türkiye ekonomisi "yapısal" bir değişikliğe uğratıldı ise bunu "ekonominin liberalleşmesi"nde değil, *istikrarsızlığın kronikleşmesinde* aramak daha doğru olur. Gerçi istikrarsızlık da Türkiye ekonomisi için yeni bir olgu değildir. Hatta denilebilir ki, en azından İkinci Dünya Savaşı'ndan bu yana ekonomide istikrarsızlık Türkiye'nin başta gelen meselelerinden birisi olmuştur. Ama yine de -hiç olmazsa sermaye sahipleri açısından- 50'li, 60'lı ve 70'li onyılların bir kısım dönemleri istikrar göstermiştir. Şimdi ise böylesi dönemler Kaf Dağı'nın ardında gibi görünüyor. Türkiye ekonomisinde "yapısal" bir değişiklik söz konusu ise, bu olsa olsa eskiden arada bir de olsa gelen istikrarın artık hayalden öteye geçmeyeceği bir ekonomik yapıya ulaşılmış olmasıdır.

"Ekonominin liberąlleştirildiği" iddiasına gelince bunun ne kadar gerçeklik payı taşıdığı söz götürür. Bugün devlet, 24 Ocak 1980 öncesi ile kıyaslandığında ekonomiye belki de daha fazla -ki çoğu ekonomistin görüşü bu doğrultuda- müdahale ediyor. Bu müdahalelerin liberalleşmenin önünü açtığı iddia edilecekse, bu ne "önünü açma"nın sınırsızlığı, ne de liberalleşmenin esprisiyle bağdaşır. Zaten günümüzde Türkiye ekonomisindeki tekelciliğin eriştiği boyutlarda ekonomiye müdahaleyi daha azaltmak, yani "ekonomiyi liberalleştirmek" istense de yapılabilecek, fiilen uygulanabilecek bir şey değildir. İktidarda kim olursa olsun devlet, günümüz Türkiye'sinde ekonomiye müdahale etmek, eğer ekonominin istikrara gerçekten kavuşturulması söz konusu ise bu müdahaleyi daha da yüksek dozda yapmak zorundadır.

Ama "ekonomide liberalleşme"den kasıt kısa sürede yükünü tutma imkanlarının Cumhuriyet tarihinin hiçbir döneminde görülmediği ölçüde bollaşması ve buna paralel olarak lüks ve fuzuli tüketimin alabildiğine azması ise o zaman bu iddianın doğruluğu en ufak bir kuşku götürmez. Örneğin hayali ihracattan vurgun vurmak veya "benim mercedesim daha pahalı" yarışmasına girmek Türkiye'de hiçbir zaman bugünkü kadar *serbest* olmamıştı.

Aslında istikrarsızlığın kronikleşmesini de ekonomide yapısal bir değişiklik olarak görmemek gerekir. Çünkü istikrarsızlık mevcut ekonomik yapının, Türkiye kapitalizminin onmaz hastalıklarından sadece birisidir. Ekonomideki sancının, genel bunalımın menşei bu yapının kendisidir. Bu yapı, yani Türkiye ekonomisine öz ve biçim kazandıran üretim ilişkileri -ve bunların içinde bilhassa tayin edici öneme sahip kapitalist metropollere bağımlı, tekelci ilişkiler- varlıklarını korudukları sürece ekonomideki istikrarsızlığın üstesinden gelinmesi ihtimali son derece zayıftır.

Öyleyse "24 Ocak ekonomisi"nde neden ısrar ediliyor? Böylesine başarısız olan, en azından onu uygulayanların başlangıçta ilan ettikleri hedeflere ulaşılmasını aradan 7 yıla yakın bir süre geçtiği halde mümkün kılmayan -ve bu gidişle de mümkün kılacağa benzemeyen- bir ekonomi politikası niçin hâlâ daha ısrarla savunuluyor ve sık sık "24 Ocak'ın prensiplerinden dönüş olmayacağı" vurgulanıyor? Neden bu ekonominin başka "alternatifi" olmadığı, "tartışılmaz bir mutâ" kesinliği ile ileri sürülebiliyor ve sosyo-ekonomik formasyonda nitel değişikliklerden yana olanlar dışında kimse de çıkıp gerçekten dişe dokunur bir alternatif getiremiyor? "Yegane çözüm" olduğu ileri sürülen "çözüm"ün çözüm olmadığını hayatın kendisi kanıtladığına göre hâlâ daha bu yolda ısrar ediliyorsa bunun bir "hikmet"i olması gerekmez mi?

Gerekir ve vardır da.. Ama bu "hikmet"i isterseniz "24 Ocak ekonomisi"nin *rasyoneli* diyelim buna "24 Ocak kararları"nı kotaranların ve uygulayanların iddialarında değil–ki olmadığını gördük–"24 Ocak ekonomisi"ni *dayatanların* amaçlarında ve bizzat bu ekonominin işleyiş mekanizmasında bulabiliriz.

1970'li yılların panoraması

"24 Ocak ekonomisi"nin "rasyoneli"ni görebilmek için 1970'li yılların sonuna doğru Türkiye ekonomisinin panoramasını, çok kısaca hatırlatmakta yarar var.

1970'li yılların ortalarında Türkiye sanayii canlı ve hareketli bir dönem yaşıyor. 12 Mart döneminden çıkışta Merkez Bankası rezervleri geçmişte hiç erişilmedik miktara ulaşmış. Buna özellikle işçi dövizlerinin sağladığı imkan eklenince sanayi yatırımları büyük teşvik görüyor. Ve daha sonraları işadamlarımızın "altın çağ" diye adlandıracakları bir dönem başlıyor.

Özellikle 1960'lı yılların ikinci yarısında ilk "büyük" atılımını yapan özel sektör sanayiinin başlıca özelliği *montajcılık*tı. 1970'li yıllardaki özel sektör yatırımlarında da bu olgu varlığını koruyor. Sanayide üretilen malların üzerinde "Türk Malı" damgası var ama üretimde kullanılan ithal malı ham madde ve ara malların maliyetteki oranı çok yüksek, bazı hallerde yüzde 80'lere, hatta yüzde 90'lara ulaşıyor. Bu hammadde ve ara malların ağırlıklı bölümü ise Batı'nın metropollerinden veya onların kontrolündeki mihraklardan ithal ediliyor. Öyle ki, bu ithalattaki aksamaların sanayi üretimini son derece olumsuz yönde etkilememesi mümkün değil. Kısacası sanayi, hem döviz imkanlarına, hem de kapitalist metropollere sıkı sıkıya bağımlı.

Türkiye sanayiinin ikinci önemli özelliği *iç pazara yönelik* bir yapıya sahip olması. Bu durum, "yerli sanayinin korunması" gerekçesiyle bilerek seçilmiş bir tercihin sonucu. Dış pazarlar adeta kurtlar sofrası ve Türk sanayi ürünlerinin -isterse büyük oranda ithal girdileri ihtiva etsin- bu pazarlarda rekabete girmesi imkansız denecek kadar zor. Üstelik kalitenin yanısıra itinalı ambalaj, nakliye, pazarlama v.b. ilave denebilecek "külfetleri" var dış pazarın. Oysa gümrük duvarlarının güvencesi altında, kalite, ambalaj, pazarlama v.b. konularda fazla külfetlere girmeksizin, üstelik ihracatın gerektirdiği formalitelere de lüzum kalmaksızın iç pazarda, yine iş adamlarının deyişiyle *"yok satmak"* mümkün. Tabii, böyle yapısallaşan bir sanayinin ürünlerinin iç pazarda devamlı müşteri bulması lazım. Bu problemin çözülmesi de 1970'li yıllarda gelir bölüşümünde, son derece adaletsiz olan eskilere nisbetle olumlu denebilecek (ücretlerin ve aylıkların milli gelir içinde en yüksek oranlara bu dönemde ulaştığını hatırlayalım) gelişmelerle sağlanıyor.

Sanayinin bir başka özelliği ise *tekelci* yapıda olması. Bu yapı nedeniyle iç pazarda rekabetin belirleyici rol oynamaması, imalatın kalitesinin yükseltilmesi doğrultusunda kaygı ve girişimlere yol açmadığı gibi malların fiyatlarının da, kârı azamileştiren seviyelerde belirlenmelerini mümkün kılıyor.

Ana hatlarıyla böyle yapısallaşmış bir ekonominin Türkiye şartlarında uzun sayılmayacak bir dönemde bunalıma düşmesi kaçınılmazdı. Çünkü hem sanayinin, hem de yeni yatırımların gerektirdiği döviz mıktarı gün geçtikçe kabarıyor, buna karşılık döviz getirici kaynaklar ya yerinde sayıyor, ya da daralıyorlardı. 1970'li yılların ikinci yarısının ortalarına gelindiğinde Batılı metropollere alabildiğine bağımlı Türkiye ekonomisi de hemen hemen karaya oturmuştu. Zamanın Başbakanı "70 sente muhtaç" kalmış olmaktan yakınıyordu.

Döviz getiren başlıca kaynak olması gereken ihracatın ağırlığını hâlâ daha tarım ürünleri teşkil ediyordu. Bunların ihracında ise ithalattaki artışı karşılayacak bir artış söz konusu değildi ve olamazdı da.

Dış ticaret açığının kapatılmasına yardımcı olan öteki döviz kaynakları da zamanla yetersiz kalmaya başladılar. İşçi dövizleri başlangıçta can kurtaran simidi işlevi görmüştü. Ancak bir noktadan sonra işçi dövizleri de yetersiz kaldılar.

Diğer döviz kaynaklarından turizm gelıri, net girdi söz konusu olduğunda çoğunlukla eksi bilanço veriyordu. Dış müteahhitlik hizmetlerinin ise dişe dokunur bir döviz kaynağı olamayacağı anlaşılıyordu.

Sonuçta döviz ihtiyacını gidermek için tek bir çare kalıyordu: *dış borçlanmalara hız vermek.*

Özellikle kalkınmakta olan bir ülke için dışardan sağlanacak kredilerin hayati önemi olduğu bilinir. Bu krediler elverişli şartlarda alınırlar ve yerinde kullanılırlarsa, ülkenin kalkınmasında inkâr edilemeyecek katkıda bulunurlar. Öyle ki, bu kredilerin kullanılması sayesinde, hem ülke döviz açığını kapatabilsin, hem de ekonomi, kredilerin ana para ve faizlerini vaktinde geri ödeyebilecek bir yapısallaşma doğrultusunda gelişsin.

Oysa 1970'lerin ikinci yarısından itibaren Türkiye, şartları en elverişsiz ve ağır olan kredilere dahi "yılana sarılır" gibi sarılıyordu. Bu tür döviz imkanları en yararlı olabilecek doğrultuda değil, döviz deliğini kapamak için son derece savruk bir biçimde kullanılıyordu. Bunun sonucunda da Türkiye'nin dış borçları hızla kabarıyordu. Ve asıl önemlisi, Türkiye ekonomisi bu borçların geç de olsa geri ödenebileceği bir gelişme perspektifini hiç mi hiç göstermiyordu. İşte "24 Ocak kararları"nın alınmasının ve uygulamaya konulmasının rasyonelinin temelinde vatan başlıca olgu budur.

"24 Ocak"ın esas mimarının Uluslararası Para Fonu (IMF) olduğu biliniyor. IMF'nin ise sadece Türkiye için değil benzer durumdaki her ülke için belli bir reçetesi olduğu da biliniyor. Bu reçetenin hedefi dış borçlanması açmaza girmiş olan ülkelerin dış borçlarını geri ödeyebilecek bir politikaya zorlanmaları. Burada da IMF'yi ilgilendiren ilk başta kreditörlerin çıkarları. Ama kimi IMF karşıtı kişilerin sandıklarının aksine, ülkenin özgül şartları, ekonomik durumu, hangi uygulamalara gidilirse dış borç meselesinin çözümünde gelişmeler olabileceği vb. konular da IMF'yi ilgilendiriyor. Çünkü IMF'nin reçetesi kalkınmakta olan ülkeyi Batı'nın metropollerine daha sıkı bağlanmayı da içeriyor.

IMF'nin önerileri nelerdi?

1970'lerin sonuna gelindiğinde IMF'nin Türkiye'ye önerdiği ekonomi politikasının özeti şuydu: "Madem ki dış kaynak problemini çözemiyorsun, borçlandıkça daha borçlanıyorsun, öyleyse dış ticaret açığını kapat, bunun için de ihracatını artırabilirsen artır ama *ithalatını mutlaka kıs.*"

İthalatın kısılması demek, başlıca, 1) yatırımların asgari düzeye indirilmesi, 2) iç pazara yönelik sanayi imalatının -ve bir ölçüde hizmetlerin- azaltılması demek. Çünkü döviz harcamaları en çok bu iki alanda yoğunlaşıyor. Özellikle de sanayide kullanılan ithal malı makina teçhizat, hammadde ve ara mallar ithalatın ağırlıklı bölümünü oluşturuyor.

1970'li yılların sonuna gelindiğinde yatırımlar zaten asgari seviyede seyrediyordu. Dış kaynak yetersizliğinden pek çok proje ya yarım kalmış, ya da hepten terkedilmiş durumdaydı. Kısacası yatırımları daha da kısmak suretiyle yapılabilecek döviz tasarrufu fazla önem taşımıyordu. Bu durumda iç pazara yönelik sanayi imalatının kısılması daha da önem kazanıyordu.

İç pazara yönelik imalatın azaltılması için iç pazardaki talebin kısılması lazımdı. Bunun da zorunlu şartı iç pazardaki alım gücünün düşürülmesiydi.

Alım gücünün düşürülmesinin yollarından birisi yüksek fiyat politikası izlenmesi olabilirdi. Nitekim "24 Ocak kararları"ndan ilk uygulamaya konanlar KİT ürünlerine getirilen astronomik zamlar olmuşlardı.

Ancak yüksek fiyat politikası tek başına yetmezdi. Nitekim yetmiyordu da. 1977'nin ikinci yarısından sonra başlayan, o döneme kadar görülmedik fiyat sıçramaları sonucunda enflasyon başını alıp gitmişti. Döviz kıtlığı yüzünden fabrikalar peyderpey paydos edecek duruma gelince "kendi dövizini kendin bul" yoluna gidilmesi sonucunda, döviz için başlangıçta yapılan çifte ödemenin bedeli maliyete katılıyordu ve fiyatlar hızla yükseliyordu. Bunu dengeleyebilmek için, özellikle işçiler, o günlerin şartlarında sendikal haklarını kullanarak toplu sözleşmelerini, enflasyonu iyi kötü karşılayabilecek oranda gerçekleştirebiliyorlardı. Böylece fiyat-ücret spirali, bir ölçüde ücretler aleyhine olarak, hızla tırmanıyordu. Ayrıca döviz eksikliğinden sanayi hayli düşük kapasitede çalışıyordu ve mal arzı azalmıştı. Bu olgu da talebi yükseltici bir faktör olarak rol oynuyordu. Talep yüksek olduğu sürece de sanayideki iç pazara yönelik üretim eğilimi canlılığını koruyordu. Bunun anlamı ise, sanayinin ihtiyacı olan *döviz talebinin* yüksekliğini koruması demekti.

Sanayideki kapasite düşüklüğü dış pazara yönelik imalatın canlandırılması doğrultusunda kullanılsaydı yine dövize ihtiyaç olmayacak mıydı? Elbette olacaktı ama bu döviz ihtiyacı iç pazar için imalattaki gibi *karşılıksız* olmaktan çıkacaktı ve ihracat yolundan, üstelik katma değerin de eklenmesiyle fazlasıyla geri dönecekti. Ne ki iç pazarda talep yüksek olduğu sürece, iç pazara satmanın önce de gördüğümüz çeşitli avantajları nedeniyle sanayicinin dış pazara yönelmesi mümkün olmuyordu. İş adamlarımız istedikleri kadar, "ne yapmışlarsa vatana ve millete hizmet olsun diye yaptıklarını" iddia etsinler, sermaye bildiğini okur. Sermayenin ilk bildiği ise kârın azamileştirilmesidir!..

Gelirlerin düşürülmesi

Yüksek fiyat politikası tek başına meseleyi çözmeye yetmediğine göre geriye tek bir çare kalıyordu: *İç pazarda talebi yüksek tutan gelirlerin düşürülmesi.* İşte "24 Ocak ekonomisi"nin bir *rasyoneli* varsa o da bundan başkası değildir.

Bilinir, sanayi ürünleri için başlıca *yığınsal* müşteri şehirler halkıdır, gelir dağılımındaki yerleriyle söylersek başlıca *ücretliler ve aylıklılardır.* Öyleyse ücretler ve aylıklar düşürülmelidir ki iç pazardaki talep de kısılabilsin.

"24 Ocak ekonomisi"nin temel icraatının bu olduğunu bilmeyen kalmadı. Ücretlerin ve aylıkların milli gelir içindeki payının son dönemlerde izlediği seyir bunun kanıtı. 1979 yılında ücret ve aylıkların toplam gelir içindeki payı yaklaşık yüzde 33 iken bu oran 1985'te yüzde 19 civarına düşmüş! (Dünya gazetesi 29 Ocak 1986, Cumhuriyet Gazetesi 23 Şubat 1986)

Ancak hemen altını çizelim, "24 Ocak kararları", o günlerin şartlarında, ücretlerin ve aylıkların iç pazarda yarattıkları talebin IMF'nin istediği oranda kısılmasına yetmezdi. Çünkü işçiler, toplu sözleşmelere enflasyonu karşılayacağını tahmin ettikleri ücret talepleri ile geliyorlardı ve çoğu zaman da istediklerini, yahut istediklerine yakın imkanları elde ediyorlardı. İşçilerin elde ettikleri ücret artışları da diğer aylıklara, özellikle de memur maaşlarına az çok emsal oluyordu. Kısacası iç talebin fiyat artışları yolundan kırılması girişimleri ücretlerin de yükselmesi yüzünden istenen sonucu vermiyordu.

Ancak, biliniyor, 12 Eylül 1980 tarihinden itibaren durum köklü bir şekilde değişti. İşçiler sendikal haklarından mahrum edildiler ve toplu sözleşmeler Yüksek Hakem Kurulu eliyle bağlanmaya başladı. İşte pek çok işadamı "24 Ocak kararları"nın esas olarak 12 Eylül 1980'den sonra uygulanabilme imkanına kavuştuğunu dile getirirlerken bu olguya işaret ediyorlar.

İç pazardaki talebin kısılmasının bir diğer sonucu da enflasyonun dizginlenmesi olacaktı. Talep kısıldığı ölçüde sanayi mallarına olan tahaccüm de azalacak, böylece fiyatlar bir dengeye kavuşacaktı. Nitekim reel ücretlerde ve aylıklarda meydana gelen olağanüstü düşmeler sonucu, pek çok kimse sadece en zaruri geçim maddelerini alabilir hale geldiler ve gerçekten sanayi ürünlerinin iç pazardaki talebi azalırken enflasyon hızı da 3 haneli yüzdelerden 2 haneli yüzdelere düşmeye başladı. Ne ki enflasyon hiçbir zaman sorumluların "makul ve kabul edilebilir" buldukları seviyelere çekilemedi. Çekilmesi de mümkün değil. Çünkü toplam milli gelirin yarısından fazlasını eline geçiren küçük bir azınlığın akıllara durgunluk verecek lüks ve gereksiz tüketimini teşvik edici vergi politikalarında ısrar edildiği sürece yüksek enflasyon hızlarından kurtulunması imkansızdır.

İç pazardaki talebin kısılması demek, üretim yapısı iç pazara yönelik yapısallaşmış sanayide büyük atıl kapasiteler yaratmak demektir. Oysa sanayicilerin en büyük sıkıntılarından ve şikayetlerinden birisi 1970'li yılların sonuna doğru hızla artan atıl kapasitelerdir. İşte "24 Ocak kararları"nın bir yanı da bu atıl kapasitelerin dış pazara yönelik imalat doğrultusunda kullanılmasını öngörüyordu. Ne ki ihracata yönelik üretime adapte olmak pek çok sanayiciye son derece zor geliyordu. Ancak gene aynı sanayiciler "24 Ocak kararları"nı yerinde buluyorlar ve 12 Eylül 1980'den sonraki uygulamaları var güçleriyle destekliyorlardı. Özellikle dış pazarlarda rekabet şansı son derece az olanlar iç pazarın daralmasından şikayetçiydiler ama onlar da ücretlerin ve aylıkların düşürülmüş olmasından alabildiğine memnundular. Bu durumda iç pazarın daraltılmasına razı olmaktan ve imalatta ihracata da yönelik tedbirleri almaktan başka çare kalmıyordu. Üstelik "24 Ocak kararları" da ihracatı teşvik edici pek çok unsur getiriyordu.

Bu teşviklerin *başında* ise yine ücretlerde sağlanan indirimler geliyordu. Gerçekten Türk sanayi mamüllerinin dış pazarda kalite açısından rekabete girebilmesi imkansız denecek mertebede zordu. O zaman da kalite eksikliğinden meydana gelen açığın fiyat düşüklüğü ile kapatılması zorunluğu doğuyordu. Devlet ihracata sağladığı sübvansiyonlarla bu rekabette ihracatçıya yardımcı oluyordu ama bu kadarı yetmiyordu, işte bu şartlarda *düşük işçi ücreti,* ihraç malları üretiminde ve onların dış pazarda alıcı bulmalarında sanayiciye hızır gibi yetişmiş oluyordu.

24 Ocak ekonomisinin başardığı.:

"24 Ocak kararları"nın ve bunların güdümünde şekillenen ekonominin kuşkusuz başka veçheleri de var. Ama ona damgasını vuran başlıca motif iç pazardaki talebin kısılması, bunun için de özellikle ücretlerin ve aylıkların düşürülmesidir. İşte "24 Ocak ekonomisi"nin "başardığı" da sadece budur. Ama bu kadarı dahi bu ekonomi politikasının 7 yıldır neden yürürlükte olduğunu ve olmaya devam ettiğini açıklar. Hatta denilebilir ki "24 Ocak ekonomisi" hemen münhasıran bu nedenle yürürlüğe konulmuştur ve yürürlükte tutulmaktadır. Yoksa başta da değindiğim gibi, resmen açıklanan hedeflerine 7 yıl sonunda dahi ulaşamayan bir ekonomi politikasının neden yürürlükte tutulduğunu açıklamak hiç de kolay olmazdı.

"24 Ocak ekonomisi"nin *"resmen"* açıklanan amaçlarının hemen hiçbiri gerçekleştirilemezken, bu politikanın esas mimarı IMF öyle bir ekonomi politikası ile öngördüğü hedefe, yani Türkiye'nin dış borçlarını ödeyebilir bir ülke haline getirilmesine acaba ulaşabildi mi? Yahut da ne ölçüde ulaştı?

Biliniyor, Türkiye'nin dış borçları devamlı yükselen bir trend gösteriyor. "24 Ocak kararları"nın alındığı tarihten bu yana geçen yaklaşık 7 yıl boyunca da dış borçlar azalmadı, arttı. 1979 yılında 13,6 milyar dolar olan dış borç 1985 yılı sonunda 25 milyar doları aştı. ("Dış borçlarımızın görünüşü", Öztin Akgüç, Milliyet, 6 Mayıs 1986) Yani 6 yıl içinde dış borç yükü yaklaşık iki kat arttı. Demek ki Türkiye bu dönemde, borçlandığından, yaklaşık 11 milyar dolar daha az dış borç ödemesi yapabildi. Öyleyse IMF'nin öngörüsü de mi gerçekleşmedi?

Denebilir ki *"IMF'nin öngörüsünün gerçekleşip gerçekleşmediğine kesin karar vermek için bir süre daha beklenmesi gerekir. Çünkü borç meselesi uzun vadelidir. Türkiye bugün borçları artan bir trend gösterse bile bu borçlar sayesinde gelecekte, ekonominin gelişip büyümesi sonucu trend tersine dönecek ve Türkiye borçlarını temizleyecek bir ülke haline gelecektir."*

Ne "24 Ocak ekonomisi"nin mantığı, ne de mevcut ekonomik göstergeler böylesi bir perspektife işaret ediyor. Bu gidişle Türkiye'nin dış borçlarının azalmayıp devamlı artacağı kesin. Ancak bir nokta var: Son dönemlerde Türkiye külliyetli miktarda borç alıyor ama azımsanmayacak miktarlarda borç ödüyor. Örneğin 1985'de ödenen dış borç miktarı 3,9 milyar dolar oldu. Bu yıl ise dış borç ödemelerinin 4,3 milyar doları aşacağı tahmin ediliyor. Toplam döviz gelirlerinin 1/3'ünden fazlası dış borç ödemelerine gidiyor. Bu nedenle Türkiye dış alemde belki de "borçlarına sadık" bir ülke imajı verebiliyor. Öyle olunca da dış kaynaklar, Türkiye'nin dış borçlarının devamlı artmasına bir ölçüde müsamaha gösterip, borç vermekte fazla mahzur görmüyorlar. Basında "Türkiye'nin kredi bulmakta itibar kazanmakta olduğu", "dış borç açısından güvenilir bir ülke haline geldiği" yolunda çıkan haberlerin nedeni bu olsa gerek.

Kaldı ki IMF'nin de Türkiye'nin dış borçlarının devamlı artıyor olmasına, "24 Ocak kararları"ndan sonraki 6 yıl içinde ilave 11 milyar doları aşkın borç yükü yüklenmesine fazla bir itirazı olmadığı görülüyor. Öyleyse IMF'yi esas ilgilendiren "Türkiye'nin dış borçları" meselesi değil miydi?

Hem öyle, hem değil. Bir kere Türkiye kimi Latin Amerika ülkeleri gibi iflas bayrağını çekip dış borçlarını hepten ödeyemez bir ülke haline gelmiş değil. Hayati değeri olan döviz girdilerinin önemli bir bölümünü dış borç ödemelerine ayırıyor. Yani Hükümet IMF'nin güttüğü politikaya uymaya özen gösteriyor.

Ama asıl önemli sorun IMF'nin ne olduğunda. Burada bu konuya girecek değilim. IMF'nin "Batı"nın kontrolünde özellikle de ABD'nin güdümünde olduğu bir sır değil. Yani Türkiye'de olup bitenler Washington'u ne kadar ilgilendiriyorsa IMF'yi de o ölçüde ilgilendiriyor. Böyle olunca "borçlu ülkelerin rejimlerinin ya da problemlerinin değil, sadece borçlarının IMF'yi ilgilendirdiği" görüşü de biraz yüzeysel kalıyor. Yoksa neden IMF Türkiye'nin dış borçlarının devamlı artmasını *anlayışla* karşılasındı. Meğer ki Türkiye'de, ABD'nin ve "Batı"nın onayladığı bir ekonomik sistem geliştirilsin ve meğer ki bu sistemi güvenceye alan bir siyasi rejim oluşturulup konsolide edilsin!

(*) TÜSİAD'ın eski başkanlarından Ali Koçman 24 Ocak kararlarının 12 Eylül 1980'den sonra "daha ciddi ve daha kararlı" uygulanabileceğini söylüyordu. İSO başkanı İbrahim Bodur "12 Eylül olmasaydı 24 Ocak kararları uygulanamaz ve başarılı olamazdı." diyordu.

Türk-İş'i işçi sendikası yapmak

Bu yazımızın amacı Türkiye işçi sınıfı hareketi içinde Türk-İş'in ortaya çıkışını, hareket içinde aldığı yeri ve konumunu evrensel ve özgül nitelikleriyle ortaya koyabilmektir. 34. kuruluş yılını geride bırakan ve bugün kendi kayıtlarına göre 1.5 milyon işçiyi bünyesinde barındıran Türk-İş, yapısı, yönetimi ve izlediği politikayla her dönem tartışma konusu olmuş ve olmaya devam etmektedir.

Cumhuriyet'in ilanına kadar siyasi ve sendikal alanda bağımsız ve sürekli örgütlülüğü gerçekleştiremeyen işçi sınıfı hareketi, 1925'ten sonra yoğunlaşan baskıların yanı sıra CHP'nin oluşturduğu **işçi dernekleriyle** denetim altına alınmak istenmiş, 1938 tarihli **Cemiyetler Kanunu**'nun sınıf esasına dayalı örgütlenmeyi yasaklaması ile de sendika hakkını yitirmiştir.

1946 yılına gelindiğinde, demokrasi hareketinin dünya genelinde güç kazanması sonucu, 5 Haziran 1946'da Cemiyetler Kanunu'nun değiştirilmesiyle sendikalaşma hakkı da yasallaşmış oldu. Sendikalaşma hakkının yasallaşmasıyla birlikte kurulan sendikalar ve çok partili döneme girildikten sonra kurulan Türkiye Emekçi ve Köylü Partisi ile Türkiye Sosyalist Partisi, çok geçmeden, yani 5.5 ay sonra, 17 Aralık 1946'da sıkıyönetim kararıyla kapatıldılar. Fakat CHP'nin güdümündeki Türkiye İşçi Derneği ve Demokrat Parti açık kaldı. Zamanın Cumhurbaşkanı İsmet İnönü, bu durumu, "*Bizim kanun yoluyla da menetmeğe çalışacağımız cemiyet ve partiler, kökü dışarıda, yani yabancı aleti olan cemiyet ve partiler ve onlardan mülhem olanlardır.*" diye açıklıyordu. Cumhuriyet'in tek partisi CHP'nin, 1946 yılında geçilen çok partili dönemde de sürdürdüğü siyasal ve sendikal alandaki yasakçı ve baskıcı politika sonucu, devlet denetiminde bir sendikal hareket oluşumu yaratılmaya başlandı. Sendikalara siyaset yasağı getiren 1946 tarihli yasaya, hem CHP, hem de DP sahip çıktılar. Ancak her ikisi de, işçi hareketini kendi denetimlerine almak için yoğun çabalara girdiler ve CHP, 1948'de kurulan **İstanbul İşçi Sendikaları Birliği**'ni kendi işçi bürosu aracılığıyla oluşturdu. 1949'da yaygınlaşan işsizlik ve sefaletin etkisiyle DP'nin, programında grev hakkı da dahil olmak üzere işçi haklarına yer vermesinin sonucu olarak, DP'ye sempati duyan yeni işçi sendikaları oluşmaya başladı. Bütün bu oluşumlar, işçi sınıfının ideolojik ve politik önderliğinden yoksun olarak ve bütünüyle egemen güçlerin etkinlik alanı içinde gelişiyor, tek parti (CHP) yasakçılığından ve despotizminden bunalan işçi ve emekçi kitleler burjuvazinin diğer bir alternatifi olan DP'nin güdümüne giriyorlardı.

DP iktidarı ve Türk-İş'in kuruluşu

1950 genel seçimlerinde DP'nin iktidara gelmesi ve ABD ile olan yakınlaşmanın daha ileri boyutlara varması, işçi ve emekçi kitlelerin DP'nin güdümüne girmesi ve bunun sendikal harekete yansımasının sonucu; ABD Elçiliği, **A.İ.D., İCTFU, A.F.L., C.İ.D.** temsilcileri gibi çeşitli kanallarla meydana gelen ilişkilerin bir ürünü olarak 31 Temmuz 1952'de Türkiye işçi Sendikaları Konfederasyonu **(Türk-İş)** kurulmuştur.

Büyük ölçüde kamu sektöründe çalışan işçileri bünyesinde toplayan sendika ve federasyonların bir araya gelmesiyle kurulan Türk-İş, 1952'den bu yana Türkiye İşçi sınıfı hareketinde önemli bir yer işgal etmekte ve bugün de yadsınamaz bir güç ve 1.5 milyonluk bir kitle olarak varlığını sürdürmektedir.

31 Temmuz 1952'de yasal olarak kurulan Türk-İş'in mimarları arasında bulunan güçlerin Türk-İş'i oluştururken birinci amaçları, Türkiye'de kapitalizmin gelişmesiyle birlikte ortaya çıkan işçi sınıfını ideolojik, politik ve örgütsel alanlarda kendi sınıf bilincinden, ideoloji ve politikasından olabildiğince uzak tutmak, hem siyasi, hem de sendikal alanda gerçek örgütlenmesini engelleyerek Türk-İş çatısı altında denetime almaktı. Bu güçler bu güne kadar büyük ölçüde amaçlarına ulaşmışlardır.

ABD-Türkiye ilişkilerinin Türk-İş'i oluşturmasında önemli bir engelle karşılaşmamasının ya da işçi sınıfının bu modele karşı kendi sınıf çıkarlarını temsil eden örgütlenmeyi gerçekleştirememesinin bir önemli nedeni de, o dönemde hemen her sektörde kamu kuruluş ve işletmelerinin büyük ağırlığa sahip olmasıdır. Dokuma sanayiinden metalurjiye kadar bütün sanayi kollarında devlet ağırlıkta, diğer işkollarının bazılarında ise özel sektör yok denecek azınlıktadır. Dolayısıyla, devleti elinde tutan güçler, sınıf uzlaşmacılığını ve halkçılık adı altında egemen güçlerin çıkarlarını savunan sendikacılık anlayışını büyük bir kolaylıkla Türk-İş'te somutlamışlardır. Özcesi, Türk-İş bir anlamda, bir devlet kuruluşu olarak ve ABD'nin destek ve onayıyla kurulmuş; üyesi işçilerin ekonomik hak ve çıkarları gündeme geldiğinde, kendisini kuran, destekleyen ve denetleyen devletle karşı karşıya gelişinin her defasında devletin, ulusun çıkarları olduğunu söylediği çıkarları gözetip, işçilerin çıkarlarını her zaman ikinci plana itmiştir.

27 Mayıs ve Türk-İş

27 Mayıs 1960 darbesi gerçekleştiğinde —uzlaşmacı anlayışının doğal sonucu olarak— darbeye en iyi uyum sağlayan yine Türk-İş olmuştur. O dönemde tek sendikal örgüt olan Türk-İş ve bağlı sendikalar 27 Mayıs darbesine karşı en ufak bir tepki bile göstermemiş; tersine, darbenin ertesi günü toplanan Türk-İş yönetim kurulu "*... yeni inkılap güneşinin ışığı altında Türk sendikacılığına gerekli veçheyi vermek*" üzere harekete geçmiş ve DP ile sıkı-fıkılığı gerekçesiyle o zamanki genel başkanları konfederasyondan ihraç etmiştir.

Türk-İş'in bu uzlaşmacı çizgisini kalınlaştıran en büyük etken, onun **sınıf uzlaşmacılığı** temelinde ve bu amaçla kurulmuş olmasının yanında, en büyük işvereninin **devlet** olmasıdır. Bu durumda, o gün için devlete hangi güçler hükmediyorsa, Türk-İş o güçlerle uzlaşmanın yollarını bulabilmeli, o güçlere şirin gözükecek "veçhe"ye bürünebilmelidir.

1960 Kasım'ında ve 1964 Ocak ayında yapılan Türk-İş genel kurullarında kısmi bazı değişiklikler olmuşsa da, konfederasyonun genel hattında herhangi bir değişme olmamıştır. Mevcut yönetimle gayet iyi geçinen Türk-İş, AP hareketinin güç kazandığını ve kamu idaresinin bu partinin eline geçeceğini görünce, yeni işverenleriyle eskiden beri var olan ilişkilerini güçlendirmeye başlamış ve AP'nin 1965'te tek başına iktidar olmasıyla da, "kendisini en iyi anlayan başbakana" kavuşmuştur.

1950'li yıllarda başlayan kapitalist gelişmenin ve kırlardan kentlere doğru hızlanan göçün etkileri, giderek Türkiye'nin politik yapısına da yansımaya başlamış, görece demokrasi ve ucuz işgücü, kamu sektörü dışında özel sektör olgusunu hızlandırmaya devam etmiştir. 60'lı yılların sonlarına doğru politik alandaki hareketlenme, yeni güçlerin politikaya ağırlık koymaya başlaması, ve özellikle 1961'de kurulan Türkiye İşçi Partisi'nin getirdiği yeni oluşum, sendikal hareketi de kaçınılmaz olarak etkilemiş ve TİP'in kurucularından on birinin sendika lideri ve bunların çoğunluğunun da Türk-İş'ten olması bu alandaki etkileşimleri daha da yoğunlaştırmıştır.

1965 genel seçimlerinde AP'nin tek başına iktidara gelmesi Türk-İş'teki AP ağırlığını iyice artırmıştır. Buna karşılık TİP'in parlamentoda 15 sandayle kazanmasına rağmen Türk-İş genel kurulunda, yönetim kuruluna çoğunluğu AP'li ve üçü AP milletvekili olan sendikacıların seçilmesi çelişkileri derinleştirmiştir. Türk-İş iyice sağa kayarken bünyesindeki bazı sendikacılar solda, giderek, sosyalist bir partide yer almışlardır. Bu çelişkili yapının Türk-İş bünyesindeki varlığını sürdürmesi kaçınılmaz biçimde bütün yapıyı etkileyecek ve Türk-İş'in sınıf uzlaşmacılığına ve en büyük işvereni olan devletle iyi geçinmeye dayanan sendikal çizgisine zarar verecekti. İşte bu tesbit sonucunda Türk-İş yönetimi, TİP'li sendika ve sendikacılara karşı devletle birlikte, karşı tavır aldı. Devlet, sosyalistlere karşıdır, öyleyse, devlet sendikası olan Türk-is de sosyalistlere karşıdır. Bu kapışma, işçilerin en doğal sendikal haklarını kullanma girişimlerinde dahi kendini göstermeye başlamış, Türk-İş yönetimi, en haklı işçi eylemlerinin karşısına devletle birlikte dikilmiştir.

Kamu sektörü o dönemde de büyük ağırlıktadır ve ekonomide belirleyici güce sahiptir ve bu sektördeki işyerlerinin hemen hepsi Türk-İş içinde kalırken, DİSK'e bağlı sendikalar ve işyerleri yeni palazlanmaya başlayan özel sektöre ait işyerleridir ve ekonomideki belirleyicilikleri henüz yok gibidir. Türk-İş'in sınıf uzlaşmacı ve devletçi, partiler üstü politikasına karşı oluşan ve DISK örgütlenmesiyle Türk-İş dışına düşen muhalefetin yanı sıra; Türk-İş içinde kalarak bu politikaya karşı çıkan sosyal demokrat sendikacılık hareketi de, CHP'li sendikacıların "ortanın solu" ya da "demokratik sol" adı altında başlattıkları politik hareketin Türk-İş içindeki uzantılarıydılar.

1970 yılına gelindiğinde, Türk-İş dışında gelişme gösteren DİSK'e karşı, AP, Türk-İş, CHP ve sosyal demokrat sendikacılar birleşerek DİSK'in etkinlik kazanmasını engelleyecek yasa değişikliklerini parlamentoya intikal ettirmişlerdi. 450 parlamenterden ancak 4'ünün "hayır" dediği ve işkolundaki işçilerin 1/3'ünü üye yapamayan sendikaların toplu iş sözleşmesi yapamayacağı hükmünü içeren bu yasa, kabul edilerek yürürlüğe girdi. 15-16 Haziran direnişine yol açan bu yasa değişikliği işçi sınıfının gücünü somutlamasına hizmet etmiş, direniş toplumun bütün kesimlerinde geniş yankı ve etkiler yaratmıştır.

Böylesine büyük bir direnişten dokuz ay sonra, askeri cunta 12 Mart 1971'de ülke yönetimine el koyabilmiş ve TİP'i kapattığı gibi, 1961 Anayasası'nda gerici değişikliklere gitmiş ve düzenlediği "balyoz" harekâtıyla ülkenin aydınlarını hapishanelere doldurabilmiştir. Bütün bu olanlar karşısında ne DİSK'in ne de Türk-İş'in sesi çıkmış, tersine; DİSK ve o dönemin pek çok "ilericisi, aydını", darbeyi başlangıçta desteklediklerini ilan etmişlerdir. Türk-İş ise başından sonuna kadar 12 Mart ve 12 Mart'çılarla, diğerleriyle olduğu gibi iyi geçinmeye çalışmış, 12 Mart'ın geçici bir olgu olduğunu sezer sezmez de yeni gelişmeye ayak uydurmanın yollarını aramıştır.

12 Mart'tan çıkışta, CHP içinde "ortanın solu" adı altında toplanan sosyal demokratların büyük güç kazanması ve bir an önce seçimlere gidilmesi için kampanya başlatması, CHP dışındaki solu da yanına çekti. CHP'nin, sosyal demokratların ve solun da desteğiyle seçimlerden en büyük parti olarak çıkması, Türk-İş içindeki ve dışındaki sosyal demokrat sendikacılara moral ve güç kazandırdı. Bu moralle harekete geçen sosyal demokrat sendikacılar 14 Ocak 1971 tarihinde toplanan Türk-İş yönetim kuruluna sundukları bir raporla mücadeleyi hızlandırarak "*CHP'yi en uygun parti olarak gördüklerini*" açıklamışlardı. Ancak Genel-İş'in başı çektiği, Yol-İş ve Petrol-İş'in de içinde yer aldığı bu sendikalar Türk-İş içinde istedikleri etkiyi kazanamadılar. Türk-İş sendikacılarının gözünde CHP iktidarının kalıcılığı henüz kesinlik kazanmamıştı. Oy olarak bakıldığında işçilerin büyük çoğunluğu yeni (ortanın solu) politikası yüzünden CHP'ye kaymışlardı ama AP'li sendikacılar direniyorlardı.

Nitekim CHP-MSP koalisyonunun dağılması ve 1. MC hükümetinin kurulmasıyla Türk-İş'in, yönetimine hakim olan MC ile iyi geçinme politikası, bazı bağımsız sendikalarla birlikte Türk-İş içindeki sosyal demokrat sendikaların DİSK'e katılmasına neden oluşturdu. İşin özünde ise, Türk-İş'ten umudunu kesen CHP'nin DİSK üzerinde etkili olma politikası yatıyordu. İrili ufaklı birçok bağımsız sendikanın yanı sıra Genel-İş'in de DİSK'e katılmasında bu politika etkili oldu.

Büyük çoğunluğu Türk-İş ve DİSK bünyesinde toplanan işçilerin, dinsel motiflerle etkili olmaya çalışan Hak-İş ve MHP'nin yan kuruluşu olan MİSK'in yanı sıra hiçbirini beğenmeyen ve anarko-sendikalist eğilimler gösteren bir dizi bağımsız sendikayla da karşı karşıya kaldığı 1975 sonrası dönem, işçi hareketinin gösterdiği dinamizm açısından bir çok olumluluğu da bünyesinde barındırmaktaydı. Bu olumluluğa rağmen, siyasal harekette var olan bölünme sendikal harekete de yansımış ve DİSK içinde dahi istenen anlamda bir birlik gerçekleştirilememişti.

Bu ortam içinde büyük ölçüde kendi haline terkedilen Türk-İş yönetimine karşı, konfederasyon içinde hiç de güçlü bir hareket ve örgütlenme bulunmazken; sol güçlerin hemen hepsi, Türk-İş içinde kalıcı bir çalışma yürütmektense Türk-İş üyelerini ya DİSK'e ya da kendi kurdukları bağımsız sendikalara üye yapmayı yeğliyorlardı. Bu yöntem, Türkiye'nin en fazla üyeye sahip (özellikle ekonominin tayin edici kollarını — ki çoğu kamu işletmeleri — bünyesinde barındıran) konfederasyonunu kendi haline bırakıyor, o da izlediği politika ile; işçi sınıfına yönelik her türlü saldırı ve tehdide karşı hiçbir eylem ve işbirliğine yanaşmadığı gibi, tepki bile göstermiyor, üstüne üstlük tam tersi bir tavır ve davranış içinde yer alıyordu.

12 Eylül 1980 ve sonrası

12 Eylül 1980'e gelindiğinde işçi sınıfı ve emekçi halk güçleri hem sosyalist hareketin hem de sendikal hareketin bölünmüşlüğünü yaşıyordu. 12 Eylül 1980 sonrası kurulan hükümette, teklif edildiği halde AP'liler dahi bakanlık kabul etmezken, Türk-İş'in genel sekreteri böyle bir görevi konfederasyonun onayıyla ve genel sekreterlik görevine de devam ederek—ki sonradan askıya alındı—kabul edebilmiştir. Hükümete genel sekreterini veren Türk-İş, elbette ki bu hükümetin icraatlarına hem ortak, hem de destekçi olmuş, 1983 sonunda yaptığı Genel Kurul'da da bu destekçi yönetimi (1 değişiklikle) tekrar iş başına getirmiştir.

Kurulduğu günden bugüne gelen süreçte ele aldığımız Türk-İş'in ne amaçla nasıl kurulduğunu, neden böylesine uzlaşmacı, "devletçi" bir politika izlediğini ve bu politikasını "partiler üstü" adı altında emekçi kitlelere nasıl yutturmak istediğini ve giderek bu politikasında neden başarılı olduğunu (sosyalistlere ve işçi sınıfına karşı) ortaya koymaya çalıştık. Türk-İş'in sendikal yapısını ve yerini belirttik.

Gündem

Değiştirilmesi ve işçi sınıfının yönetimine geçmesi gereken işte bu Türk-İş'tir. Bugün Türk-İş 1.5 milyon işçiyi bünyesinde barındırmaktadır. 1.5 milyon işçi kendi sendikal örgütünü elde edemiyor ve Türk-İş yönetiminde işçi sınıfının gerçek çıkarlarını savunanlar etkin olamıyorsa, işçi sınıfımız daha ileri ve büyük hedeflerden söz etmemelidir. "Türk-İş taşlaşmış, kastlaşmış bir yapıya sahiptir. Onu değiştirmek ve ele geçirmek olanaksızdır" demek, zor olandan, ama aynı zamanda o denli de doğru olandan kaçmak, kolaya yönelmektir. Geçmişte denenen ve sonuçları görülen aynı yollardan, hiçbir ders almamışçasına yürümenin anlamı yoktur.

Türk-İş yönetimi bu ay genel kurula gidiyor. Bu genel kurula ilişkin gündemdeki sorunlar, öngörüler, bir yandan sözlü-yazılı tartışılırken, bir yandan da sendikal mevzuatın etkisiyle işçiler Türk-İş çatısı altında toplanıyorlar. DİSK üyelerinin pek çoğu bugün için Türk-İş üyesidir ve bunun etkileri yeterince olmasa da Türk-İş sendikalarına yansımaktadır. **Ancak bu gelişmelere bakarak kısa erimde Türk-İş'in yönetsel ve yapısal bir değişim göstereceğini düşünmek ve söylemek elbette ham hayal olacaktır. Bugün doğru olan -ki geçmişte de doğruydu-, devlet sendikası olan Türk-İş'i işçi sendikası yapmaktır.**

Nitekim pek çok ülkede, hem de çok daha ağır koşullarda, egemen güçler ve devlet sendikal hareketi denetime almak için bizzat kendisi sendikalar kurdurmuş; işçi sınıfı, bu örgütleri dahi kazanıp, kendi sınıf çıkarları doğrultusunda yeniden düzenleyerek en etkin biçimde değerlendirmiştir. Türkiye işçi sınıfı da giderek o olgunluğa yaklaşmaktadır.

Bu süreç yaşanırken, Türk-İş yönetimini Aralık ayı içinde tek hedef haline getirmek ve bu yönetimin değişmesine büyük umutlar bağlamak yanlıştır. Yönetim değişmediğinde, büyük umutsuzluk ve karamsarlık yaşanacak, değiştiğinde ise; yeni gelenler—Türk-İş'in bugünkü doğal yapısının sonucu olarak—yeterince aktif ve yönlendirici olamayacaklardır. Türk-İş'in ileri adım atamaması halindeyse, kolaycı eğilimlere gün doğacaktır.

İşte bu nedenle, işçi sınıfının politik ve ekonomik çıkarlarını savunanların, Türk-İş tartışmasını bu iğreti platformdan uzaklaştırıp sınıfsal temeline oturtmaları gerekir. Türk-İş'teki mücadele sınıfsal bir mücadeledir ve uzun erimlidir. Bugünden bakıldığında, işçi sınıfımızın sendikal hareketi, Türk-İş ve bağlı sendikaları ele alacak ve arzulanan biçimde yürütecek kadrolara sahip değildir; kadro planında değerlendirilen pek çok insanın sendikacılık anlayışı henüz toplusözleşmecilikle sınırlıdır. Bunlara ek olarak, her alandaki birlik sorununda hâlâ kalıcı ve somut adımlar atılamamış olduğu da düşünülürse; işçi sınıfının var olan ve ileride çıkacak olan kadrolarının, söz konusu uzun erimli bir mücadeleye hazırlanmaları gerekir.

Türk-İş'in yörüngeye oturtulması için, onun tepesinden önce, Türk-İş'e bağlı sendikalardan yola çıkılması şarttır. Türk-İş'in, konfederasyon olarak bağlı sendikalar üzerinde hiçbir etkili yaptırım gücü yokken, hepsi kendi yetersizlik ve gönülsüzlüklerinin temelinde yatan uzlaşmacı, "devletçi" politikayı görmezden gelip bütün suçu Türk-İş yönetimine atmaktadırlar. Bu, işin kolay tarafıdır ve sendikacılıktaki kötü alışkanlıklardan birisidir. Öyleyse, işçilerin sendikal ve siyasal umutlarını salt Türk-İş yönetiminin değişmesine bağlamak ve bu yönetim değişirse her şeyin değişeceği türünden hayallere kapılmak; hem önemli bir yanlış, hem de yarınki olumsuzluklara elverişli bir ortam yaratmak olacaktır.

Evet, Türk-İş yönetimi değişmelidir. Ama bu değişim, Türk-İş'e bağlı sendikaların yönetimlerinin de değişmesi ve demokratikleştirilmesiyle mümkündür. Değişim ancak o zaman gerçek bir anlam kazanacak, ancak o zaman işçi sınıfının gerçek çıkar ve hedeflerine hizmet edecek ve değer kazanacaktır. Yoksa "SHP'nin ANAP'ı beğenmiyorsan bana oy ver", demesinden öteye gidilemeyecektir.

Türk-İş Genel Kurulu öncesinde Şevket Yılmaz:

"Ben hep bekledim"

▶ Türk-İş Genel Başkanlığına seçilmenizden bu yana olan bitenleri kısaca değerlendirebilir misiniz? Sizce nasıl bir dönemdi?

Bu kaba değerlendirmeyi yaparken, gerçekleri ortaya koyduğumuzda, kendimizi müdafaa ediyoruz anlamına gelmemeli...

▶ Savunma amacı taşımıyor...öyle mi?

Taşımıyor. Evvela bir hususu peşinen arzedeyim. Ben bu başkanlığı 1974 yılında Sayın Tunç'a devreden adamım. Başkanlık benim olmasına rağmen...Çünkü 14 yıl Başkan Vekilliği yaptım burda ben. Amatör olarak... TEKSİF'in genel başkanı olarak. Rahmetli Demirsoy'u ebedi istirahatgahına koyduktan sonra, çağırdım bütün arkadaşlarımı...Halil Tunç Genel Sekreterdi. Dedim ki ona, "Siz Genel Başkan olacaksınız". Bu meselenin altını çizelim bir kere.

Türk-İş'in bugünkü yönetiminin işe başladığı tarihte, Türkiye'nin demokrasiye geçiş döneminde büyük sorunları vardı. Biz, hür sendikacılığın olmadığı yerde demokrasi de olamaz prensibini ortaya koyduk. "Ne yapmak lazım" diye oturduk düşündük. Valilere söz geçirebilecek kişilerin empoze ettiği 160 kişi bir araya gelmiş, Danışma Meclisi'ni oluşturmuş. Bu meclis konusunda bizim dahlimiz olabildi mi? Olamadı. Olamazdı. Valiler bizim emrimizde değil ki, nasıl olsa idi? Evet, bazı Danışma Meclisine aday kişiler veto edildi... Ama, onları veto eden kurula belki bugün birşeyler söyleyebilirdiniz ama o gün söyleyemezdiniz.

▶ Türk-İş bu konuda somut bir girişimde bulundu mu? Herhangi bir direniş gösterildi mi?

Benden önce görev yapanlara zerrece toz kondurmak istemem ama olmadı. Olamazdı. Böylece Danışma Meclisi toplandı; Anayasa

▶ O günlerde Anayasa ile ilgili umutlandırıcı sözleriniz var...Türk-İş'in tavrında da büyük olumsuzluklar görülmüyor.

Anayasa halk oylamasına sunulmadan iki gün evvel, ben, "Sandık başına gidelim" dedim. Ama, Anayasa taslağı hazırlandığında ilk tepki yine Türk-İş'ten gelmiştir. Ben "Sandık başına gidelim" dedim. Evet, dedim. Anayasa çıktıktan sonra da Konsey'in bir altındaki askeri komisyonla hür sendikacılığı savunmak için muhtelif temaslarda bulunduk. Anayasa'nın hür sendikacılıkla bağdaşmayan hususlarının tashih edilmesi lâzım dedik. El-cevap: "12 Eylül öncesine getirmeyiz Türkiye'yi." Bir an evvel

▶ 1984'den sonra eylemleriniz hızlandı mı?

İlk iş olarak, hür sendikacılıkla bağdaşmayan hususları hükümete bildirdik. Sendika kökenli milletvekili arkadaşlarımız kanalıyla önergeler sunduk. Ama Meclis'ten ses çıkmadı. Meclis Başkanına, Başbakan'a, çalışmanın ç'sinden haberi olmayan Çalışma Bakanına gidildi. Hiçbir sonuç alınamadı. Zirveler yaptık....O da olmadı.

▶ Eylem dediniz de...1 Mayıs 1986 tarihli, Türk-İş başkanlar kurulu bildirisinde olumsuzlukların devamı halinde genel grevin gündeme gelebileceğinden söz ediliyordu...

Genel grev gündeme gelebilir.

▶ o günden bu yana herhangi bir gelişme oldu mu?

Biz demokrasiden bahsediyorsak, demokrasiyi içimize sindirdiğimiz için bahsediyoruz. Tüm arkadaşlarımızın gayesi, Türk çalışanına biraz daha sağlıklı ve hür sendikacılığın ortaya konabileceği davranışlar sağlamaktır.

Genel grev gündeme geldi. Burun kanamayınca önlem alınmaz. Pamuk konulmaz kan olmayınca ama ben o kanı akıtma yolunu şu anda görmüyorum. 22 Aralık'ta yapacağımız kongrede 87 yılı için alacağımız eylem kararlarının, beraberce, ittifakla yürütülmesi halindeki durumun ne olacağını şu anda kestiremiyorum.

▶ Genel grev sözü...

Gündeme gelebilir diye karar verdik.

▶ Aynı konuya dönmek istiyorum. Genel Kurul'da genel grevin gündeme gelişi...

Gelir demiyorum, gelebilir diyorum. Başkanlar Kurulu'nun bu bildiriyi imza ediş esebebi, bu konuda genel grev gündeme gelebilir demek içindir. Ben illâ-Başkanlar Kurulu'nun sağlıklı kararına rağmen- gelecektir diyemem. Muğlaktır, bilmemnedir...istedikleri gibi değerlendirsinler:

▶ Türk-İş tarihinde genel grev çalışması, girişimi var mı?

Genel grev değildir. 70'lerde bir İzmir hadisesi var. Bir şalter indirme hadisesi o kadar:

▶ 2822 sayılı yasanın grev hakkında getirdiği sınırlamaları daha da ağırlaştıran Grev Tüzüğü ile ilgili Türk-İş'in somut girişimleri ne olmuştur, ne olacaktır?

Polisiye bir tedbir bu: jandarmalı grev...bu yönetmeliğin çıkışını takip eden gün, Türk-İş Yönetim Kurulu görüşünü ortaya koydu. Bizim bunları tashih edemeyişimizin faturasını bazı kişiler ve kuruluşlar bize kesiyor. İnsaflı olunursa, bu adres yanlışıdır. Fatura bize ait değlidir.

▶ Bu konuda somut bir girişim gerekmez miydi? Böyle bir girişimde bulunuldu mu?

(Şevket Yılmaz, odadaki bazı arkadaşlarıyla konuşması sırasında bu soruyu yanıtsız bıraktı)

▶ Şevket Bey, şu sıralarda klasik kavramlar yeniden ele alınıyor, tartışılıyor. Örneğin "Demokrasi", "Demokrat" gibi sözcüklerin değişik tanımları çıkıyor ortaya. Sizce demokratik bir yönetimin temel ilkesi ne olmalı?

Demokrasi 8-9 harfin bir araya gelmesi değil elbette. Kaç milyon isek, o kadar milyonun sıkıntıya düşmeden, hükümetin bu kadar insanı düşünerek ortaya koyacağı sağlıklı, inandırıcı, ekonomik tedbirlerin müzakere edilebileceği bir rejimdir.

▶ Demokrat kimdir sizce?

Demokrat, karşısındakini seven kişidir.

▶ Ya sendikal demokrasi?

Sendikanın kapısını herkese açmak. Seçimlerde herkesin oyunu en iyi şekilde alıp değerlendirmek.

▶ Bu görüşle, DİSK'in kapatılmasını da kınamanız sonucu ortaya çıkıyor mu?

Ben DİSK'in kapatılmasını, kapatılmamasını şey etmiyorum. Ben, hür sendikacılık yapan, işçiye hizmet eden örgütlerin yöneticilerinin hiçbir şekilde ceza görmesine, hapse atılmasına katiyen karşıyım. O zaman iğneçuvaldız meselesi ortaya çıkar. Sendikacılığa inanan kişi, sendikacının müşkül duruma düşmesini arzu etmez. Onun için söylüyorum. Kapatılıp kapatılmama meselesine ben şey yapmıyorum.

Gençlik çağı

Mehmet SALİM

"Bana bir lir verin, lir verin de, bir savaş türküsü söyleyeyim... Göklerden inerek sarayları yakan ve kulübeleri aydınlatan alev alev yıldızlar gibi sözler... Yedi kat gökyüzüne vınlayarak yükselen ve en yücenin yakınına sokulmuş ikiyüzlüleri vuran pırıl pırıl mızraklar gibi sözler... Ben tepeden tırnağa sevinç ve türküyüm, ben baştan aşağı kılıç ve alevim..."(**Sosyal Gerçekçilik Açısından Alman Edebiyatı,** Birinci Baskı, 1970 - Heinrich Heine'nin **Temmuz İhtilali** adlı yazısından - s.173)

T.C. Devleti kendisine emanet edilen, muhtaç olduğu kudret damarlarındaki asil kanda saklı, 1972 ve 80'in kan, küf ve sidik kokulu izbelerinde bir avuç vandalistin "uygulama" alanı, üniversiteleri kışla, fabrikaları hayat törpüsü, tarlaları kör cehalet batağı, rastgele aramalarda en çok dikkat çeken şüphe ve korku kaynağı, sosyolojik olarak sosyal bir grup şeklinde tarif bulan, yaşlı dünyamızın eskitemediği biricik nesne: gençlik.

Gençlik, kendisinden en çok korkulan, kendisine en çok öğüt verilen -siz onu tehdit edilen okuyun- başında kavak yelleri eseninden, elini iş kazasında kaybedenine, kontak anahtarı bırakmacasına yarıştıranından, üniversite bırakmacasına parasızlık yarıştıranına, bir tuhaf, bir rengarenk, çelişkiler yumağı. Yine de hayatın dilinden anlayanların, gençliğin dilini de çözmeleri pek zor olmasa gerek. Çünkü, hayatın büyük dolaşımının içinden geçmediği tek bir kılcal damar yok.

"Gençlik, insanı müjdeler" diyor, Milton *"sabahın günü müjdelediği gibi."* Doğru bir

Bir "özerk, demokratik" üniversite görüntüsü.

söz, ama eksik. Çünkü gençliğin yalnızca yaşla ve gelecekle ilgili olduğunu düşündürüyor insana. Oysa, bize göre gençlik aynı zamanda bir davranış biçimidir de. Gençlik, olaylar karşısında alınan bir tavırdır.

Eskiçağ Atina demokrasisinin gençleri kışkırtmak ve Tanrılara inanmamakla suçlayıp, ölüme göndererek ödüllendirdiği Sokrates'in ölümden önceki toplumsal konumu bir bitimsiz gençliktir. Hayat tarafından tüketilemeyen Sokrates genç ölmüştü.

Gençlik atılıma, değişime ve öğrenmeye açıklık ve yeniye süratle ayak uydurabilme kabiliyeti ise, bütün nitelemelerin ötesinde Çağımız bir anlamda, bir gençlik çağıdır da. Dünya devrimci sürecinin unsurlarının (bileşenlerinin) dünyanın toplumsal dinamiğinin eksenine her geçen gün biraz daha rahatça oturduğu, bilimsel ve teknolojik devrimin sonuçlarının süratle insanın kullanımına açıldığı bir vakıa'dır. Binyıllardır biriken toplumsal emek, insan başarılarının kaynağını oluştururken, en önemli sıçramasını çağımızda yapmış ve bu sıçrama sınırsız ve tükenmez dayanağını -önemli olarak- gençlikte bulmuştur.

İnsan, tarih öncesinin son demlerini yaşamakta olduğu bu çağda, kendi tarihine geçişin en önemli potansiyellerinden biri olarak, gençliği görüyor.

Öyleyse bu beklentinin dayanağı nedir; ya da bu beklentinin dayanağı olarak gençlik nedir? diye sormanın tam sırasıdır.

Sınıf veya katman niteliği olmayan, sosyal bir grup, toplumsal bir kategori olarak gençlik, değişik toplumsal sınıf ve katmanların heterojen bir bileşkesi olarak izah edilebilirse de, öğrenmeye ve değişime en açık kategori olmak itibarı ile son çözümlemede, toplumsal dinamiğin önü açık sınıf ve katmanlarının yandaşıdır. Bu özlü tarif bir çok açıdan irdelenip, eşelenmeye muhtaç.

Baştan başlayalım. Bir, gençlik, bir toplumsal sınıf veya katman değildir; çünkü o, üretim sürecinde homojen bir konuma sahip olamaz. O'nun konumu hep geleceğe yönelik ve belirsizdir. İki, gençlik toplumsal sınıf ve katmanların kendi içinden yandaş buldukları, bir sosyal kategoridir. (genç burjuvalar, genç küçük-burjuvalar, genç işçiler gibi) Üç, gençlik kendi dışındaki toplumsal sınıf ve katmanların, aralarındaki mücadelede yukardaki iki nedenden ötürü bütünsel bir tavır alamaz. Hatta kendi dışındaki bu mücadele onu da böler ve örneğin ilerici-gerici gençler ayrımlaşmasını koşullar. Dört, gençlik tüm bu parçalanmış haline ve kendi dışındaki toplumsal sınıf ve katmanların kendi üzerindeki temel oluşturucu etkisine rağmen, toplumun genel çıkarlarını, kendi çıkarlarının önüne alan, görece atılımcı, yeni tutkunu, öğrenmeye ve değişime açık yapısı gereği, çoğunlukla tarih sahnesine yeni çıkan ya da bir süreç boyunca binbir güçlükle yükselmekte bulunan toplumsal sınıfları ve onların müttefiklerini sınırsız bir fedakarlıkla desteklemekten de kaçınmaz.

*

Tarih, sosyal dönüşümlerde gençliğin vazgeçilmez bir güç olduğunu göstermiş ve iktidara hazırlanan her sınıf ve ittifakının gençliği muhakkak yanına kazanmak diye bir sorunu olduğunu şüpheye yer bırakmayacak şekilde kanıtlamıştır. Bu bakımdan özellikle işçi ve öğrenci gençlik, özel bir önemle ele alınması gereken gençlik kesimlerini oluştururlar.

Öğrenci gençlik ve özellikle yüksek öğrenim gençliği, bir toplumdaki aydınların en duyarlı kesimidir. İdeolojik mücadelenin alabildiğine keskin şekilde verildiği, en uç toplumsal çözüm önerilerinin türetildiği, hızla ilerleyip, ölçüsüzce geri düşebilen bir kesim olarak öğrenci gençlik, her türlü etkiye açık bir bilgi biriktirme ve her yeni öğrenci genç gözüyle, dünyayı yeniden yorumlayıp, kurma sürecinde olduğu için, aynı özde olumlu ve olumsuz tohumları bir arada taşır. Bu kararsızlığı, ideolojik oynaklığı ve nicel istikrarsızlığı aşmanın, öğrenci gençliği, toplumsal güçler dengesi içinde sabit ve önceden hesaplanabilir bir faktör olarak, kalıcı bir yetkinliğe kavuşturmanın bilinen tek yolu, sınıf bilimi ilkelerinin, öğrenci gençliğe, bu ilkelerin sahiplerinin öncülüğünde ödünsüzce benimsetilmesidir. Bu olmadan, ya da bunun koşullarını oluşturmadan, öğrenci gençliğin istenilen yönde kendi kendini kanalize edebilmesinin mümkün olamayacağı bir gerçektir.

Bu arada öğrenci gençliğin kanalize ediliş tarzı da ayrı bir önem taşımaktadır. Öğrenci gençliğin özgül sorunlarından yola çıkmak, ayakları yere basan bir tutum geliştirmenin ön koşuludur. Ancak doğaldır ki bu, olayın bir yönüdür; öteki ve tayin edici yönü ise, öğrenci gençliğin sorunlarını tüm toplumsal sorunların bir parçası olarak görmek ve her özgül an ve durumda, özel'i, genel'e bağlayabilmeyi becerebilmektir. Toplumumuzda bu konuda yüksek öğrenim gençliğinin akademik-demokratik örgütlenmesi şeklinde uç veren öğrenci dernekleri önemli ve somut adımlar atmıştır. Ancak ayrı bir yazının konusunu oluşturacak denli karmaşık sorunlar halen mevcuttur.

Öte yandan, üretim sürecinde doğrudan doğruya yer alan işçi gençlik, ya da daha doğru söylendikte genç işçiler, toplumsal konumlarından dolayı, gençlik kesimleri arasında kendi iç tutarlılığı en yüksek kesimi oluşturmakla beraber, çoğu kez köylü gençlerle birlikte, en çok sömürülen, kültürsüzleştirilip, yozlaştırılan gençlik kesimidirler. Çocuk yaşlarda, komik ücretlerle, sigortasız ve her türlü iş güvenliğinden ve sağlığından mahrum olarak çalışan bu kesimin en önemli sorunu, "kendinin bilincine" ulaşamamış olmasıdır. Bu durum onu nesnel olarak güçsüzleştirmekte ve kendi öz çıkarları doğrultusunda seçimler yapıp, tercihler geliştirmekten alıkoymaktadır. Ancak, gerek gençlik içindeki niceliği, gerekse üretim sürecindeki konumu açısından işçi gençlik parçası olduğu sınıfa ve müttefiklerine vereceği destekle, onların toplumsal güçler dengesini değiştirebilme kabiliyetinde tayin edici bir öneme sahip olacaktır. Ancak bunun kuvveden fiile çıkabilmesi, daha önce de belirttiğimiz gibi, bu gençlik kesiminin siyasal "bilinci"nin gelişkinlik düzeyi ile orantılıdır. Bu konuda öğrenci gençliğin ileri unsurlarına sınıf biliminin taşıyıcılığını yapmak açısından, ihmal edilmez görevler düşmektedir.

Köylülüğe gelince... Bu toplumsal katmanlaşma (zümreleşme) formasyonu toplumumuzda giderek eriyen bir yapı gösterir. Hele köylü gençlik ya da köylü gençler denildiği zaman, bundan her zaman aynı şeyi anlamak pek mümkün görünmemektedir. Çünkü kapitalizmin gelişmesiyle ve okullaşma oranının artmasıyla köylü gençlik, ya işçi gençliğin bir parçası haline gelmekte, -ki bunlar daha çok yoksul köylü çocuklarıdır- ya da öğrenci gençliğin içinde erimektedir. Buna rağmen azımsanamayacak bir miktar da hâlâ daha eski formasyonunu korumaktadır (Bunlar bir yandan okuyor da olabilirler). Bu kesimin sorunlarının çözümüne doğru atılabilecek ilk adım, köylü gençliğin, yerleşik geleneksel ilişkilere ve kendilerine dayatılan ilkel ve geri üretim tarzına karşı çıkışlarıyla mümkün görünmektedir. Bu konuda da öğrenci gençliğin ileri unsurlarının dışardan taşıyıcılığını yapabileceği bilinci atlamamak gerekir.

Bir bütün olarak gençliğin, sorunlarını kapsayan genel programlar çıkarmak ve bu programları ülke genelindeki toplumsal sorunların bir parçası olarak algılatıp, gençliğin ileri unsurlarını, birbirlerine bağlı olan bu sorunlar için, gençlik içersindeki bilimsel sosyalist eğilimlerin ortak önderliği altında, topyekûn, harekete geçirebilmenin yollarını aramak; şimdiden sonuç alınması çok uzun sürebilecek gibi görünen bir perspektif sunsa da, zaman kaybetmeden harekete geçmek ve ufkumuzu içinde yaşadığımız koşullara irca etmeden, ileriye doğru açmak elzemdir.

Dünya nüfusunun yarısından fazlasını 24 yaşın altındakilerin oluşturduğu düşünülürse, gençliğin, geleceğin ne muazzam bir potansiyeli olduğu daha rahat kavranabilir. Buna rağmen, kapitalist sosyo-ekonomik formasyon için, gençlik, önemli bir "sorun"dur. Gençliğin kendini "sorun" olmaktan çıkarıp, geleceğin enerjik kurucusu haline getirebilmesinin yolu ise bir taraftan gençlik için, daha önemli olarak da, geleceğin sahibi toplumsal sınıf için besbellidir.

*

1960'ların verili demokratikleşme ortamında, Türkiye gençliğinin görece özgür siyasal hareketliliği, gençliğin yapısından gelen değişik eğilimlerle farklı kanallardan aktı. Çoğu zaman soyut anti-emperyalist ve ulusal motifler taşıyan bu hareketlilik, kendi başına ve kendiliğinden bir özellikte olduğu için, yersiz umutlar ve umutsuzluklar, devrimci çığlıklar ve pasifizm, maceracılık ve düzenle uzlaşma eğilimleri içinde oradan oraya savruldu durdu. Politikaya, bugünden yarına sosyal dönüşüm önerilerinin yükseldiği yerden başlayan gençlik, zamanla "gerçeği" gördü. Böylece, gençliğin bir bölümü küçük-burjuva radikalizmiyle flört edip "halkı kurtarmanın" daha "gerçekçi" ve "kestirme" bir yolunu bulurken diğer bir bölüm de her kıpırdanışında kafasını rejimin yıkılmaz sandığı duvarına vurmanın ezikliği içinde devrimcilikten ellerini yıkadı ve geleceğin gençliğinin önünde, bir ibret tablosu olarak, tarihsel yerini aldı.

Sonraları, daha örtülü biçimlerde kendini yeniden üreten bu yaklaşımlar bazen içlerinden ayrı yönlere açılan başka yaklaşımları çıkarırken, bazen de aynı yaklaşımın değişik varyantlarını oluşturdular.

Kuru-sıkı devrimbaz lafazanlıklar temelinde teslimiyetçilik çoğaltılırken, toplumsal çıkışsızlığın girdabında maceracı yollarla

27 Ekim 1986. YÖK yasasının 44. maddesine kurban olan arkadaşları için oturma eylemi.

İlk dilekçe. 1980 Eylül sonrası suskunluğunu aşan Yıldız Üniversitesi öğrencileri.

"acil şifa" reçeteleri yazımı sıradanlaşıyor, gençlik, geleceğin sahibi sınıfın ham malzemesi olarak, işbilmez, acemi ellerde çok boyutlu tahribatlara uğratılıyordu. Bu, aynı malzeme ile çalışan bilimsel sosyalist gençlerin işini zorlaştırıyor ve Türkiye sınıfsal güçler dengesinde işçi sınıfı henüz siyasal ve ideolojik süreçleri etkileyen ağırlıklı bir güç haline gelemediği için de, gençliğin kendi dışındaki bu temel dayanaktan güç alabilme olanağını sınırlıyordu. Böylece, çoğunlukla gençlerin destek verdiği küçük-burjuva radikalist ve sol maceracı eğilimler kendileri zinhar kabul etmeseler de, resmi ideolojinin değişik tonlarının da etkisinde kaybedileceği baştan belli olan mücadelelere giriyorlar ve yeniden, yeniden tarihi tekerrür ettiriyorlardı. Muhtemeldir ki, bu eğilimler gelecekte de şu ya da bu kılık altında karşımıza çıksınlar. Bu, gencin, genç olarak kaldığı sınırlı zaman dilimi içinde, kendinden önceki tarihi, her dönemde yeniden kurmaya girişmesinin ve gençliğin istikrarsız sosyal konumunun doğrudan bir sonucudur. Ancak daha önce de belirtildiği gibi, bu eğilimle mücadele edip, onu etkisizleştirerek, genel devrimci harekete verdiği zararı marjinalleştirmek mümkündür ve bu görev bir yandan işçi sınıfının öncü güçlerine düşerken, öte yandan da gençlik içindeki bilimsel sosyalist unsurların kararlı ve düzeyi yüksek mücadelesine bağlanabilir.

Gençliğe, her şeyin kendisiyle yeniden başlamadığını, tarih sahnesindeki henüz aşılmamış, kalıcı "yeni"nin, güncel siyasal ideolojik "moda"nın "yeni"siyle bir ve aynı şey olmadığını, sınıf mücadelesinin en kestirme yolunun sosyalist bilimin içinde yaşanılan koşullar açısından belki de iğneyle kuyu kazmak olarak algılanabilecek, ama asla susuz kalmayacak olan yolunda sabır ve inatla yürümekle bulunabileceğini kavratmak önümüzdeki dönemin en önemli görevlerinden birini teşkil edecektir.

Demokrasi güçlerinin muhalefeti, var olan sınırlı ve mecburi yumuşama ortamını veri kabul etmez, kendi öz dinamiğinin unsurlarına yaslanabilmeyi becerebilirse, gençliğin de uygun biçimler yaratılarak alınacak katkısıyla, altı yıldır yaşanan toplumsal kriz enkazının kaldırılmasında önemli virajlar alabilir.

*

Günümüzde egemen ideolojinin gençliğe dikte ettirdiği "birey" anlayışı, topluma karşı, köşeyi dönme felsefesinin gereklerine uygun, ve kendi içine kapalıdır. Sınıflara bölünmüş toplumun bireyi için, toplumun genel çıkarı gibi soylu bir ide, pek bir anlam taşımaz. Çünkü bu durumda birey ve toplum karşı karşıya ve çelişkili iki kavram gibi görünür. Öyleyse her koyun kendi bacağından asılacaktır.

Bu birey kavrayışı, geleneksel ilişkilerin kimi kalıntılarıyla da bütünleşerek, gelecek toplumun insanı olan genci her yönden kuşatır. Yozlaşma, egoizm ve ataerkil ikiyüzlülük, bir süre sonra kendi kendini üreten olgular olarak lanse edilmeye başlanacak, toplumu içerden çürütecektir. Öyle ki, kokusu Shakespeare'in bilinmeyen mezarına vardığında, şair, Danimarka Krallığı hakkındaki fikrini değiştirebilir.

Kapitalist üretim ilişkileri bir noktadan sonra, nasıl üretim güçlerinin gelişmesinin önündeki en büyük engelse, burjuva toplum da, gene bir noktadan sonra birey'in özgürce gelişmesinin önündeki en büyük engeldir. Çağımızda kapitalizm, eski sevgilisi "özgür birey"i çoktan terketmiş ve bu eski aşkın açığa çıkmasından korkan, kötü yürekli bir aşık gibi de, onu yoketme planlarıyla kendinden geçmiştir. Çünkü artık onun geleceği(!) ölürken bile, uysal uysal zincirlerini birbirlerine devredecek kölelere bağlıdır.

Gemisini kurtaran kaptan'ların gemilerini içinde yüzdürdükleri kirli gri, bulanık bir su, kapitalizm tarafından hep üretilir. İşin tuhafı, kaptan'ların gemilerini gerçekten kendilerinin kurtardığını sanmalarıdır. Oysa hep bilinir, gemileri kurtaran da, batıran da gerçekte kapitalizmdir. Ancak kaptan'lar gemilerini kurtarmak için, başkalarının gemilerini batırmaları gerektiğine inandırıldığından birbirlerinin "gözlerini oymakta" yarış ederler. Bu yarış, kapitalist ilişkilerin terkine kadar sosyal-darwinizmin öngörülerini haklı çıkarmaya devam edecektir. Bu süreçte birey, tüm ilişkilerini "ben"in gözüyle ve genel'in dünyasından kurtarabileceğini düşündüğü kendi küçük, özel dünyası için kurar.

Dünyaya açılma olanağı yalnızca kendiyle sınırlı bir birey, ne kadar da içine kapanık, aciz ve yalıtılmıştır. Kendinin dışına çıkamayan kişi, kendini nasıl tanır? O, kendinde birey'i (yani toplumu) öldürmüştür; sürüden biridir o, tebaadır.

Sönmüş Hayaller'in birinci kitabı olan **İki Şair**'de Honore de Balzac'ın David ve Lucien için yaptığı şu tesbiti hatırlayalım: "İkisi de, zihinleri türlü servetlerle dolu, insanı en yüce bahtlılarla bir seviyeye çıkaran o yüksek zekaya sahip oldukları halde kendilerini toplumun en aşağı tabakasına düşmüş buluyorlardı". (Varlık Yayınları, Ağustos 1969 s. 54) Bu sözler burjuva toplum birey'inin çıkışsızlığının parlak bir ifadesidirler.

Böylesi bir ortamın içinde, kendisini birey olarak gerçekleştirme olanaklarına doğru açılması beklenen gençlik, kendisine sunulan bu yoz, ataerkil ve fukara sosyo-kültürel formasyonu aşabilir ve reddebilir mi?

Bu soruya "evet" cevabını vereceğiz. Çağımızda bu "evet" iki şekilde gerçekleşme olanağı bulur. İlki, yeni bir toplumun kurulması için adanmış bir hayat ve çalışma; ikincisi, kazanılmış bir toplumun inşasına tüm potansiyeli ile enerjik bir katılım yoluyla. Bu iki biçim altında birey, ne kendini topluma karşı görür, ne de kendini yalnız belirli ilişkiler içinde var olarak, belirli bir hiyerarşinin ürünü olarak düşünür. O, genel içindeki ilişkilerini ve yerini tanıyan çağdaş insandır. Genele bağlı olduğu ve ondan ayrı olduğu yerler vardır ve bu ayrılık ve benzerliklerin diyalektiğini o derinden tanır.

İşte birey olarak forme ediliş sürecini yaşayan gençlik bu yolu seçmelidir. O, kendisine çizilen soyut ve demogojik eğitimin sınırlarını reddetmeli, bir bütün olarak kendi potansiyelinin olanaklarına açılmasını bilmelidir. Kendisini fakirleştirip, içine kapayan her türlü ilişkiyi yadsımalı, sınıf biliminin ve soylu bir insan yaşamının sonsuz zenginliğine sahip çıkmalı, onu kendine mal edip, onunla donanmalıdır. Gencin gerçekten eğitilmesi ve olumlu bir bireye doğru evrilmesinin içinde yaşadığımız toplumda başka bir yolu yoktur.

Büyük bir gençlik dostunun, bir zamanlar yazdıkları, bugüne de rehberlik ediyor.

"...İnanınız bana, bizde tam anlamıyla ahmakça, dar kafalıca, Oblomovca bir gençlik korkusu vardır. Size yalvarırım, bu korkuya karşı bütün gücünüzle mücadele ediniz..."

"...Bugünün tehlikesi bizim tembelliğimiz, şekilciliğimiz, bilim adamlarına özgü yavaşlığımız ve girişkenlik karşısında duyduğumuz ihtiyarca bir korkudan ileri gelmektedir..."

Basından... Basından... Basından... Basından... Basından... Basından...

Hafifliğin Dayanılmaz Tarifi: Var Olmak

Ö.Bedri Canatan

Bir kısım yazar ve eleştirmenimiz, belirli bir okur kitlesine ulaştıktan ve bir hayli popüler olduktan sonra Milan Kundera'nın, *Varolmanın Dayanılmaz Hafifliği* adlı romanı hakkındaki görüşlerini açıkladılar *(Nokta* Dergisi, sayı 35). Değerlendirmeler, birbirinden farklı ve oldukça da renkli. Kundera'yı "fiilen başına gelenlere tepki göstermekle suçlarsak bir adım ileri atıp Buharin'i, Zinovyev'i, Troçki'yi, daha binlerce insanı benzer biçimde suçlamaya hazır olalım" (Murat Belge). Kundera "yadsınamaz bir haklılık platformundan" sesleniyor. Ama "şu son yıllarda dünyayı saran anti-komünist dalgadan ustaca (ya da kurnazca) yararlanmasını biliyor..." (Gencay Gürsoy). "Sosyalizm eşittir Sovyet Marksizmi diye düşünenler için evet bu anti-sosyalist bir roman. Ancak sosyalizme, bağımsızlık içinde özgürlük yaklaşımıyla bakıyorsanız o zaman kitapta bazı gerçeklerle karşılaşıyorsunuz" (Uğur Mumcu). "Nietzsche ile ilgili bölümleri hiç anlamadım. Bir felsefeci arkadaşım Kundera'nın Nietzsche'yi anlamamış olduğunu söylüyor. Kitapta en çok tuttuğum "bok" ile ilgili akıl yürütmeler oldu" (Leyla Erbil). "Kunderayla birlikte ilk kez edebi metinler ile felsefi metinler arasındaki ayırt edici sınır çizgisi, kesin bir biçimde ortadan kalkıyor. Bu, büyük bir dönüşüm" (Hilmi Yavuz). "Kundera'nın hangi ideolojiye dayanırsa dayansın, totaliter yönetim biçimlerine karşı olduğu, insanı kişiliksizleştirmeyi, tek tipe indirgemeyi amaçlayan siyasal yönetimleri eleştirdiği söylenebilir" (Atilla Özkırımlı) vb. gibi.

Bir ve aynı romandan bu kadar farklı sonuçların çıkması için, yaklaşımların farklı olmaları gerekiyor. Ama yine de bir veya birkaç ortak noktanın bulunmuş olması gerekirdi; fakat bulunamamış. Bunu doğal mı görmek gerekir bilmiyorum.

Başbakan Özal'ı demokratlığı, dürüstlüğü, akılcılığı, çağdaşlığı vb. gibi yönleriyle değerlendiren on bir aydınımızın cevaplarından oluşan bir "karne"de 'not''lar sıfırla on arasında değişiyor. *(Nokta* Dergisi, sayı 38)

Her iki olayda da bana göre ortak noktalar var, ama bulunamamış. İnsanla ilgili ama sosyal muhtevası olan değerlerin, kişiden kişiye çok farklı ve biri ötekinin zıddı şeyler ifade etmesi, böyle algılanıp savunulması şaşırtıcı değildir. İlginç olan, insanın bizatihi kendi fizik varoluşunun felsefi düzeyde irdelendiği bir romanda bu en geniş ortak değer üzerinde ortak bir görüşe varılamamış olmasıdır., *Varolmanın Dayanılmaz Hafifliği*ni bir de bu yanıyla görmekte fayda var.

Bu romanı felsefi bir eleştiriye dönüştürmeden, mesajlarını güncel politikaya bağlamadan değerlendirmek, Türkiye'de kazandığı popülariteyi içinde yaşadığımız dejenerasyon ortamından bağımsız varsaymak mümkün değildir. Böyle olmasını yazarın kendisi istemektedir. Her halde romanı yayımlayan da yazarın bu istemini paylaşmaktadır. Kundera, sadece biçimsel olarak değil, içerik olarak da roman sınırlarını felsefeye ve politikaya doğru zorlamış, bizlerden kendisini olduğu gibi, *doğrudan*, 1968 yılında Çekoslovakya'daki sosyalist rejim muhaliflerinden biri olarak tanımamızı istemiş.

Günümüzün en son entelektüel faaliyeti, sosyalizm muhalifi olmaktır. Sosyalizm gerçeğine karşı muhalefet, ekonomide ve politikada, kendini daha baştan yapaylığa mahkûm etmek anlamına gelir. Böyle bir tutum, insana ve insanın geleceğine sırtını dönmek olarak da yorumlanabilir. Besbelli ki hiçbir aydın bu "kaba" konumda olmak istemez. Çünkü bu konum, her hangi bir maddi çıkar ilişkisine doğrudan denk düşer. Sosyalizme muhalif olmak, başkalarını değil de, aydının kendisini tatmin edecekse eğer, teorik olmak, felsefi bir bakış açısına tutunmak, kapitalizmi savunur duruma düşmemek zorundadır. Reel dünyada böyle bir "yer" bulmak çok zordur. Sosyalizme muhalefet edecek olan aydın, yerli yerine oturmuş somutluklardan uzak durmak, "ben gerçeğim" diyen her şeyin her gün en az bin defa sınavdan geçirildiği dünyadan kaçmak, inanç ve kavramların sonuna kadar zorlanabildiği bireyin iç dünyasına sığınmak ve hep orada bireyle başbaşa kalmak zorundadır. Varolmanın Dayanılmaz Hafifliği ancak orada yazılabilir.

Kundera'nın Nietzsche'yi anlamadığı görüşü doğru olamaz. Tersine, çok iyi anladığından ve dahice yorumladığından bile söz edilebilir. *Birey* ve *sonsuzluk* ilişkisiyle sonuna kadar oynamaktadır. Gerçekten de somut birey ile sonsuzluk kavramı arasında başdöndürücü bir ilişki vardır. Birey bu ilişkiyi keyfince kurmaya ve bundan kendi öz varlığına ilişkin sonuçlar çıkarmaya yatkındır. Toplumsal alemin koşullandırması olmasaydı bireyin tercihi nasıl olurdu, bunu hiçbir zaman bilemeyeceğiz. Ama, aklın yasalarını maddi alemin yasalarından mümkün olduğunca koparıp birey ve sonsuzluk ilişkisini çözmeye çalışan bir felsefenin var olduğunu biliyoruz. Bu ilişkide bazan bireyin rolünü abartarak, bazan da sonsuzluğun altını çizip bireyi *okunur* bırakarak, her iki durumda da bireye işaret eden bu felsefe, ister maddeci olsun ister idealist, kendini her yerde belli eder. Nietzsche bu "birey babacı" (doğrusu tanrıbabacı) felsefenin sivriliklerinden biridir ve Milan Kundera hepimizi onun, kendisi tarafından peşinen kabul edilmiş temel tezi üzerinde anlaşmaya çağırmaktadır: "Ebedi Dönüş düşüncesinin bize eşyayı olduğundan farklı gösteren bir bakış açısı sağladığında anlaşalım o halde; doğasındaki geçiciliğin getirdiği hafifletici koşul olmaksızın belirir eşya. Çözülüp yok olmanın gün batımında her şey, hatta giyotin bile bir geçmişe özlem perdesine bürünür." (sf.14)

Nedir bu "ebedi dönüş" düşüncesi ve neyin "olduğundan başka türlü gözükmesidir" ki, bize eşyayı "olduğundan başka türlü" gösterebilmektedir?

Şudur: Birey ölümlüdür. Ölüm, evrende, ancak bir defa ele geçirilebilen hayatın, tekrarı mümkün olmayan *ben*'in bir daha geri dönmemek üzere yok olup gitmesidir. Aynı şeyin sonsuz kere yinelenmesi olarak sonsuzluk belki bir şeydir ama, ancak bir defa olabilen şey, hiçbir şeydir. Hayat, "sonsuzluğun -çok kısa süren- kusurudur"; bundan dolayı kusursuz olan şey sonsuzluktur. Sadece bir kere olan şey hiç olmamış sayılır ve "Einmal ist keinmal"!

Her şeyi "olduğundan başka türlü gösterme" gücünü bağışlasak bile bu "mitos"un, kendini "olduğu gibi anlamamızı" engelleyen bir gücü yok. Kafatasımızın içindeki fiziksel süreçlerde yarattığı ilk ve son tepki, *hiç*lik fikrinden ibarettir. Madem ki bir kere olabilen her şey hiç olmamış sayılabilir, bunların sonsuz tekrarından ibaret şey de hiç olmamış ve olmayacak sayılabilir.

İlk bakışta, bireyin sonsuzluk fikrine feda edilip *hiç*liğe indirgendiği, var olmaktan doğan yüklerin savrulup atıldığı ve bunların yerine "dayanılmaz bir hafifliğin" konduğu izlenimi veren bu yaklaşımın, ipini kendi çeken bir yanı da var. Somut birey, Adem'den bu yana yarattığı tarihsel hiyerarşiyle ve gelecek üstündeki izdüşümleriyle birlikte ortadan kaldırılmaktadır. Onun, yani bireyin sürekliliği yerine, sonsuz sayıda sevişmelerin milyar üstü milyarcası boşa giden ve sadece biri, o da rastlantıyla hayata dönüşen erkeklik hücresi konulmaktadır. İşte bu *tek* birey, adına yok edilen tanrının yerine oturup mutlaklaşmaktadır.

Bireyi böylesi bir varoluşun hafifliği içinde görmek, bundan da önemlisi, bireyin kendini böyle bir hafiflik olarak algılaması, ender rastlanan fantazi mutlulukların kaynağı olabilir. Kundera da zaten belli bir "duyum anından" yola çıkmaktadır. Farklı olarak başardığı şey, bu "duyum anlarından" bir tekini, bütün bir insan hayatı ve hatta tarih olarak kurmasıdır. Nâzım Hikmet, böyle bir "duyum anından" karısını, çocuklarını, cezaevi koşullarını, geçmişi ve geleceği yok eden hürriyeti bile umursamayan bir pazar sabahı güneşiyle hapisane duvarına yaslanmış kendi bedeni arasındaki ilişkiyi mutlaklaştıran lezzetli bir "bahtiyarlık" şiiri ancak çıkarabilmiştir. Kundera ise, böylesi anlardan hayata bakış tarzı üretmeye çalışmaktadır.

Peki ama, nasıl oluyorda, Kundera'nın, belli bir duyum anında kendinde yakaladığı çok özel bir "boşluk", bunca okuyucunun hayatı yerine geçebiliyor? Kundera'yı, Hitler'i bile öfkesiz anmaya kadar götüren bu "hafiflik" acaba Kundera hayranlarını, sözgelimi Türkiye'de, bugün olup biteni hafife alma sarhoşluğuna götürüyor mu?

Fransız Devrimi de, Ekim Devrimi de **"ist keinmal"! 24 Ocak Kararları da "ist keinmal"!? Herhangi bir** birey bütün bunları olmamış sayacağı bir "duyum anı" yaratabilir mi? Bu mümkün değildir; çünkü bugün yeryüzünü dolaşan bütün değerler, bu iki büyük devrimin ilkeleri üzerinde oluşmuş gibidir. 24 Ocak Kararları'ndan ve 12 Eylül'den sonra oluşmuş kimi değerleri de buna ekleyebilirsiniz. Elde ettiğiniz toplamın dünyevi karakteri ile, bu ortamı yaşayan ve aynı zamanda onun ürünü olan bireyin iç dünyasının el değmemiş hafifliğini, biri olumsuzlandığında öbürü belirlenen karşıtlıklar gibi görmek, Spinoza'nın da gerisine düşen bir idealizmdir. Sosyalizm düşmanlığının geliştirilmiş maddi modelleri dururkan bunu Kundera'nın, ancak bir "akşam güneşi hüznüyle" anlaşılabilen küskünlüğünü araya sokarak yapmak, Türkiye'de insanların umutsuz, yorgun ve *solduyu*dan yoksun olduklarını varsaymak anlamına gelir.

Bu varsayım büsbütün isabetsiz değildir. "Yerli" örneklerinden biliyoruz; küçümsenmeyecek bir aydın okur kitlesi, yerleşik siyasi ve ahlaki değerlerin dışındaki bir boşlukta seyret**mektedir. Bu boşlukta "orijinal"** değerler oluşmaktadır. Kundera'nın öne sürdüğü "duyum anı" değerlerinden birkaçını buraya kaydedersek, yeterli ipuçlarını bulacağız:

"Yeterli önlemleri almayı unuttuğu bir tek geceyle bağlı olduğu bu çocuğa neden öteki çocuklardan daha derin duygular besleyecekti ki?" (sf. 21) Çocuk, yerine konması unutulmuş bir doğum kontrol hapından ibarettir. "...bir olay kendisini hazırlayan rastlantıların sayısı oranında önemli, anlamlı ve dikkate değer değil midir? Rastlantıların, sadece rastlantıların söyleyecek bir sözü vardır bize." (sf. 58) İnsan doğa güçlerine bu kadar egemen, beceri ve aklıyla bu kadar yetkinken bile söz rastlantıya verilmektedir. "Peki ama nedir ihanet? İhanet setleri yıkmak demektir. İhanet, setleri yıkmak ve bilinmeyene doğru başını alıp gitmek demektir." (sf. 99) Hoppala!.. "Avrupalı anlamıyla güzellikte hep önceden düşünülüp taşınılmış, tasarlanmış bir yan vardır. Her zaman estetik bir hedefimiz ve uzun vadeli bir planımız oldu. New York'un güzelliği tümüyle farklı bir temel üzerine kurulu. Amaç değil. İnsan tasarımından bağımsız olarak... Kendi başlarına çirkin olan biçimler rastlantı eseri olarak, işin içinde hiçbir amaçlılık olmaksızın, öyle inanılmaz ortamlarda çıkıyorlar ki... ışıl ışıl parlayıveriyorlar." (sf. 110) Güzelliğin en son evresi, en ileri tanımı!.. İnsan tasarımından bağımsız, insana rağmen oluşan bir güzellik. "Yalnızca en çocuksu sorular gerçekten ciddi olan sorulardır... Başka bir deyişle insani olasılıkların sınırlarını belirleyen, insan varoluşunun sınırlarını saptayan, cevabı olmayan sorulardır." (sf. 147) İnsanla hayvanı ayıran çizgi, amaçlılık, tasarım ortadan kalkıyor. İnsan belli bir andaki gerçekliğe mahkum sayılıyor. Bilgi teorisi açısından doğru bir saptama, bilineni sıradanlaştırıp bilinmeyeni, ama soru —ve sorun— olacak kadar yakına gelmiş bilinmeyeni kutsallaştırıyor. Bilinmeyenler, insanı eğer sınırlandırıyorsa bu bilinenlerin insanı sınırlandırdığı anlamına gelir. Böyle, mutlak olmayan, sürekli olarak yer değiştiren ve bilinmeyeni daraltan bir çizgi varsayılabilir, bu bilinenin zaferidir. "Kamboçya'nın ölen halkından ne kaldı geriye? Asyalı bir çocuğu kucağına almış bir Amerikalı kadın oyuncu fotoğrafı." (sf. 279) Bu da bütün bir insanlık tarihinin, insan için gelişme, ancak bireyler için dram teşkil eden karakterinin keyfi kullanımı, bireyden geriye hiçbir şey kalmıyorsa, geriye hiçbir şey kalmıyor hükmüne, yani başlangıç noktasına (Einmal ist keinmal) varılmasıdır.

Bu ipuçlarını birleştirdiğinizde bir yaşam felsefesi, bireye, onun da katıldığı ama iradesiyle yönlendirmekten aciz kaldığı tarihsel gelişime doğru özgün bir yaklaşım elde ediyorsunuz. Bu bakış açısından, bireyin kendini özgürce ve keyfince gerçekleştirmesinin ortamı görünmüyor. Başlangıçtan bugüne hep aynı kuramsal yasallık, değişik toplumsal formasyonlar biçimiyle gerçekleşiyor, kapitalizmi de, sosyalizm de bu yasallığı aşamıyor; bu yasallığın bilimi Marxizm bile hiç gerçekleşmeyecek bir cennet vaadetmekten öteye geçemiyor.

Bu yaklaşımı bir an için kabul edilebilir varsayalım; bireyin varoluşunun, onun sonsuz kere tekrar eden çok kısa varlığının kendi başına bir amaç teşkil ettiğini düşünelim. Kundera bizi burada da rahat bırakmıyor. "Bokla ilgili akıl yürütmeleri" boşuna değil. Fizyolojik yapısının açımlanması ile insanın evreninde ne aranabilir ki! Kanalizasyon, bütün parlamentoların, kilise ve camilerin, kütüphanelerin altından bir "kusurun" saklanması olarak değil, insan doğasının hayvansal bir türevi olarak da değil,tam tersine, insani uygarlığın ileri göstergelerinden biri olarak, akıp durmaktadır. İnsanla bok arasındaki ilişkiyi, onun beyinsel faaliyetinin yarattığı parlak uygarlığı, duygusal dünyasının rafine öğelerini, cinselliğinin insani boyutunu hor görüp sıradanlaştırmak için kurmuyorsa Kundera, acaba ne için kuruyor? Duyum anında bile olsa, insan kendini böyle kavramaktan ve anlamaktan yana değildir. "Bok" motifi, olsa olsa kapitalizmde, dejenere bir karamsarlığın, ya da doyumdan sonra gelen amaçsızlığın, burjuva sosyetesindeki şatafatın altından sandalyeyi çekmek için işe yarayabilir. Batı'da sinemacıların yer yer kullandığı bu motifi Kundera özel olarak Stalin'in oğlu üzerinde kullanmaktadır. Böylece Hitler faşizmine karşı mücadelede hayatını yitirmiş bir insanın "bok yoluna" gittiğini ihsas ettirmektedir. İnsanoğlunun yeryüzündeki varlığıyla hesaplaşmaya giren bir felsefi roman denemesinin, insani değerlerin sınırını bu ölçüde zorlamaksızın da yazılması mümkündü. Orwell de aşağı-yukarı aynını yapar. Türkiye'de de birkaç yılın "yerli" romancılarında bu eğilime rastlanıyor; bunlardan biri benzeri bir yöntemle, işkence görmüş bir kadının duygularını alaya alıyordu.

Varolmanın Dayanılmaz Hafifliği'nin "eleştirisi" onun okurundan soyutlanarak yapılamaz. Kitabın Türkiye'deki etkisini küçümsememek gerekiyor. Bu tür romanlar "dün erkendi, yarın geç olabilir" kavrayışıyla "özel" dönemlerde yazılır, çevrilir, yayımlanır ve okunurlar. Sexus-Nexus-Plexus dizisi de böyle "özel" bir dönemde çok tutmuştu! Bu "özelliği" analiz etmek kolay değildir. Konumuz kapsamına giren yanına kısaca göz atmaya çalışalım.

Kundera Sovyetler Birliği'ne düşmanlık güden bir antikomünist. Roman bu ya(!) çok özel bir —haklılık—! "platformunda" durduğu için sadece antisovyet görünüyor. Kendi kişisel yalanını, yalan değilse eğer, dramını toplumsal gerçeğin kendisiymiş gibi genelleştiriyor. Kendinde genelmiş gibi gördüğü şeyin gerçekte ve toplumda etkisiz, gayri ciddi olduğunu da hissediyor. Bu derin bir kişilik bunalımıdır da. Halbuki, gerek Çekoslovakya'da tarih, gerekse yeryüzünde politika Kundera'nın eğilimlerine göre gerçekleşseydi bu kişisel dram yaşanmamış olacaktı. Kundera bu toplumsal süreçler için sıfır mertebesinde değersiz bir unsurdur. Aksini düşünmek, birey olarak Kundera'nın dramına değer biçmek, antifaşist savaşta ölmüş on binlerce Çek'in hayatına, Çekoslovakya'da sosyalizmin kuruluşuna emeği geçmiş milyonlarca emekçiye, bu olguların evrensel genişliği içinde yeri olan yüz milyonlarca insana "değer biçmemek" anlamına gelirdi. Ya Kundera, ya da tarih...

Kundera'ya, ya da onun fiktifine, ideolojik, politik ve felsefi bir "değer" atfedenler, ona haksızlık etmiş oluyorlar; çünkü Kundera'nın bizzat kendisi, sosyal süreçler karşılığında bir ağırlığının bulunmadığını teslim etmektedir. Sığındığı "hafiflik" fikri, bu kendi durumuna, kendisini tatmin eden bir açıklama getirmek içindir. Tabii bu açıklama Kundera'dan başkalarını da tatmin eden, her toplumda az çok, özel durumlarda oldukça çok,bir insan temeli bulunan açıklamadır.

Türkiye'de bu insan temelinin, bugünkü siyasal ve sosyal ortamda oldukça yaygın olması, 12 Eylül ve sonrası toplumsal hayatımızda nekadar "rastlantı" ise, o kadar rastlantıdır. Madem ki, "sadece rastlantıların bize söyleyecek sözü vardır" ve madem ki bizim, doğuşumuzdan başlayarak oluşan kimliğimiz rastlantıların ürünüdür, kendimiz dahil, her şeye "boş vermekte" haklıyızdır.

Topluca ve toplumca kurtuluşun bilimi ve bilinci bastırıldığı, bu bili**min ve bilincin siyasi örgütlenmesi ya**saklandığı, bunlara inanmak "enayi**lik" ya da "don kişotluk" sayıldığı, buna** mukabil bireysel kurtuluş düşüncesi ekonomik, siyasal, kültürel ve ahlaki düzeylerde sürekli beslenip pompalandığı; çaresizlik ve karamsarlık yaygınlaştığı, dünyanın genel siyasi atmosferi de buna uygun düştüğü için, tarihsel olarak da iflas etmiş bir bireycilik felsefesi hortlatılabilmektedir. Böyle bir felsefeyi yaygınlaştırmaya çalışanların dikkat ettikleri başlıca nokta, kapitalizmin yarattığı bireyi yeterli bulmamak, yaşayan ve somuta inmiş Marxizm'in bireyi "kişiliksizleştirdiği" ve büsbütün silikleştirdiği savını ileri sürmek ve böylece, "ne o, ne bu" denebilecek bir entelektüel düzlem yaratmak, sonra da burdan, ama tabii kayıtsız şartsız, kapitalizmin ölçülerini kullanarak, yarım kalmış bireyselleşme sürecine teorik bir gelecek tayin etmektir. Bu teoride "bilinmeyenler" ağırlıktadır. Çünkü teklif edilen *şey* kapitalizmin de, sosyalizmin de dışındadır; ama her halükarda kapitalizmin gelişme doğrultusunun mantıki uzantısı üzerinde olan bir noktadadır.Böyle bir genel çerçeve içinde sunulan felsefeyi her bireyin kendisi, kendi iç dünyasının sağladığı sınırsız keyfiyetle, kendisi için yeniden kurabilir, mutluluğunun kişisel boyutunu bunda bulabilir.

Bu bir soluk almaksa eğer, böyle bir soluğa bugün pek çok insanın ihtiyacı var. Ama sadece aydınlar için bir soluk olabilir bu çünkü, tümüyle entelektüel düzeyde gerçekleşen bir "oyundur" bu. Kundera'nın kendisi için kurduğu, üstün bir yetenekle kurduğu "oyunu", buna ihtiyacı olan herkes, aynen alıp kendi ölçülerine vurarak oynayabilir. Ama bu oyunu toplumsal yaşama soktuğunuzda, estetik ve yumuşak ve aynı zamanda bireysel olan hatlarını kaybetmekte, sırf antisovyetizm olarak tanıtılsa bile, kaba bir antikomünizme dönüşmektedir. Sadece antikomünizm olarak da kalsa iyi, her antikomünist ideoloji gibi, insani değerlerle, hatta Kundera'daki gibi, bizzat insanın kendisiyle de zıtlaşmaktadır.

Geriye sadece Kundera'nın bir romancı olarak "başarılı" olup olmadığı sorusu kalıyor. Bu da konumuzun dışındadır. Fakat, Kundera'nın, ne idealizm, ne de maddecilik olan ideolojik, ne sosyalizm, ne de kapitalizm olan politik konumu, bilinmedik bir kategori değildir. Bu "ara" yerde çok kişi oynamış, bu "yer" Çernişevski gibi büyükler de üretmiştir.

Çivisi oynamış bir ortamda, boşlukta dolaşanlar, kendilerine uzanan ilk eli tutmak eğilimindedirler. Bu eğilim, hafifliği var olma düzeyine yükselten Kundera'yı da başarılı kılmıştır.□

YENİ DÜŞÜN 500 LİRA AYLIK DERGİ

Aralık 1986

109 imzalı açıklama

Düşünce suçları kalksın

Aralarında yazarlar, sanatçılar, aydınlar, sendikacılar, eski politikacılar ve milletvekillerinin de bulunduğu 109 kişi tarafından imzalanan "açıklama"da, "yasalardaki bütün düşünce suçlarının TBMM tarafından kaldırılması" istendi.

İstanbul Haber Servisi — Aralarında yazarlar, sanatçılar, aydınlar, sendikacılar ve milletvekillerinin de bulunduğu 109 kişi tarafından imzalanan **"açıklama"**da, **"yasalardaki bütün düşünce suçlarının TBMM tarafından ortadan kaldırılması"** istendi.

"Başbakan ve Adalet Bakanı'nın 'Türkiye'de düşünce suçu yoktur, düşüncelerinden dolayı kimse hapis yatmamaktadır' **yolundaki demeçlerine karşın, yıllardır binlerce insan sırf düşüncelerinden dolayı görevden alınmakta, keyfi güvenlik soruşturmalarıyla işsiz bırakılmakta, gözaltına alınmakta, tutuklanmakta, mahkûm edilmekte, yurttaşlık hakkından yoksun kılınmaktadır. Öyle ki, 1980'den bu yana gazeteci, yazar, çevirmen ve sanatçılara verilen hapis cezaları toplamı yüzyılları bulmuştur. Bugün sırf yazı işleri müdürü olarak 20 yurttaş cezaevlerinde uzun süreli hapis cezaları çekmektedir. Demokrasiye geçildiği iddiasına karşın, hâlâ yurtdışındaki yayınlarından dolayı yurttaşlıktan çıkartılanlar vardır, son olarak da bir panelin konuşmacıları tutuklanmıştır."**

"Başta TCK'nin 140, 141, 142, 159, 163 ve 312. maddelerinin de gösterdiği gibi 'düşünce suçu'**nun Türk hukukunun yerleşik bir kurumu olduğunu üzüntüyle kabul etmek gerekir. Asıl vahimi, 1982 Anayasasıyla getirilen sistemin yarattığı yeni kıskaçlardır. Bağımsızlığını bu anayasayla yitirmiş olan yargı, bu tür olaylarda elindeki yasaları uygulamaktan başka bir şey yapmadığını ileri sürerek sorumluluğunu yasama organına atabilme durumundadır. Anayasanın getirdiği anti-demokratik hükümler yüzünden de, bu nitelikteki yasaların anayasaya aykırılığını ileri sürebilme olanağı kalmamış gibidir. Anayasa eleştirildiğinde de, bu metnin 'millet tarafından kabul edildiği' tezine sarılınmaktadır. Öte yandan TBMM, var olan antidemokratik yasaları ayıklama niyetinde görünmemektedir.**

"Yasalardaki bütün düşünce suçları TBMM tarafından ortadan kaldırılmalıdır."

Açıklamayı imzalayan, aralarında yazarlar, sanatçılar, aydınlar, sendikacılar ve milletvekillerinin de bulunduğu 109 kişi şunlar:

Adalet Ağaoğlu, Asaf Savaş Akat, M.Adnan Akfırat, Akın Atauz, Kemal Abbas, Levent Akyüz, M.Kemal Ağaoğlu, Erendiz Atasü, Lütfiye Aydın, Ayşe Akat, Rutkay Aziz, Erdem Aksoy, Türkân Akyol, Türker Alkan, Talip Apaydın, Halit Barçın, Fatmagül Berktay, Muzaffer Buyrukçu, Uğur Bilge, Yalçın Büyükdağlı, Zehra Başar, Muzaffer Bal, Demirtaş Ceyhun, Gülçin Çaylıgil, Uğur Cankoçak, Anıl Çeçen, Murat Çelikkan, İpek Çalışlar, İlhan Çelik, Ahmet Çalış, Ömer Can, Barış Can, Tevfik Çavdar, Şevket Çizmeli, Haydar Demir, Mehmet Emin Değer, İbrahim Demirel, Aydın Doğan, Erdal Demirkan, Mert Egemen, Mustafa Ekmekçi, Muzaffer İlhan Erdost, Bilgesu Erenus, Eşref Erdem, Neşe Erdilek, Ziya Nur Erün, Hızır Ekşi, M.Bedri Gültekin, Cevat Geray, Gencay Gürsoy, Nilüfer Göle, Öznur Gündoğdu, Zeki Göker, Nevzat Helvacı, Ali Rıza İkisivri, Hüseyin İmik, Nurkut İnan, Nuri Karacan, Arslan Başer Kafaoğlu, Turgut Kazan, İlhan Kırıt, Ayfer Kurtuluş, Yıldırım Koç, Ahmet Kahraman, Aydın Köymen, Yalçın Küçük, Yakup Kepenek, Birgen Keleş, Mehmet Kılıçarslan, Aydil Kurtkaya, Şükran Ketenci, Berna Moran, Erdal Öz, Kifayet Özaydın, Mahmut Özdemir, M.Seyfi Oktay, Yılmaz Ohay, Leyla Onat, Doğu Perinçek, Muharrem Pire, Yüksel Polat, E. Galip Sandalcı, Halim Spatar, Güner Samlı, Kutluay Sakar, Zeki Sarıhan, Dinçer Seyin, Gülnur Savran, İlhan Selçuk, Mustafa Sönmez, Cemal Süreya, Semra Somersan, Osman Şahin, Latife Tekin, Bülent Tanör, İlhan Tekeli, Vedat Türkali, Murat Taşan, Bülent Tanık, Güler Tanyolaç, Mete Tunçay, Ahmet Telli, Mina Urgan, Hüdaverdi Yıldız , Özcan Yalım, Murtaza Vural, Hasan Yalçın, Ragıp Zarakolu.

Cumhuriyet, 30 Kasım 1986

Basından... Basından... Basından... Basından... Basından... Basından...

İşkencenin dinamiği

"güçlü devlet" imgesinin neredeyse kutsallaştırıldığı bizim toplumumuzda, devletin "işkence yasalara göre suçtur, dileyen mahkemeye başvurabilir" diyerek, sorumluluktan sıyrılması mümkün değildir.

Görüş Aralık 1986

Gencay GÜRSOY

12 Eylül atmosferi dağıldıkça, işkence olayları ve cezaevlerinin durumu yavaş yavaş yazılı basında yer almaya başladı. Büyük tirajlı günlük gazetelere pek fazla yansımasa da, bazı haftalık ve aylık dergiler bu konunun üstüne cesaretle gittiler.

Ama bütün bu olup bitenler kamu vicdanını isyan ettirmeye yetmedi. İşkence uygulamasından geçmiş yüzlerce kişi, yasal yollara başvurmak yerine susmayı ve acılarını içlerine gömmeyi tercih ettiler.

Bu konunun kamuoyuna yeteri kadar duyurulmadığını ya da bizim tepkisiz bir toplum olduğumuzu ileri sürebilir miyiz? Haftalık ve aylık yayınların sadece 15-20 bin kişilik bir okur-yazar kesiminin içinde kaldığını, en etkili kitle iletişim araçlarından günlük basın ve TRT'de işkencenin hiçbir zaman gündeme gelmediğini kabul etsek bile, 1980'den beri binlerce insanın başından geçen sorgulama, tutuklama ve "hapislik" deneyimlerinin kulaktan kulağa yayılmadığını düşünmek olanağı yok. Anadolu'nun her yanında bir yakını ya da akrabası bu "tezgahtan" geçmiş en az birkaç aile var.

Sonuçlanan birkaç dâvada hüküm giyenler dışında, işkenceciler ve onları buna yönelten güvenlik yetkilileri huzur içinde aramızda dolaşıyor. SHP Milletvekili Fikri Sağlar'ın yakınlarda İçişleri Bakanı'na verdiği soru önergesi dosyasını gözden geçirdiğimiz zaman, resmi kayıtlarla "işkenceden öldüğü saptanan ve gözaltına alındıktan sonra akibeti belli olmayan" kişilere ait listedeki 253 olaydan 37'sinin 1984-85-86 yıllarında, yani toplumumuz "demokrasiye geçiş" sürecini "başarıyla" tamamladıktan sonra meydana geldiğini görüyoruz. Unutulmasın ki bunlar sadece basına yansıyan ve mahkeme tutanaklarına geçen olaylardır. Demek, Sorun kimilerinin görmek ya da göstermek istediği gibi, acılı bir geçmişin arşivlerinde kalmıyor, sürüp gidiyor.

Belirli bir yere varmış ya da sonuçlanmış işkence dâvalarının dosyalarını incelediğimiz zaman, siyasi dâvalarda suçlama ve suçu kanıtlama yolunda olağanüstü kolaylıklar bulan adli bürokrasinin, işkence suçu konusunda nasıl aşılmaz engeller çıkardığını apaçık görüyoruz. Adalet Bakanı'nın "İşkence bir insanlık suçudur. Tespit edilenler mahkum edilmişlerdir" dediği günlerde, "Behçet Dinlerer'in işkenceden öldürülmesi iddiasıyla açılan dâvada, beş sanık polis memurundan hiçbirinin mahkemeye bile çıkmadığına" tanık oluyoruz. Tunceli'de, aranan kocasının izini sürmek amacıyla, yakınlarda kocasıyla cinsel ilişkide bulunup bulunmadığını saptamak için, karısını doktor muayenesine çıkarmak gibi akıl almaz yöntemler icat eden emniyet örgütü; Dinlerer dâvasında, kendi bünyesinde çalışan sanık polis memurlarını bulup mahkemeye çıkaramıyor. Aynı davadaki tanık polis memurlarının ise, biri Belçika'da biri de İsviçre'de görevli oldukları için, ifadeleri alınamıyor ve avukatların, bunların ifadelerinin Emniyet Genel Müdürlüğü aracılığıyla alınması isteğine karşı, mahkeme başkanı "bunun en az beş sene süreceğini siz de biliyorsunuz" diyor (**Yeni Gündem** 19-25 Ekim 1986).

Yıllar önce bir dernek üyeliği, bir yazı, bir konuşma nedeniyle "güvenlik soruşturması" sonucu, binlerce insanı işe almayan ya da işten atan devlet aygıtı, "işkence yaptığı 4 kişiden üçünün sakat kalmasına, birinin ölmesine neden olmak iddiasıyla yargılanan, 13 ay 20 gün hapis cezasına çarptırılan ve bu cezası infaz edilen Emniyet Amiri Kemal Kartal'ın Sakarya Emniyet Müdürlüğü emrine" atamasını yapıyor. Adalet Bakanı "Hükümet işkence suçuna hoşgörüyle bakmıyor... Muhterem basınımızın işkence meselesinde zaman zaman değişik görüşler ileri sürmesi kendi toplumumuz, kendi insanımıza karşı haksızlıktır" derken, Kemal Kartal dâvasında yargı, bir kişinin ölümüne, üç kişinin sakat kalmasına neden olan işkenceciye 13 ay 20 günlük bir cezayı uygun görüyor; infaz, suçluyu sadece 5 ay hapse atıyor ve adaletin eli-kolu olan emniyet aygıtı, "bu cezanın memuriyete engel olmadığını" ileri sürerek adı geçeni yeniden göreve alıyor. İş bu kadarla da bitmiyor; aynı olayda basına bilgi verdiği iddia edilen "Eskişehir Emniyet Müdürlüğü kadrosunda görevli polis memuresi 34 yaşındaki Nurhan Varlı, Emniyet Genel Müdürlüğü Disiplin Kurulu'nun 1986/169 sayılı kararı ile meslekten ihraç ediliyor" (**Hürriyet** 18 Kasım 1986).

Daha birçok örneği sıralanabilecek bu olaylar iki türlü yorumlanabilir: Dışa dönük basın açıklamalarında işkence suçunu mahkûm eden yöneticilerin ya bu mekanizmayı önlemeye gücü yetmiyor ya da önlemek istemiyorlar. Türkiye'de Devlet otoritesinin, kendi aygıtını, bireysel çıkar ilişkilerinin söz konusu olduğu alanlarda yeteri kadar denetleyemediği öteden beri bilinir. Ancak bizde devlet memurunun, otoritenin gizli ya da açık desteği olmadan, hiçbir bireysel maddi çıkar söz konusu değilken, yasaları çiğneyerek bir yurttaşına eziyet etmeyi hatta onu öldürmeyi göze alması mümkün değildir. Sıkıyönetim dönemlerinde sorgulamalar yapan ve adı mahkeme zabıtlarına "kontrgerilla" diye geçen ünlü örgütün bile, düpedüz emir-komuta zinciri içinde çalışan görevlilerden ibaret olduğu, eski sıkıyönetim sorumlularından bazı emekli generallerin kendi ifadelerinden anlaşılmıştır.

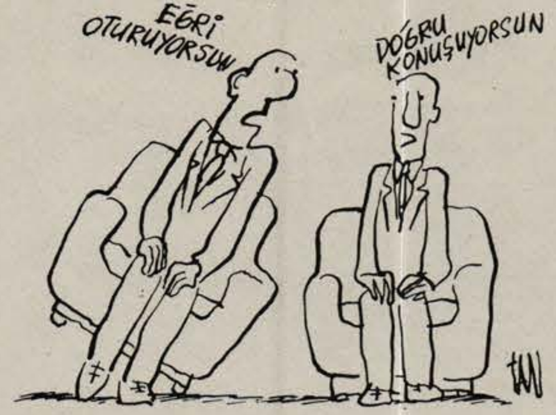
İşkenceyi Devlet Güvenlik Kuvvetleri içinde, "suç işlemeye eğilimli" bazı "dengesiz" kişilerin, kontrol edilemeyen bireysel uygulamaları gibi kabul etmekse büsbütün tutarsız bir açıklamadır. İşkencecinin toplum dışı bir tür "ruh hastası" kimliğine sahip olduğu yolundaki anlayışların hiçbir bilimsel temeli yoktur. İşkence ruhsal rahatsızlık üretir ama ruhsal rahatsızlık, işkenceci üretmekte belirleyici neden değildir. Mahkeme tutanakları ve basında çıkan polis ifadelerinden, sonradan başı derde giren işkencecilerin, adeta ödüllendirilmeyi beklerken, haksızlığa uğramış gibi bir psikoloji içine girdikleri anlaşılmaktadır. Siyasi otoritenin, basının, TRT'nin "Komünist", "Hain" ve "Eşkiya" diye nitelendirdikleri siyasal suç sanığı, onların gözünde belirli yasal hakları ve güvenceleri olan bir insan değildir. Görev hiyeraşisi ise, sanıktan bir an önce senaryoya uygun itiraflar alınmasını beklemektedir. Görev yerinde modern elektrikli cihazlar, falaka, cop v.b. araçlar hazırdır. Bu tabloya bir de sorgucunun kişiliğini, kültür düzeyini, koşullanmışlığını ve hedefini şaşırmış öfkesini katarsak, siyasi suç sanığına insan muamelesi yapmasını beklemenin fazla iyimserlik olacağını daha iyi kavrarız. Sadece bizim toplumumuzda değil, otoritenin özgür bireysel iradeye egemen olduğu her toplumda, işkence uygulayacak dengeli, uyumlu, binlerce "iyi aile babası" bulabilirsiniz. Bu otorite siyasal olabileceği gibi, dinsel ya da geleneksel de olabilir. Psikoloji alanında yapılan deneysel çalışmalar, siyasal ya da dinsel güç otoritesinin egemen olmadığı Batılı toplumlarda da, bilinçsiz ve bağımlı kişilik yapısı nedeniyle, bu kez başka güç odaklarının otorite haline dönüşerek, özgür bireysel iradeyi kolaylıkla silebileceğini göstermiştir. Uygar diye adı çıkmış Batılı toplumlarda, devletin göz yumması halinde, herhangi bir güç odağının en canavarca işkenceleri uygulayabilecek yüzlerce insan bulması işten bile değildir. Ne var ki, bu toplumlarda birey, devlet karşısında bizdeki kadar savunmasız değildir. Devlet göz yumsa bile, haksızlığa uğrayan, ya da işkence gören bireyi savunacak, gerçekten bağımsız mahkemeler ve özerk baskı kurumları bulunabilir.

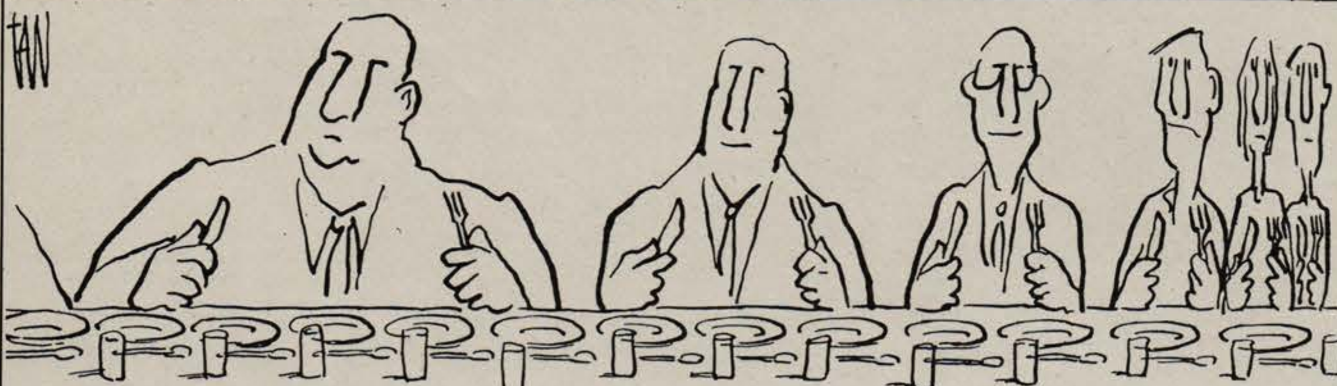
O halde nereden bakarsak bakalım, bu insanlık dışı uygulamanın sorumluluğunun, dönüp dolaşıp devlet aygıtına dayandığını kabul etmek zorundayız. Hele yukarıda belirttiğim gibi "güçlü" devlet imgesinin neredeyse kutsallaştırıldığı bizim toplumumuzda, devletin "işkence yasalara göre suçtur, dileyen mahkemeye başvurabilir" diyerek, sorumluluktan sıyrılması hiç mümkün değildir.

Devletin emniyet örgütü, işkence sanığını mahkemeye çıkarmıyorsa, işkence suçlusunu yeniden göreve atıyorsa ve bir mahkeme başkanı ifadelerin alınmasının bile "beş yılda" bitmeyeceğini itiraf ediyorsa, Devlet işkenceciye arka çıkıyor demektir.

Siyasi otorite, "resmi ideoloji"ye ters düşen görüşleri "vatan hainliği" ile suçluyorsa, "devletin emir kulu" olarak koşullandırdığı güvenlik güçlerine, "siyasi suçluya işkence yapılabilir" yolunda en azından cesaret veriyor demektir. Yönetim, idam hükümlüleri için "onları asmayıp da besleyelim mi?" diyorsa, güvenlik görevlilerine ve cezaevi sorumlularına "infaz" çağrısı yapıyor demektir.

Öyleyse toplum olarak alnımıza kara bir leke gibi yapışan işkenceyi ortadan kaldırmanın yolu "yasal" değil "siyasal"dır. Politik ufukları "piyasa ekonomisi"nden öteye geçmeyen sözde liberaller, demokrasiyi siyasal haklarının geri verilmesinden ibaret gören, günümüzün demokrasi havarileri, kendi dışındaki solu çizgi dışı kabul eden sosyal demokratlar, dünyanın her demokratik ülkesinde legal örgütlenme hakkına sahip olan siyasal görüşleri içlerine sindiremediği sürece işkencenin dolaylı suç ortaklığına devam edeceklerdir. ■

TÜSİAD gelir dağılımını araştırdı (BASIN)

Dünya, 22 Aralık 1986

Olayların İçinden

Kişi Başına Milli Gelir Neden 1100 Dolardan Fazla Olamaz?

Türkiye'de kişi başına düşen GSMH, 1100 doların üzerinde olamaz. Bunun neden olamayacağını gösteren gerçeklere göz yumulamaz.

1. Ekonominin temel dengeleri, Milli Gelir Hesaplarına dayanır. Her yıl DİE'nin yaptığı Milli Gelir Hesabı esas alınarak DPT Yıllık Programları, Maliye Bakanlığı Bütçeyi hazırlar. Kişi başı GSMH'nın 1100 dolar değil de 2.200 dolar olması için Türkiye'nin Milli Gelirinin de DİE'nün tesbit ettiği rakkamın (1986 yılı için cari fiyatlarla trilyon milyar lira) iki misli olması gerekir. Milli Gelir tahminine göre bugün için Türk ekonomisinin temel büyüklüklerinin GSMH'ya olanları şöyledir:

Türkiye'de Temel Değerlerin 1986 Yılında GSMH'ya Oranları

S.Sermaye Yatırımları	% 22.0
Yurtiçi Tasarruflar	% 21.0
İhracat	% 14.9
İthalat	% 21.6

Ekonominin temel büyüklükleri Milli Gelir rakkamlarına bağlı olarak değişir. Milli Gelir (GSMH) rakkamı küçültülürse bu oranlar büyür. Milli Gelir rakkamı, gerçeğin üzerinde tesbit edilirse, oranlar küçülür. Aşağıda ekonominin temel büyüklüklerinin değişik ülkelerdeki oranları verilmektedir.

GSMH'YA GÖRE DEĞİŞİK DEĞERLERİN PAYI

	Sabit Sermaye Yatırımları	Özel Tüketim Harcamaları	Toplam Vergilerin Payı
Türkiye	18.7	72.4	16.1
Yunanistan	19.2	65.4	23.0
İrlanda	20.9	55.9	31.0
İtalya	18.4	61.9	26.7
Hollanda	18.6	59.3	24.6
İngiltere	17.5	60.6	30.2

2. Türkiye'de hernekadar çok sayıda televizyon, çok sayıda otomobil satıldığı sanılır ise de, gerçekte Türkiye'de bin kişiye düşen otomobil, telefon, TV ve hatta doktor sayısı, kişi başına 2 bin dolar geliri olan ülkelere göre çok düşük bir seviyededir. Açık anlatımıyla, kişi başına gelir Türkiye'de 1100 doların üzerinde olsa idi, Türk halkının yüksek gelir düzeyindeki ülkelerin benzeri ölçülere ulaşması gerekirdi. Aşağıda, OECD yayınlarında yer alan hayat standardı göstergeleri ve hangi ülkenin kaç dolar kişi başına gelir düzeyinde nelere sahip olabildiği belirtilmektedir:

Ülkelerde Hayat Standardı Göstergesi

(Bin kişiye Düşen)

	Kişi Başı (Gelir Dolar)	Otomobil	Telefon	TV	Doktor
Türkiye	1.018	18	55	76	1.5
Yugoslavya	1.896	121	122	175	1.6
Yunanistan	3.378	108	336	158	2.8
Portekiz	1.905	135	166	140	1.8
İspanya	4.192	231	360	256	3.2
İrlanda	4.986	206	235	181	1.3

Kaynak : OECD 1986, Turkey Report

3. Türkiye halkının temel gıda maddeleri tüketim göstergeleri de kişi başı gelirin 1100 doların üzerinde olamayacağını teyit etmektedir. Aşağıda temel gıda maddelerinin belli ülkelerde yıllık kişi başı tüketim miktarları verilmektedir.

Kişi Başı Yıllık Tüketim

	Koyun Eti Kg.	Sığır Eti Kg.	Süt Lt.	Şeker Kg.
Türkiye	3.0	6.5	121.0	22.0
Yunanistan	13.2	19.2	176.0	35.0
Bulgaristan	7.7	10.7	226.0	44.0
İngiltere	-	18.5	1C1.0	-
Polonya	7.3	18.3	284.0	37.0

TEVFİK GÜNGÖR

-8-

Vladimir İlyiç'in sürgün dönemi de nispeten elverişli şartlarda geçti. Annemizin başvurusu üzerine, sağlığının zayıflığından dolayı sürgün cezasını Sibirya'nın en sağlıklı yöresinde Minussinsk'te çekmesine izin verildi. Sürgün yeri olarak Şuşenskoye ya da o zamanlar kısaca söylenişiyle "Şuşa" öngörülmüştü. Kendisinden başka orada iki ya da üç Polonyalı işçi bulunuyordu. Petersburglu yoldaşları başka köylere dağıtılmıştı. En kötü yere —herhalde Yahudi olduğundan— Y.O. Zederbaum (Martov) düşmüş; en kuzeyde turba ve bataklıklar yüzünden ulaşılması güç Turuhansk'a sürgün edilmişti ve tüm sürgünlüğü süresince yoldaşlardan ayrı kaldı. Diğerleri ise birbirini ziyaret edebiliyor; düğün, yeni yıl kutlaması ve benzeri özel durumlarda buluşabiliyorlardı. Doktora görünmek amacıyla Krasnoyarsk'a gitme izinleri vardı. İşte bu izinden yararlanarak Vladimir İlyiç de diş tedavisi için oraya gitmişti. Martov'la yalnızca yazıyla haberleşmek mümkündü. Vladimir İlyiç onunla bol bol mektuplaşıyordu.

Vladimir İlyiç'in yaşamı ciddi ve gerilimli çalışmalarla oldukça tekdüze geçiyordu. Sürgünlüğü sırasında Mart 1899'da yayınlanan "Rusya'da Kapitalizmin Gelişmesi"nin yanında, bir bölümü "Legal Marksistler"in o zamanki dergileri "Novoye Slovo"da yayınlanıp daha sonra "Ekonomik İncelemeler ve Makaleler" adıyla kitap haline getirilen bir dizi makale yazdı.

Kendisini düzenli çalışmaya alıştırdığından, kaçınılması imkansız sayılan durumlarda, örneğin uzun bir yolculuğa çıktığında ya da ne kadar süreceğini bilmeden beklediği anlarda bile kendisine uzun boylu dinlenme hakkı tanımıyordu. Sürgün cezasını çekeceği yer tayin edilinceye kadar kaldığı tam bir ay boyunca kentten üç verst (yaklaşık 3200 m.) kadar ötedeki tüccar Yudin'in kütüphanesine her allahın günü gitmekle kalmamış; Moskova'da yakınlarının yanında geçirmesine müsaade edilen üç günün bir bölümünü Rumyansev kitaplığında araştırmayla geçirmek gibi akıl almaz bir şeyi yapabilmişti. Bunu yapmakla da kendisini üç yıllık sürgüne gitmezden önce bir kez görmek için bize gelen ailemizin eski bir ahbabı, genç üniversite öğrencisi Yakovlev'i hayretlere düşürmüştü. Çevredeki ormanlarda gezintiler yaparak ya da o zamanlar bol bol bulunan tavşan ve vahşi hayvan avına çıkarak dinleniyordu.

Sürgünden yazdığı bir mektubunda Vladimir İlyiç o zamanlar "Şu-şu-şu" adını verdiği, kendisine sürgün yeri olarak ayrılan köyü şöyle tasvir ediyordu: "Büyükçe, —buradaki her şey gibi— bir çok tozlu ve pis sokakları olan bir köy. Bir step köyü. Bahçe ya da bitki diye bir şey yok. Köy, tarlalara götürülmeyip de hemen köy kıyısına yığılmış olan hayvan pisliği ile çevrili. Köyün dışına çıkmak isteyen olursa, hemen her defasında bu yığının üstünden atlamak zorunda. Köyün hemen kıyısından şimdilerde tümüyle kumla kaplanmış olan Şuş çayı akıyor. Bu çay köyden (daha doğrusu benim bulunduğum yerden) 1-1,5 verst ilerde Yenisey'e katılıyor. Yenisey burada bir sürü adacıklar ve yan kollar oluşturmuş. Öyle ki asıl nehire yanaşmak imkânsız. Ben bu yan kollardan en büyüğünde yüzüyorum. Ama bu kol da çok kumlanmış durumda. Öbür yakada (Şuş'a göre ters yönde) 1,5 verst uzaklıkta 'yüksek orman' bulunuyor. Köylüler ona bu adı takmış. Gerçekte ise bu zavallı, içinde doğru dürüst bir gölge bile olmayan —buna karşılık bol bol çilek olan!— iyiden iyiye seyreltilmiş bir çalılıktı. Bugüne dek adını çok işitip de gidip bizzat görmediğim, buradan 30-40 verst uzaklıktaki Sibirya taygasıyla bu çalılığın hiç bir benzerliği yok. Haa... şu dağlar... onlar hakkında eksik bilgi verdim. Çünkü buradan uzaklıkları 50 verst. Tıpkı Cenevre'den Montblanc'ın görüldüğü gibi buradaki dağları ancak bulutlarla kaplı olmadıkları zaman görmek olası. Bundan dolayı benim yazdığım ilk (ve aynı zamanda son) mısra belli bir abartma içermektedir, böylesi anlatımlar şairlerde bol bulunur: 'dağın eteğinde'[1]. İşte bundan dolayı senin hangi dağlara tırmandığıma ilişkin soruna yalnızca; 'şu sözde —yüksek ormandaki— kum tepeciklerine' diye cevap verebilirim. Burada her yer kum."[2]

O zamanlar Sibirya'da her şey çok ucuzdu. Bunun sonucu sürgün cezasının ilk yılında Vladimir İlyiç sürgünlere yapılan 8 ruble yardımla, yeme içme dahil bir köylü ailesinin evinde oda tutabilmişti. Bir yıl sonra Nadejda Konstantinovna Krupskaya da annesiyle birlikte onun yanına geldi. Vladimir İlyiç daha büyük bir eve taşınıp tam bir aile hayatı yaşamaya başlamıştı. Nadejda Konstantinovna'nın sürgün yeri olarak önce Ufa kenti sözkonusu olduysa da, başvuru üzerine ona kardeşimin sürgün yeri Şuşenkoye'ye yerleşme izni verildi. Vladimir İlyiç geçimlerini sağlamak üzere Nadejda Konstantinovna ile birlikte karı koca Webb'lerin sendikal hareket üzerine kitaplarını İngilizceden çevirdi.

Bu yıllarda onunla çok sık mektuplaştım. Normal mektuplarında kitap siparişleri veriyor, yaşantısından, yoldaşlarından ve edebiyat çalışmalarından bahsediyordu. Ben özel mürekkeple yazılmış mektuplarımda ona devrimci hareketin seyrini bildiriyordum. O ise bana aynı şekilde yazılmış mektuplarında makalelerini iletiyor, ben de bunları yayınlanmak üzere Petersburg'daki "Mücadele Birliği" ile yurt dışındaki "Emeğin Kurtuluşu" örgütüne aktarıyordum. "Rusya'da Sosyal Demokratların Görevleri"[3] adındaki broşürünü aynı yolla bana ulaştırmıştı. Bu broşür sonra P.B. Akselrod'un bir önsözüyle yurtdışında yayınlandı; o zamanki "Ekonomist"lerden Kuskova ile Prokopoviç'in "Kredo" adıyla meşhur olan manifestolarına bir cevaptı ve "Anti-Kredo" olarak tanınmıştı.

Bununla Vladimir İlyiç açıktan açığa dile getirilen "işçiler ekonomik mücadele ile yetinmeli, siyasi mücadeleyi liberallere bırakmalıdır" görüşüne şiddetle karşı çıkıyordu. Her ne kadar aktif sosyal demokratlar bu görüşe itibar etmeseler de o zamanlar gençler arasında sözünü geçiren kimseler tarafından benimseniyordu. Bunun yanında bir de bu görüşlerin kesin olarak formüle edilmesi "ekonomist" sapmaların nerelere kadar gidebileceği konusunda kapsamlı biçimde fikir edinme imkânı tanıyordu. İlyiç'in protesto yazısı çeşitli köylerden gelen sosyal demokratların daha önce sözü edilen gayrıresmi toplantılarından birinde okundu ve "17 Sosyal Demokratın Cevabı" olarak gönderildi. Bu yazı günümüzde parti literatüründe sözü geçen adla bilinmektedir.[4]

Sürgünlerin çoğunun tersine Vladimir İlyiç'in daha canlı, büyükçe bir kentte kalma özlemi yoktu. Sürgün yerinin değiştirilmesine önem vermiyordu. Annemin bir ya da bir buçuk yıl sonra onun bir kente nakli için uğraşma önerisi üzerine buna gerek olmadığını, kanısınca arada bir Minussinsk ya da Krasnoyarsk'a uğramasının sürekli olarak oralarda kalmaktan daha iyi olduğunu yazmıştı. Muhakkak ki o sakin köyde kalması çalışması yönünden yararlı olduğundan, orada kalma fikrindeydi. Orada dikkatini dağıtan hiçbir şey yoktu, oysa daha kalabalıkça yerleşim merkezlerinde durum başkaydı. Bir de bunun dışında zoraki boş durmanın yol açtığı çekişmeler vardı. Bu da sürgünlüğün en kötü yanıydı. N.Y. Fedosseyev'i Verholensk'te intihara sürükleyen böylesi bir çekişme üzerine Vladimir İlyiç bana şöyle yazmıştı: "Dua et de benim yanıma Şuşa'ya entellektüel yoldaşlardan kimse gelmesin!... Sürgünlüğün en kötü yanı bu 'sürgünler olayı'."[5]

Yine de Vladimir İlyiç'in yoldaşlarla buluşmak için seve seve 50-100 verst uzaktaki bir başka köye gittiği oluyordu. Ya da onlarla Şuşa'da buluşuyordu. Böylesi seyahatlere, yeni yıl kutlamalarının yanında düğünler ya da isim günlerinde izin veriliyordu. Bana yazdığına göre üç dört gün süren böylesi toplantılar "çok neşeli" geçiyormuş. Yazları gezintiler ya da uzaklara av gezileri yapılıyor, yüzmeye gidiliyor; kışınsa buz pateni yapılıyor, satranç oynanıyormuş. Bu arada türlü türlü konular üzerinde tartışılıyor, Vladimir İlyiç'in kitabından tek tek bölümler okunuyor ya da edebiyat ve politikadaki değişik yeni akımlar üzerinde konuşuluyormuş. İşte sözü geçen "Kredo" üzerine derinlemesine tartışmaya katılabilmek için yoldaşlar göründe Lepeşinski'nin kızının doğumunu kutlama gerekçesiyle bir araya gelmişler. Sürgünlüğü sırasında Vladimir İlyiç iki ya da üç defa Minussinsk ve Krasnoyarsk'a memnuniyetle doktor tedavisi görme bahanesiyle gitmişti. Kendilerine görüşlerini açıkça anlattığı, gelişmelerine seve seve yardımcı olduğu ve okumaları için literatür tavsiye ettiği sürgünlerden

Lenin'in Şuşa'daki evi şimdi müze.

başka Vladimir İlyiç bir de oranın yerlisi köylülerin yaşamıyla da ilgileniyordu. Bunlardan bazıları hâlâ onu hatırlamakta, bazılarıysa anılarını kağıda dökmüş bulunmaktadır. Ama Vladimir İlyiç bunlarla yaptığı konuşmalarda tam açılmıyordu. Rus köylüleri hele hele çok uzaklardaki Sibirya köylüleri o zamanlar siyasi bakımdan çok geri kalmışlardı. Bir de bunun yanında onun gibi gözetim altındaki bir sürgünün propaganda yapması, yararsızlığı bir yana budalalık da olurdu.

Ne ki, Vladimir İlyiç köylüleri ve onların dünya görüşlerini tanıma imkanı verdiğinden onlarla sohbet etmeyi seviyordu. En başta hukuki meseleler olmak üzere yerel sorunlarıyla ilgili olarak da onlara akıl veriyordu. Bu yüzden uzak yerlerden bile köylüler ona uğruyorlardı, öyle ki bazen bunların sayısı pek çok oluyordu. Bu durumdan hem o köylüler, hem de Nadejda Krupskaya anılarında söz ediyorlar.

Önceleri Volga Bölgesi köylerinde kaldığı zamanlar yaptığı gibi, bu defa da kırsal bölgede kaldığı süreyi, böylesi konuşmalar ve ayrıca yaptığı sohbetler yoluyla köylüler ve onların zihniyeti hakkında bilgi toplamak açısından da değerlendiriyordu. Söz konusu bilgilerin ona hem devrimci çalışmasında, hem de sonraları devletin idaresini eline aldığında çok yararı olmuştu.

Rahat rahat çene çalarak karşısındakilerin dilini çözmeyi biliyordu; köylüler de ona olduğu gibi içlerini döküyordu. İşte böylelikle Vladimir İlyiç sürgünden yalnızca deneyimli bir devrimci, şekillenmiş ve daha illegal hareket içindeyken bile saygı kazanmış bir şahsiyet, bilimsel bir eserin yazarı olarak değil, aynı zamanda Rusya halkının bu ana katmanı, köylülük üzerine köylüler arasında geçen üç yıllık bir yaşamın verdiği esaslı bilgiler edinerek dönmüştü.

İşte Vladimir İlyiç'in yaşamının bu ilk devresi onun sürgünden dönüşüyle kapanır. Otuz yaşında yeniden ama bu kez öncesiyle kıyıslanamayacak denli geniş çapta, en sonunda Rus proletaryasını birleştirip kaynaştıran ve zafere götüren devrimci çalışmasına başladı.

(Sürecek)

[1] Krasnoyarsk'tan yazdığı ve bize sürgün yerinin Şuşenskoye köyü olduğunu bildirdiği mektubunda, şaka yollu ilk satırı "Şuşa'da Sayan'ın eteğinde" olan bir şiire başladığını yazıyordu.
[2] V.I. Lenin, Toplu Eserleri, C.37, s.44.
[3] T.Eserler, C.2, s.325-354.
[4] T.Eserler, C.4, s.159-177.
[5] T.Eserler, C.37, s.86-124.

Lenin'den annesine mektuplar

ŞUŞA'DA SAYAN DAĞININ ETEĞİNDE

Benim sevgili anneciğim! 18 Mayıs 1897

Şu-Şu-Şu hiç de fena bir köy değil. Her ne kadar bu köy çıplak, ağaçsız bir yerdeyse de, biraz uzağında ağaçları epey seyreltilmiş de olsa bir orman bulunuyor. Buradan Yenisey'e yaya olarak ulaşmak mümkün değil, ama köyün hemen kıyısından Şuş akıyor. Böylelikle Yenisey'in içinde yüzülebilecek büyükçe bir koluna ulaşmak için fazla uzağa gitmek gerekmiyor. Ufukta Sayan dağları ya da Sayan etekleri gözüküyor. Tepelerin bir-ikisi bembeyaz. Her halde orada kar hiç erimiyor olsa gerek. Yani burada da sanatsal hazlar var. Ve ben Krasnoyarsk'tayken "Şuşa'da, Sayan dağının eteklerinde..." diye yazdım. Ama ne yazık ki ilk mısradan öteye geçemedim!....

Senin V.U.

ŞU-ŞU-ŞU DENİLEN KÖY GERÇEKTE NASILDI?

En yakın demiryolu istasyonu Şuşenskoye'den 420 km uzaklıktaydı. İstasyondan bu köye, Yenisey'in debisi ne çok yüksek ne de çok düşük değilse vapurla, ondan sonra da at arabasıyla ulaşılabiliyordu. Volodya Krasnoyarsk'tan Şuşenskoye'ye gelebilmek için 9 gün yolculuk yapmıştı.

Şuşenskoye'deki tek taş bina kiliseydi. İki öğretmen ile köy papazı ve köy katibi oranın aydınları sayılıyordu. Bunların baş eğlencesi kağıt oynamak ve votka içmekti. Her on kişiden yalnızca biri okuma yazma biliyordu. Köyde hiç kimse gazete okumuyordu.

Volodya'nın ilk ikametgâhı, deri çaldı diye uşağını öldüren çoğunlukla sarhoş gezen köylü Şiryanov'un eviydi. Sonraları gene bir köylü kadını olan Petrova'nın evine taşındı. Haftada iki defa çarlığın temsilcisi olan köy yöneticisine görünmek zorundaydı. Yoksa köy hapishanesinde gözetim altına alınma tehlikesi vardı.